KÁRPÁT-MEDENCEI ETNIKAI KIRAJZÓS

Halassy Béla

2020

RENDHAGYÓ TÖRTÉNELEMLECKÉK

ETNIKAI KIRAKÓS

DR. HALASSY BÉLA

2022.

ELŐSZÓ

Háttér. A címlap félkész ábrája és botladozó felirata azt szimbolizálja, hogy a Kárpát-medencében élt népekről, viszonyaikról és a velük történtekről alkotott képünk nem teljes és nem pontos. Ennek oka, hogy három korszakon át téves történelmi ismeretekkel árasztottak el bennünket, újabban pedig magunk próbálkozunk hasonlóval.

A *Kiegyezés* utáni hamis nagyságtudatunkat a száraz valósághoz kevésbé ragaszkodó romantikus történelemírásunk erősítette. *Trianon* fájdalma eltakarta múltunk szégyenfoltjait, miközben érdemeinket vigaszként nagyította fel. Majd a *kommunizmus* nemcsak lerombolta történelmi bálványainkat, hanem bűnbakokká is tett minket átfestve mindent a múlt képén, ami azon szép, értékes és vonzó volt. A *rendszerváltás* után nem maradt el az ellenhatás: kiszabadultunk egy rideg börtönből, hogy ezerféle magunk által épített történelmi mesevár foglyaivá váljunk. Manapság mindenki a „maga módján hisz" – a történelemben is...

Célok. Nemzetiségeink már a 18. század óta ki akartak törni a térség számukra szűk kereteiből. Azonban ha akkor és a 20. század elején népünk *mindenütt* többségben lett volna, nem lett volna ürügy hazánk szétcincálására. Ha a Felvidéknek csak egy kis sarkában éltek volna szlovákok, Erdélyt nem özönlötték volna el a románok, délen nem terjedtek volna el a szerbek és horvátok, nyugaton pedig a németek, akkor ugyan ki és mit követelhetett volna rajtunk 1918-ban? Melyik égtájról fenyegetett volna minket a felbomlás veszélye?

Szerintem Trianonnak nem a Nagy Háborút övező aktuálpolitika volt az alapvető oka, hanem a 20. századi etnikai helyzet. Ezért szeretném felkutatni, megérteni és ha ez sikerül, másokkal is megosztani a Trianonhoz vezető tényezők közül az elsőt és legfontosabbat: azt, hogy az ígéretes kezdetek után miért és miként magyartalanodott el a Kárpát-medence.

Ez művem elsődleges célja. Másodlagos célja kettős.

Egyrészt szeretnék eloszlatni néhány becsontosodott tévhitet. Azt, hogy a magyarság mindig kitöltötte a Kárpát-medencét; hogy az idegeneket rohamosan asszimilálta és csak a hódoltság során veszített a súlyából; hogy mindvégig megőriztük „ezeréves" határainkat stb.

Másrészt rá akarok mutatni pár ismeretlen tényezőre, mint az elhanyagolt sorscsapások, amelyek miatt etnikai térségeket veszítettünk el, továbbá rá akarom irányítani a figyelmet azokra a magyarnak megmaradt tájakra is, amelyekről újabban elfeledkezni látszunk.

Nem célom elveszni a részletekben és száz oldalakat írni a tárgyról, mert azt már sokan megtették. Annak van értelme, hogy az azokból kimaradt vagy félrevezetően tálalt lényeget valaki röviden összefoglalja. Nagyon remélem, hogy talán sikerülni fog.

Szemlélet. Barátaim szerint gondolkodásmódom különös, mások szerint faramuci, sőt egyenesen sarkos. Be kell látnom, hogy sajnos igazuk van. Ezt az alábbi példák igazolják.

Szemléletem különös, mert egyáltalán nem érdekel, hogy a trianoni magyar küldöttség milyen hotelban szállt meg és ki fizette az ebédjüket. Viszont másokkal szemben foglalkoztat, hogy kik szálltak meg mondjuk a Temesközben, miután minket nem engedtek vissza oda a 200 éves török hódoltság végén, a pozsareváci békét (1718) követően.

Gondolatvitelem faramuci, mert ha egy magyar szerzőtől azt olvasom, hogy a tót parasztot pálcázással akarták elmagyarosítani, arról nekem valami egészen más jut az eszembe. Persze vele szemben én azt is tudom, hogy a pálcázás törvényesen bevett büntetésmód volt, de ez most mellékes. Én ugyanis arra gondolok, hogy a szerző vajon miért szentel sokkal kisebb teret a husziták dúlásainak? Pár megbüntetett szlovák fontosabb neki, mint sok ezernyi megkínzott, legyilkolt magyar és sok száz négyzetkilométernyi elmagyartalanított terület?

Be kell látnom, hogy sarkosan szemlélem mondjuk a Kárpát-medencei helyneveket is, mert nem érdekel, hogy Alsóbarbatyeniszkronynak milyen magyar nevet lehetett volna adni , hiszen a Szépkenyerűszentmárton név már foglalt. És fölöslegesnek tartom azzal foglalkozni, hogy a román Verzar falut miért keresztelték át Füvesre, mert inkább az érdekel, hogy annak a helyén miért nem eleve egy ilyen nevű magyar falu volt?

> Szemléletem abban is merev, hogy kerülöm az anakronizmust. Ezért – és nem tiszteletlenségből – hívom a 19. századig a szlovákokat tótoknak, a románokat oláhoknak.

Megpróbálom elkerülni a politikai megjegyzéseket. Azonban nem hallgathatom el, hogy a Kárpát-medencében minden népnek egyformán joga van ***a nemzetként való léthez***, amire Trianon előtt a nemzetiségeink annyira törekedtek. Ezt írásban rögzítette a békediktátum is, ezért elvárható, hogy a szabad Európában mi magyarok is ***megkapjuk végre a minket megillető autonóm – ahol indokolt: területi – jogokat***.

Források. Csak igen kevés megbízható forrásra hagyatkoztam. Az Internetben egyáltalán nem bízok, mert ott sok – egyre több – olyan, a magyar történelmet érintő tartalom található, főleg a Wikipediaban, amely elavult szemléletet tükröz vagy hiteltelen forráson alapul.

Táblázataim a hódoltságig csak becsült adatokat tartalmaznak, bár nem hasraütésszerűen. Saját készítésű ábráim is egzakt forrásokra épültek. Ezeknek a konvencióit, leginkább a színek jelentését talán külön magyarázat nélkül is meg lehet érteni.

Szerkezet. A mű a „*Miért éppen ez a Trianon*?” c. könyvemre és a forrásaira épült, de a ***korszakok*** helyett a ***népek*** adják az alapvető ***szerkezetét*** és kizárólag az etnikai vonzatú jelenségek a ***témáját***.

Az első fejezet röviden ismerteti a mondanivaló tér- és időbeli dimenziót, a továbbiak pedig egy-egy népet, népcsoportot mutatnak be. A könyv törzsanyaga egy összefoglalásként szolgáló elmélkedéssel zárul. A fejezeteket függelékek követik:

- A téma érzékenysége miatt a magyarok eredetét külön ismertetem (A. függelék).
- Ugyancsak külön részt szentelek a 19. századi elmagyarosodásnak (B. függelék).
- Etnikai vonzata miatt kell áttekintenem hazánk igazgatási rendszerét (C. függelék).

A könyvecske egy mellékletet tartalmaz, amely az etnikai kutatásokkal kapcsolatos nehézségekről számol be. Néhány fontos ismeretet nem volt éppen gyerekjáték megtalálni.

□□□

Hálás vagyok szeretett és szerető feleségemnek, Györgyinek a jobbító figyelemért, amely sokszor átlendített a fáradtság és türelmetlenség okozta hibákon és üresjáratokon.

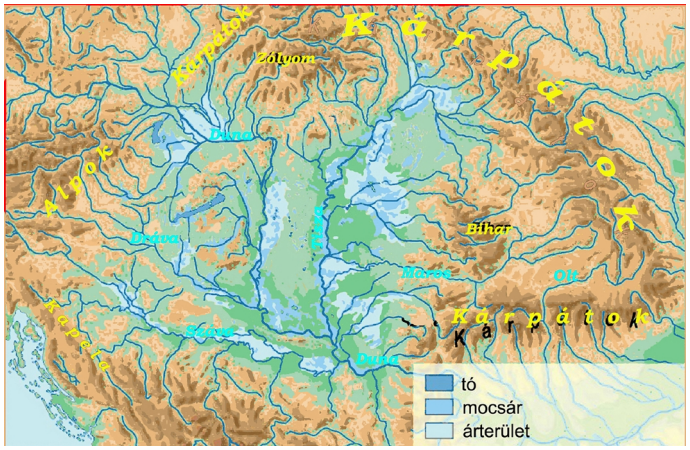
1. TÉR ÉS IDŐ

1.1 A TÉMA DIMENZIÓI

Amikor a Kárpát-medence történelmi etnikai arculatát vizsgáljuk, el kell döntenünk, hogy ***térben és időben*** milyen korlátokban gondolkozunk.

A **tér** egyszerű kérdés, mert a Kárpát-medence jól meghatározott földrajzi fogalom. Körívesen nyugattól északon át kelet-délkelet-dél felé az Alpok előhegyei, majd a Kárpátok keretezik. Délen keletről nyugatra a Duna, Száva, Una és Kulpa folyók határolják úgy, hogy délnyugaton a Kapela hegységig ér, amit néha Gozd-nak is hívnak. Az azon túli terület nem tartozik hozzá. Ennélfogva a térség megfelel annak az állami alakulatnak, amit Történelmi Magyarországnak nevezünk, integráns részeként értve az árpádkori Szlavóniát is.

Részben a kerekség kedvéért, részben mert a horvátok idővel tömegesen költöztek a Medencébe, egyes ábrákon a Kapelán túli Horvátországot, ill. a horvátokat is feltüntetjük.

1. ábra: A Kárpát-medence a honfoglalás korában

Az **idő** sem okoz gondot, mert kézenfekvő, hogy a céljainkkal kapcsolatos.

A ***véget*** könnyű meghatározni. Nem áll szándékunkban a 20. század ránk nézve igen szomorú etnikai jelenségeivel foglalkozni: azokat úgyis éppen elég kiadvány tárgyalja. Az 1920 utáni adatok abszolút megbízhatatlanok, az 1940 környékiek ráadásul hiányosak is. A mai hazai etnikai statisztikával pedig egyszerűen nem lehet mit kezdeni. Ezért a viszonylag korrekt 1910-es népszámlálással zárjuk a mondanivalót és azt tekintjük viszonyítási alapnak.

A ***kezdetet*** illetően csak azon népekkel kívánunk törődni, amelyek – vagy az utódaik – itt éltek a honfoglaláskor. Ez azért okoz némi gondot, mert sokan vannak, akik a történelmi tényeket finoman szólva önkényesen értelmezve régen kihalt fajokat is ideértenének.

A Kárpát-medencén belül a honfoglaláskor nem volt olyan nép, amely kifejlett etnikai entitással bírt, ugyanakkor hatalmat gyakorolt volna, vagy lélekszáma és elterjedése alapján kellene jelentősnek tekintenünk. Ha lett volna, akkor keményen harcolnunk kellett volna vele, amiről bizonyára megemlékeztek volna a nyugati krónikások. Azonban nem tették: csak a dunántúli „pusztításainkról" (900) számoltak be, csatáról majd csak a pozsonyiról (907). Anonymusnak a honfoglaló harcokról (Glád, Ménmarót, Zalán) szóló történetei egytől egyig mesék, mivel eleink csak ***avarokat, dunai- és pannon-szlávokat, továbbá szanaszét szórva gyér anonim szláv népességet*** találtak itt.

> A szlávok még nem forrták ki néppé magukat, hiszen a nevüket (szlovák, szlovén) is csak századokkal később kapták. Bár a dunai-szlávok a morva fejedelemségbe tartoztak, nem voltak morvák és az alakulatnak egyébként is a Kárpátokon kívül volt a központja.

Mielőtt az érdemi mondanivalóra rátérnénk, rövid áttekintést adunk az avarok uralmát megelőző kor jelesebb népeiről az érdeklődők tájékoztatására, illetve az általuk kedvelt nép kimaradása miatt aggódók megnyugtatására. Tesszük ezt bár nem illenek a tárgyunkba, mivel mind nyomtalanul vagy kihaltak, vagy kiköltöztek a Medencéből még a 6. század közepe előtt.

1.2 NÉPEK AZ AVAROK ELŐTTI IDŐKBŐL

Három korszakot különböztetünk meg.

Kelták, illírek, trákok. A késő vaskortól fogva (Kr. e. 5. század) a Dunántúlon és annak tág környékén kelták éltek. Közülük a ***bojuszok*** adtak nevet Bohemianak, vagyis a későbbi Csehországnak. Rossz viszonyban álltak az ugyancsak dunántúli illír ***pannonokkal***, akikről a mi hazánkat nevezték el, továbbá állandóan hadakoztak a Tiszán túli területeken élő trák fajú dákokkal. Ezek egyik törzse a ***karp*** nevet viselte (vö. Kárpátok).

Római korszak. A rómaiak az itteni népeket alávetették, az ellenállókat pedig kiirtották. Augustus Kr. e. 35-ben foglalta el Szombathely (Savaria) környékét, ami után a Medence nyugati felén létrejött ***Pannonia provincia***. Traianus Kr. u. 106-ban verte szét a dákokat és az általa létrehozott ***Dacia tartományba*** latinokat telepített. Azonban őket Aurelianus már 271-ben kiköltöztette a Duna alatti Nova Dacia-ba.

> Akkoriban egy-egy nép lélekszáma legfeljebb tízezrekben volt mérhető. Ezért ide-oda mozgatásuk nem jelentett gondot és meglehetősen gyakori jelenség volt.

Az Alföld területét (Duna-Tisza köze, Tiszántúl) a rómaiak sohasem hódoltatták. Ott az iráni eredetű vad ***jazigok*** tanyáztak, akik sokszor törtek borsot a rómaiak orra alá. Itt kell megjegyezni, hogy az avarok előtt soha senki nem birtokolta a Medence egészét. A térség többnyire három, olykor két hatalom, illetve nép megosztott érdekszférájába tartozott.

Hun-germán korszak. A hunok 378-79 táján foglalták el a Kárpát-medence nyugati kétharmadát, amikor is a keleti harmadot a gepidák birtokolták. A nyugatin idővel gótok laktak. Attila 433-ban lett a hunok „királya" (valójában csak fejedelem volt) és a népei között már sokkal több volt az ilyen-olyan germán, mint az etnikai hun. 453-as halála után a kevéske életben maradt hun Bizánc felé vándorolt, majd onnan a Fekete-tengertől északra vonult (vö. Csaba-monda), ahol hamarosan nyomtalanul elenyészett.

> A költött mese szerint a gótok által megvert hunok 3.000 harcosa Erdélybe menekült. Ez szép, szép. De vajon mit csináltak ott asszonyok nélkül, akiket a csatából csak nem vihettek magukkal? Egyébként egy ilyen maroknyi csoport nem maradhatott fenn több évszázadig, ráadásul pont az ellenségük, a gepidák földjén.

Germán korszak. Erre a dunántúli ***gótok*** és az erdélyi ***gepidák*** közötti háborúk voltak a jellemzők, amíg az előbbiek el nem menekültek a szintén germán ***langobardok*** elől. Akkor a torzsalkodások a gepidák és köztük folytatódtak. Ők fogadták fel az avarokat, nem számolva a keletiek szövetségesi hűtlenségével: az avarok a germánok utolsó maradékait is kituszkolták a Kárpát-medencéből.

Zárásként említjük, hogy a Kárpát-medencéből és a környékéről elszármazott népek jeles alapításokat tettek tőlünk nyugatra. A *kelták* a mai Írországba telepedtek. A *nyugati-gótok* az Ibériai félszigetre. A *keleti-gótok* Itáliának a déli részeit foglalták el, köztük Rómát is. A *langobardok* adtak nevet Lombardiának. Végül a Kárpátoktól észak-keletre élt ***vandálok*** alapították újra Karthagót.

2. AVAROK

2.1 A SZLÁVOK MENTORAI

Az avar ugyanolyan nomád nép volt, mint előtte a hun, utána a besenyő. Azt a türköt beszélték, ami a magyarok második, felvett nyelve volt. Annyi nomádhoz hasonlóan ők is vándorlásra kényszerültek: a nyugati-türkök (kazárok) nyomták őket a Kárpát-medence felé. Bizánc nem engedte át őket, mint ahogy egykor a hunokat sem, ezért északnak kényszerültek. Vagy nem találták meg a Vereckei-hágót, vagy nem volt kalauzuk, ezért megkerülve a Kárpátok ívét langobard segítséggel észak-nyugatról érkeztek ide (567), ismét csak a hunok mintájára. A még a Fekete-tengernél megválasztott Baján (562) volt a fejedelmük, aki a maga idejében nem volt kisebb név, mint Attila, bár nem vált annyira hírhedtté.

Az avarok sorsa egy picit a magyarokéhoz is hasonló. Ugyanúgy kalandoztak, mint mi. Idővel ugyanúgy vereségeket szenvedtek, mint mi. És ugyanúgy belefáradtak az egészbe, mint a magyarok. A történelemben ők vették elsőként birtokba a Kárpát-medence egészét, melynek részein utánuk is többen osztoztak. Kényszerűen áttértek a kettős életmódra: az állattartás mellett a földet is művelték, részben a hadjáratokból behurcolt rabszolgákkal. Végül ahogy a magyarok is száz évvel a beköltözés után életmódot váltottak, amit az államalapítás fémjelez, az avaroknál is pont száz év után (670 táján) jött el egy nagy életmódbeli változás, ami náluk egy jelentős etnikai eseményhez köthető. Lásd a következő pontot.

Az első avar korszak feltűnő sajátossága a ***szlávok*** megjelenése volt. A 7. században körülözönlötték a Kárpát-medencét és onnan hódították meg szinte az egész Balkánt. Az avarok támogatták, bár lehet, hogy inkább csak eltűrték őket.

Sokan errefelé is megrekedtek, főleg a néptelen keleti folyóvölgyekben. A Háromszéki medencében például egymás mellett sorakoznak a korabeli szláv helynevek: Csernáton, Doboly, Gelence, Karatna, Szacsva stb. Másik célpontjuk a tenger melléke volt. Arrafelé félúton, a Dráva-Száva közepén is letanyáztak. Ott az avarokkal annyira összeolvadtak, hogy az előbbiek szinte kétnyelvűekké váltak. Bármennyire is meglepő, a szláv akkoriban szinte „lingua franca”, korabeli diplomáciai és tolmácsnyelv volt Európának ebben a sarkában.

2.2 ONOGUR BEKÖLTÖZÉS

670 táján a Kárpát-medencébe keleti népek költöztek. Csak annyi tudható róluk, hogy az ***onogurok*** népcsaládjába tartoztak, hiszen ***wangar***oknak hívták őket. Ámbár ez majdnem ungarnak hangzik, a történet nem rólunk szól. A tények a következők:

669-ben a Volga vidékén meghalt **Kuvrat**, az a bolgár-onogur fejedelem, aki arrafelé pont az avarok leverésével jutott hatalomra. Népét a kazárok ugrasztották szét. A nagy uralkodó negyedik fia, **Kuver** (alias Kuber), a saját embereivel a Kárpát-medencébe menekült.

Kuver Pannónia alkirálya lett és székhelyét Ozorán, udvartartása egy részét a szomszédos Igaron tartotta. Az avarok békét kötöttek Bizánccal, majd lerohanták a nyugati területeket az Enns folyóig, amit a frankokkal kötött egyezség a határukként ismert el. Ez volt a legutolsó harci tevékenységük: ettől fogva az Avar Birodalom minden szomszédjával teljes békében élt egészen a felbomlásáig.

Kuver beköltözése és népének a neve egyes tudósokat az ún. ***kettős honfoglalás*** hamis képzetébe lovalta. Mivel ez a nézet a többszörös cáfolata dacára ma is él, kénytelenek vagyunk az ellene szóló tényezőket felsorolni:

- A „kétszeres honfoglalás" kifejezés fából vaskarika, mivel ha az első beköltöző valóban hont foglalt, akkor a második már csak saját magától foglalhatott, ami csacsiság.
- Kuver és társai fontos szerepet játszottak az avar államban, de nem ők töltötték be a legfontosabb irányítási funkciókat, tehát nem volt övék a „hon".
- Noha a beköltöző onogurok a Káma vidékéről származtak, nem voltak magyarok és nem is lehettek azok, mivel mi csak 750 táján költöztünk a folyó mellé.

Bár elvileg nem kizárt, hogy Kuver onogur-bolgár népe megfelelt a székelyeknek (lásd majd náluk), minimális a valószínűsége annak, hogy egy ekkorka csoport a honfoglalásig tartó kétszáz év végére is megőrizte az etnikai identitását.

> Régen a szerző is úgy vélte, hogy honfoglaló eleink ezekkel a székelyekkel találkoztak, azonban alaposabb átgondolás után ezt a nézetet elvetette. Lásd a 4.1 pontot.

2.3 AZ AVAROK BUKÁSA

Egykor Attila birodalmában azért kerekedtek a gótok és a gepidák a hunok fölé, mert az utóbbiakat legyengítették a saját belső hatalmi harcaik. Hasonló volt az avarok sorsa.

791-ben nyugatról a ***frankok*** támadták meg őket, de győzelmük felért egy vereséggel. A támadást az avarok a felégetés taktikájával még túlélték, de 795 után nagy részük elpusztult a kegyetlen testvérharcokban, és az avar birodalom lehanyatlott. Így a frankok lassan mégiscsak berendezkedtek a Kárpát-medence nyugati részén, ahol egyféle Pannóniát keltettek újra, bár a térséget nem tartották sokra. Annyira nem, hogy még az egyházat sem szervezték meg és soha nem is költöztek ide. A frank etnikumot csak egy-egy a területet felügyelő herceg, a katonai-közigazgatási kísérete, a kereskedők hada és kevéske nyugaton beszivárgó elem képviselte.

A korabeli, olykor Bizáncot is legyőző ***bolgárok*** Kárpát-medence védtelen déli-délkeleti végeire támadtak és **Krum** cár vezetésével 803-ban teljesen szétverték az avarokat, akiknek a maradékai északra szorultak. Ezáltal a Kárpát-medence ismét két – ezúttal a nyugati frank és a keleti bolgár – érdekszféra ütközőzónájává vált a magyar honfoglalásig.

A bolgárok sem lakták be az elfoglalt tereket. Főleg az erdélyi sóbányák voltak fontosak a számukra, amelyeket a Maros mentén vettek birtokukba, a só Maros-Tisza szállítási útvonalát pedig két oldalról biztosították. Az Alföldön Csongrád volt az utolsó előretolt településük. A sóbányák munkásai, hivatalnokok, a felügyeletet és szállítást biztosító katonák, meg az őket ellátó kereskedők tették ki a lakosságot, amely nem rendezkedett be tartós földművelésre vagy állattenyésztésre.

A frankok és a bolgárok békében éltek egymással. Jóllehet az utóbbiak elszerezték az előbbiektől a Szerémséget a Dráva-Száva közének a keleti felével együtt (826), aminek fontos szerepe volt Bolgárfehérvár (Alba Bulgarica, azaz Nándorfejérvár) ellátásában is, ez az aktus sem vezetett összetűzésre: a frankok annyiban hagyták a dolgot.

2. ábra: A Kárpát-medence népei közvetlenül a honfoglalás előtt

Összefoglalóan: A honfoglalást közvetlenül megelőző korból csak három hatalommal, illetve néppel kell számolnunk.

Közülük az ***avarok*** elvesztették a hatalmukat és maradékaik a Medence egy kis részére szorultak vissza. Azonban nem pusztultak ki, mert eleink még találkoztak velük és a kabarok mintájára segéderőkként alkalmazták őket. Később a 10. században a gyepűink védelmében felmorzsolódtak, illetve beolvadtak a kabarokba és a magyarságba.

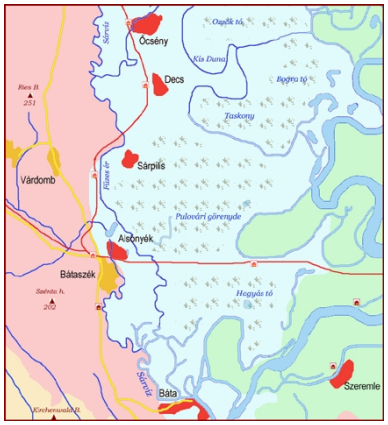
A ***frankokkal*** és a ***bolgárokkal*** tovább nem foglalkozunk. Az előbbiek talán a nyugati határszél egy keskeny sávjának a kivételével nem is éltek itt. Az utóbbiak a magyarok hírére elmenekültek és csak némi maradékuk, a köznép nem-katonai rétege maradt meg Erdély déli részein éppen ott, ahol a magyarság sohasem telepedett meg.

2.4 AVAR UTÓZÖNGÉK

Az avarokról sokféle tévhit terjedt el. Egyesek szerint a székelyek is avarok és eképpen a honfoglaló magyarok elődei. Mások szerint a kabarok avarok és nem is költöztek velünk a Medencébe, mivel már itt voltak. De akkor honnan az alán, káliz, kazár stb. nevű falvaink?

A vélekedésekkel szemben tényként könyvelhető el, hogy az avarok a Duna mentén túlélték a frank-bolgár támadásokat. A Dunántúlon mindmáig létezik két sajátos etnikai táj: nevezetesen a Sárköz és az Ormánság. Mindkettőben – és egy-két somogyi faluban – különös népviselettel (pl. a gyász színe fehér), építkezéssel (vö. ormánsági talpasházak), szokásokkal és hiedelmekkel találkozni, amelyek emlékeztetnek a kabarokra és a székelyekre.

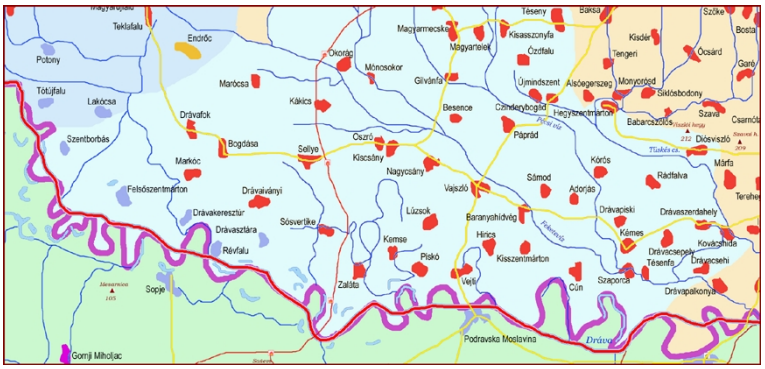
Sárköz. A rá vonatkozó hírek közül igaz, hogy a honfoglaláskor avarok lakták, majd Géza besenyőket költöztetett ide. Ámde tévedés, hogy szlávok is éltek itt és ez lett volna a besenyők központja, akik már a 12. században a magyarságba olvadtak. Valójában a besenyők feljebb, Fejér megyében voltak többen (lásd 4.2 pont és 28. ábra).

3. ábra: A Sárköz vidéke Szekszárd alatt 1910-ben

Ormánság. Egyes források szerint a honfoglalás után határőrizetre fogott avarok lakták. Ez lehetséges, mivel biztosnak látszik, hogy Géza fejedelmünk erről az oldalról is segéderőket vetett be a somogyi Koppány sakkban tartására, ezért lakói mindenképpen a Somogyországot körbezáró kabar és székely falvak népességére ütöttek.

Méretet és településszámot nem tudunk mondani, mivel többször is megváltoztak. Úgy tűnik, mintha a mostani leírásokban a területét észak felé kicsit kiterjedtebbnek, a Dráva mentén keletnek és nyugatnak a régről ismertnél szűkebbnek vennék fel.

4. ábra: Az Ormánság vidéke 1910-ben

3. MAGYAROK

3.1 ETNIKAI KÉP 895 VÉGÉN

Különböző megfontolásokból a magyar nép eredetét és a hozzá csatlakozott ***kabarok*** etnikai összetételét külön részben, az A. függelékben ismertetjük. A mondanivalót a Kárpát-medencének a honfoglalás utáni etnikai leírásával kezdjük, ami kiindulópontként szolgál a további fejezetek számára. Külön mutatjuk be a már itt élteket és a beköltözőket.

Itt éltek. A Kárpát-medence távolról sem volt az a kitűnően lakható, népeket vonzó táj, amilyennek ma tartjuk. Nemcsak a kiterjedt hegységek, hanem a tavakat, folyókat mindenfelé széles sávokban kísérő mocsarak – amelyek később jól szolgálták országunk és népünk védelmét – is óriási térségeket foglaltak el (lásd 1. ábra).

Az akkori 300.000 km²-es területnek közel a fele lakhatatlan volt és a lakható részének az egyharmadán sem éltek emberek, annyira kipusztultak a frank-avar-bolgár hadakozások során. Az átlagos népsűrűség a szláv testvérharcok és a frank-szláv háborúk miatt a Dunántúl és a Duna-Garam köze lakottnak számító részein is alig haladta meg az 1 fő/ km²-t és csak az irányítási-kereskedelmi központok szűk körzetében érte el a 4-5 fő/ km²-t.

Ezért arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a térség teljes lakossága mindössze cirka ***200 ezer főnyi*** lehetett. Tehát a kb. 130-140.000 km²-nyi lakható és be is lakott területen összesen egy mai nagyvárosnak (Debrecen vagy Szeged) megfelelő számú lakos élt!

Beköltözők. Lélekszámuk alapjaként az a források által igazolt tény szolgál, hogy a hét törzs 20.000 lovast tudott kiállítani. Ha a szokásnak megfelelően egy családot átlagosan öt főnek feltételezünk, akkor ez 100.000 harcosi családtagot ad ki. Azonban két tényezőről nem szabad elfeledkezni. Egyrészt arról, hogy a lovasok mellé kellett kiszolgáló személyzet is. Másrészt arról, hogy a magyarságnak egy jó része földművelő és nem harcos nomád volt. Ez legalább megháromszorozza az előbbi számot és akkor még nem szóltunk a három hozzánk csatlakozott kabar törzsről, bár azok kevesebb kiegészítő személyzettel bírtak.

Különböző eljárásokkal több tudósunk arra a következtetésre jutott, hogy a honfoglalók lélekszáma reálisan és együttesen ***400 ezer főre*** tehető. (Ez csak véletlenül a fenti szám kétszerese, nincs benne semmi manipuláció.)

A szélsőséges feltételezésekkel (alsó becslés 100.000, felső határ 1.000.000) ezt a számot maga a történelem is visszaigazolni látszik, mivel a dolognak két oldala van. Ha *túl kevesen* lettek volna a beköltözők, akkor ma itt mindenki szlávul beszélne, mert nem tudtuk volna belakni a térséget és beolvadtunk volna az őslakosokba, mint az elszlávosodott bolgárok tették. Ha pedig *túl sokan*, akkor ma mindenki magyar lenne, mert nem hagytunk volna teret másoknak és a tatárjárás sem hatott volna ránk olyan drasztikusan.

A honfoglalás utáni lakosság összesen 600 ezres lélekszámát az a tény is visszaigazolja, hogy a tatárjárás előtt az országnak 2-2.200 ezer lakosa volt, márpedig az akkortájt szokásos 3,5 ezrelékes rátával a 600 ezer fő 350 év alatt mintegy 2.050 ezerre szaporodott volna.

A 400 ezer beköltöző és 200 ezer már itt élt 2:1 arányából ***nem szabad arra gondolni, hogy ez egyben a magyarok és az idegenek számszerű viszonya is!*** A honfoglalók teljes létszámának minimum az egyötödét a kabarok és más csatlakozott elemek tették ki, akik a legjobb indulattal se voltak etnikailag magyaroknak tarthatók.

Ezért az alábbi táblázat adatai a valóságnál kedvezőbb képet mutatnak és célszerű, ha úgy fogjuk fel a dolgot, hogy a beköltözés pillanatában a magyarság tette ki a Kárpát-medence népességének a kicsit erősebbik felét.

NÉPESSÉG 895-ben	ezer fő	százalék
teljes népesség	600	100,0
már itt lakók	200	33,3
beköltözők	400	66,7
magyarok	**320**	**53,3**
kabarok és szlávok	80	13,4

1. táblázat: Népesség közvetlenül a honfoglalás után

3.2 A MEGTELEPEDÉS MÓDJA

Egy térség etnikai birtoklásának három mutatója van: a lélekszám, az arány és a belakott terület. Az utóbbi különösen fontos, mert hiába él egy nép koncentráltan egy adott helyen, ha az azt kísérő térségek nincsenek a birtokában. Ezért az abszolút és relatív súlyunk mellett a megtelepedésünk módjára is figyelnünk kell.

3.2.1 A törzsek elhelyezkedése

A hét honfoglaló törzs nevét – Kér, Nyék, Tarján stb. – mintegy 230-250 egykori, részben ma is létező település, illetve helynév őrzi: például csak Budapesttől északra ma is van három „-megyer". Érdekes módon a Kürt és a Gyarmat mindig külön mutatkozik. A helyek elárulják a beköltözők megtelepedésének a módját, amely távolról sem olyan sablonos és egyszerű, mint a krónikáink előadják.

Először is a betelepülők messze nem töltötték ki a Medencét. Erdélyt se lakták be: az arra menekülő harcosok ott csak „megpihentek", őrséget hagytak a földvárakban, majd tovább jöttek az Alföld felé és Erdélyt csak a 10. század végétől, nyugatról kezdtük benépesíteni.

Másodszor a törzsek a fontosságuknak megfelelő kisebb-nagyobb folyók két-két szakaszán kaptak nyári és téli szálláshelyet a legelőváltó életmódnak megfelelően. Például Árpád törzse a Duna mentén Buda környékén (nyári) és lent Baranyában (téli).

Végül a törzsi helynevek szétszórtsága arra mutat, hogy a fejedelmek korában különböző okokból, talán a kalandozások sikere-sikertelensége miatt a hét törzs erősen átrendeződött. Például „-keszi" települést közel félszázat találhatunk Nyitrától Szilágyig.

Amennyire valószínű, hogy az első megtelepedés a törzsek, azok fontossága és lélekszáma szerint történt, annyira biztos, hogy ez a rend 50-60 év múlva teljesen felbomlott és legkésőbb már akkor megkezdődött a vezetői hatalom családi átörökítésének a folyamata.

3.2.2 A segéderők letelepítése

Segéderők alatt a kabarokat, közöttük a székelyeket és az itt talált avarokat értjük. Ide soroljuk a 894-beli szereplésük után a Nyírség vidékén maradt kabar-székely előőrsöt is.

A keleti népeknél szokásban volt, hogy a kisegítő elemeket a fejedelem várható utódai alá helyezték, hogy vezetési tapasztalatokra tegyenek szert. Az ilyen vezéreket a latin „dux" titulussal illették, az általuk irányított térségeket pedig ez alapján „dukátusoknak" hívták.

5. ábra: Népek és dukátusok a fejedelmek korában

A besenyők csak a 10. század közepe táján költöztek be. Mivel azonban ugyancsak segéderőkként szolgáltak, célszerű volt őket is ezen az ábrán szerepeltetni.

A dukátusok nem képeztek összefüggő térséget és több vezér alá tartoztak. A honfoglalás után Árpád örököse (Szabolcs) és két fia (Üllő és Tarhos) volt „dux". A nyugati/nyitrai (Üllő) a morvák elleni védekezés feladatát kapta. A legnagyobb keleti/bihari-nyíri (Szabolcs) a besenyők ellen létesült. Végül a déli/kevei-krassói (Tarhos) a bolgár és bizánci fenyegetések kivédésére szolgált. Mindháromban kabarok meg székelyek voltak az őrzők.

Az ábra ÜLLŐ részén lévő Sasvár egy ideig külön szék központja volt, amit megyének (comitatus) tituláltak. Székelyek lakták, csakúgy mint alatta Székelyfalvát és a két Lövőt, Kis- és Nagylévárdot. Lévárd a „lövő" elszlávosodott alakja, csakúgy mint Lévárt.

Ha már itt tartunk, lent, a Dunánál található Vajka Doborgaz (sziget) mellett. Ez még 1810-ben is egy külön széknek a központja volt és a székelyek utódai lakták.

Az Árpád-háziak alatt a dukátus a király testvérének, fiának, azaz utódjának dukált. Például I. Endre vezéreként utódja, I. Béla az ábrán jelzett három dukátust együtt irányította.

Konstantin szerint a kabarok három törzsének közös fejedelme volt Levente személyében, aki Árpád legidősebb fia volt. Dukátusa a Kárpátokon kívül egykori morva területen volt. Az ottani Levantenburg városka neve sejteti, hogy Levente állt az élén. Géza fejedelem azt a gyepűt a béke kedvéért feladta az Enns folyóig terjedő, gyéren lakott térséggel együtt (Ennsen túli ⇒ Oberenns ⇒ Operenciás). Ezért az a dukátus nem élte meg a másik hármat.

A ***fehér és fekete magyarok***, ill. a ***fekete és fehér Magyarország*** fogalompáros a dukátusokkal kapcsolatos. Querfurti Brunó az „ungarii nigri" között térített délen (Tarhos). Ezzel kapcsolatban három dolgot érdemes megjegyezni.

Egyrészt a fekete nem adott népet, hanem másodrendű feladatot jelentett. A gyepűőrzés nem volt elsőrendű feladat, ezért az őrzőket nem tartották nemeseknek, vagyis fehéreknek. Az őrzők között voltak ilyen-olyan okok miatt „lefokozott" magyarok, azaz hét törzsbeliek is.

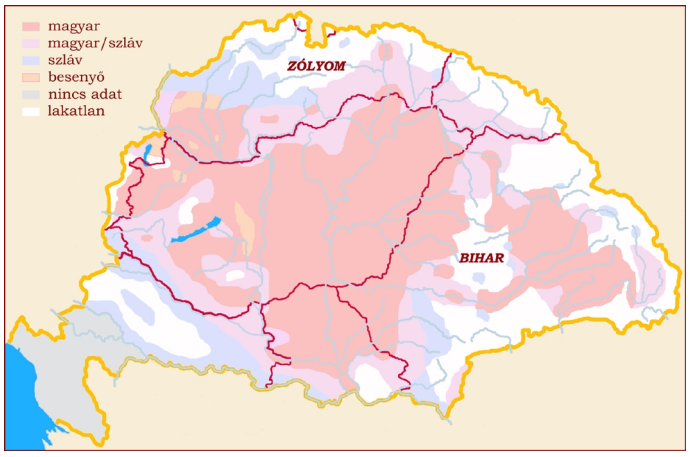
Másrészt akkoriban az „ország" nem összefüggő területet jelentett, hanem közös vezetőt, akit sokszor úrnak hívtak (vö. Örsúr). Abból lett az ország szavunk (úr ⇒ urusság ⇒ ország), amelynek megfelelően volt Biharország és Somogyország. Persze a fekete Magyarország külön irányított darabkái is a fehérhez tartoztak.

Harmadrészt a népek adott királyokat, fejedelmeket tartottak uruknak, vagyis „uraltak". (Vigyázat! Ezt a kifejezést régen a maival ellentétes értelemben használták.) Nem léteztek a modern szóhasználat szerinti országhatárok. Az ország azon területek összessége volt, melyek egyazon személyt uralták, ismerték el uruknak. Ezért lehetett egymástól távoli, össze-vissza elhelyezkedő területek dirib-darabkáinak az együttese is. Ez az elrendezés a megyéken még a 19. század közepén is nyomon követhető: az egyik megyének a másikban is volt birtoka.

3.3 TÉVHITEK

Mindannyian örömmel gondolunk azokra a korokra, amelyekben hazánk, Magyarország nagy és erős volt, amiért egész Európa odafigyelt rá és tisztelte. Ugyanígy büszkék vagyunk népünkre, a magyarságra, amely jó pár dologra megtanította és számos értékkel gazdagította kontinensünket, amelyet alkalmakként meg is védett a betolakodók ellen.

A jogos öröm és büszkeség arra kötelez bennünket, hogy a múltunkat a valósághoz hűen szemléljük és ne próbáljuk megfertőzni mindenféle tévhitekkel. Csak ha így járunk el, akkor várhatjuk el a többi néptől is, hogy az igazsághoz hű nézeteket hirdessenek.

6. ábra: Magyarok és szlávok együttélése a 11. században

Történelmi gondolkodásmódunk a következő tipikus hibákat mutatja:

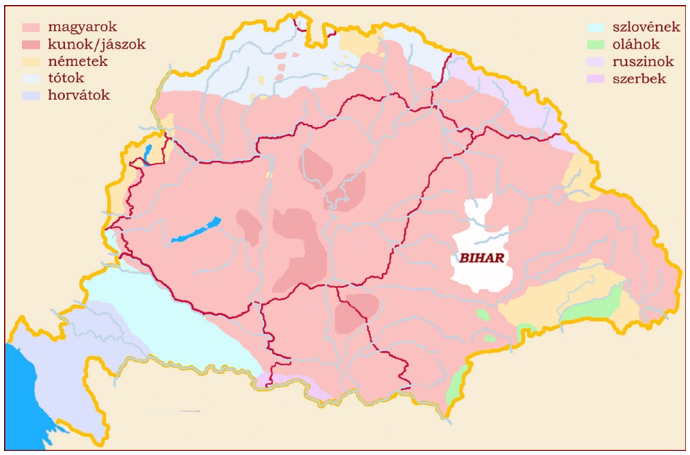
Asszimilálás. Elterjedt az a tévhit, hogy a magyarok az itt élteket, de főleg az utána ide beköltöző és vele rokon népeket rohamosan asszimilálta. Ez tévedés.

Az itt élt szlávokéval a magyarok településterülete csak kismértékben fedett át. Ugyanis míg a magyarok a nagyállat-tartás miatt a vízben gazdag síkvidéki tájakat kedvelték, a szlávok inkább földművelők voltak és a dimbes-dombos részeket szállták meg.

A beköltözők közül a besenyőkről tudjuk, hogy négyszáz év után még 1352-ben is saját ispánjuk volt, mert nem olvadtak be. A kunok egészen más életet éltek, mint az őket befogadó magyarok és ismert, hogy ez milyen összeütközésekre vezetett. A kunok és a jászok egy része egészen a 19. századig megőrízte az etnikai identitását.

Elterjedés. Sokan nem képesek a súlyának megfelelően mérlegelni azt a tényt, hogy a honfoglalás után a Medence teljes lakossága csak 600 ezer fő volt, ami a tatárjárásig is csak 2.200 ezerre nőtt, tehát az átlagos népsűrűsége mindössze 2 fő/km², majd 3,6 fő/km² volt. Tízszer ennyi emberrel se lehetett volna sűrűn kitölteni a Medencét! Azonban férfiasan be kell vallanunk, hogy ehhez nemcsak a ***lehetőség***, hanem a ***szándék*** is hiányzott.

„Mit nekem te zordon Kárpátoknak...” Hiszik, vagy sem nemcsak Petőfi gondolkodott így, hanem a 20. századig az átlag-magyar is: nem akaródzott neki a hegyekben élni.

7. ábra: A Kárpát-medence lakossága a tatárjárás előtt (1240)

Az ábra közelítőleg a magyarság ***mindenkori legnagyobb elterjedését*** is mutatja. Korszakonként imitt-amott lehetnek nüansznyi eltérések, de a lényeg marad. Ez azt jelenti, hogy népünk a népesség 71-72 százalékát tette ki és a terület 65 százalékán terjedt el. Sem azelőtt, sem azután nem voltak ilyen jók a paramétereink. Lásd az alábbi táblázatot.

Sorscsapások. A téves nézetek közé kell sorolni azt is, ha a minket ért sorsfordulókat nem a súlyuknak megfelelően, vagy egyáltalán nem vesszük számításba. Ezért a következő pontban külön is foglalkozunk velük. Megjegyzendő, hogy ennek a fordítottja is előfordul. Tipikus példa a hódoltság 200 éve, amelynek a pusztításait régen túldimenzionálták.

	Összesen	Magyarok	%	Mások	%	Terület	%
895	600	320	53,33	280	46,67	140-150	45
1240	2.200	1.570	71,36	630	28,64	200-220	65
1380	2.800	1.820	65,00	980	35,00	170-190	55
1520	4.300	2.650	61,63	1.650	38,37	150-170	50
1720	4.600	2.000	43,58	2.600	56,52	120-140	40
1785	9.940	3.950	39,74	5.990	60,26	120-140	40
1881	15.642	6.207	39,68	9.435	60,32	120-140	40
1910	20.886	10.051	48,12	10.835	51,88	142-143	44
2000	30.000	12.000	40,00	18.000	60,00	120-130	37

2. táblázat: A magyarság száma (ezer fő), aránya és az általa lakott terület (km²)

Magyarosodás. Az idegenek beolvadása nem azon a módon és nem olyan mértékben történt, mint ahogyan a rosszindulatú források terjesztik rólunk. Minden népnél ki fogunk térni beolvadása ***valódi módjára és mértékére***, de a bonyolult számításokkal külön is foglalkozunk a B. függelékben.

3.4 SORSCSAPÁSOK

Az alábbiakban sorra vesszük és röviden bemutatjuk a magyarságot ért csapásokat. Ezek a felelősek azért, hogy a honfoglaláskor szép reményekkel indult népünk a Kárpát-medencében nemcsak kisebbségbe került, hanem már a 40 százalékos arányt is alig éri el.

Megjegyzendő, hogy vannak olyan csapások is, amelyek hatására nem rendelkezünk kellő adatokkal, illetve amelyeket nem fogunk megtárgyalni, mert általános jellegűek, mint például a 14. század közepén (1347) Európa lakosságának az egyharmadát elpusztító pestisjárvány.

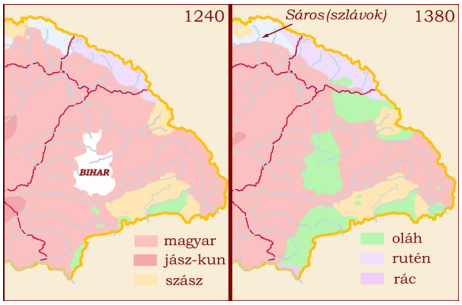
3.4.1 Tatárjárás - Erdély

Ennek a sorscsapásnak két igen súlyos következménye volt, amelyek miatt már akkor elveszett a reményünk a teljes Kárpát-medence etnikai birtoklására. A tatárjárás leginkább a nyílt Alföldet érintette, de Erdélyben is igen súlyos volt a következménye.

Közvetlen hatás. Igen szerény becslések szerint a tatárok a teljes népesség egynegyedét pusztították el, legalább 550 ezer főt. Ez főleg a magyarságot érintette, amelynek vesztesége meghaladta a 400 ezer főt. A tatárdúlás „csak" megritkította a Medence középső régióinak a lakosságát, de nem magyartalanította el. A Dráva-Száva közén és a Felvidék jó részén kicsi volt a hatása: ezért azokat nem is mutatja az ábra. Kivételt jelent Sáros megye vidéke Eperjes fölött, ahonnan végleg kipusztult a magyarság és a helyét vegyes szláv népesség vette át.

Közvetett hatások. A középső régiókban annyira megfogyatkoztunk, hogy ott kellett betömködni a népességi lyukakat és nem maradt tartalékunk, hogy rajokat bocsássunk ki az

addig meg sem hódított peremvidékekre. Ezek tehát mind-mind nem-magyarok maradtak, sőt a sávjaik mindenfelé kiszélesedtek. A megüresedett területekre tömegesen áramlottak be a magyarságtól etnikailag és életmódban idegen elemek. Leginkább Erdélybe, ezért mutatjuk azt az ábrán és azért választottuk ezt az alcímet.

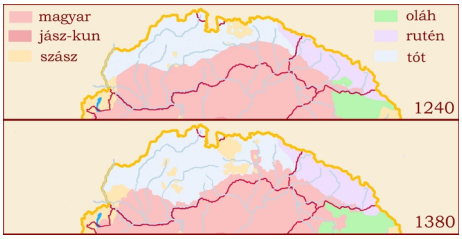

8. ábra: A tatárjárás etnikai hatása Erdélyre és környékére

Az Erdélyt kívülről övező térségekből eltűntek a magyarokkal (fél)rokon elemek, amelyek idővel történő beolvadására bizton számíthattunk. Helyüket olyan népek vették át (oláhok, rácok, ruténok), amelyek asszimilálódását nemcsak az ortodox vallásuk, hanem a közvetlen szomszédságunkban lévő anyaterületeik hatalmas népi tartalékai is kizárták.

3.4.2 Huszitajárás - Felvidék

Történelemírásunk valamilyen okból nem szentel kellő figyelmet annak, hogy még jóval a török hódoltság előtt a 15. században a Felvidék lakossága etnikailag jelentősen átalakult. Ez az ottani huszitajárásnak köszönhető, amelyet a módszerei és a hatásai miatt kell „járásnak" titulálnunk, bár a mongolokéval szemben a csehek-morvák dúlása több évtizedig is eltartott. Egyébként a huszitajárást nyugodtan nevezhetnénk ***cseh-morva kalandozásoknak*** is, mert céljaiban és eszközeiben azonos volt a régi barbárok hadjárataival.

9. ábra: A huszitajárás etnikai hatása a Felvidékre

Eleinte (1421) csak Trencsén vármegye volt a betöréseknek kitéve. Azonban igen hamar Pozsony vármegye is célpont lett. 1433-ban már Késmárk és a Szepesség is a husziták kezére került. Majd megtelepedve a Felvidék egyre keletebbi és délebbi tájain, kelet felé Munkácsig, dél felé Hatvanig dúltak és raboltak települések százait (!) égetve fel.

A kor etnikai érzéketlenségét jellemzi, hogy Giskrát Zsigmond özvegye, Erzsébet királynő bérelte fel a Felvidék elfoglalására és a rendek főkapitányi ranggal tisztelték meg – Hunyadi Jánossal egy sorban (1455).

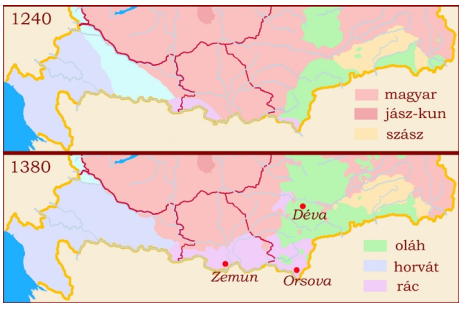
Azonban úgy tűnik, hogy a mai kor se érzékenyebb az etnikai viszonyokra. A huszitákkal kapcsolatban könyveket írtak az ilyen-olyan vallási nézeteikről, a magyar királyokkal való hol ellenséges, hol szövetséges viszonyaikról stb. Csak éppen azt felejtik el megemlíteni, hogy

a magyarságot szinte a 20. század eleji etnikai határokig szorították.

A magyarok helyét mindenféle szlávok – főleg csehek és morvák, de lengyelek és oroszok is – vették át, akik előbb huszitákká lettek, majd akként szép lassan tótokká váltak, hogy majd a 19. században megalapozzák a mai szlovák népet.

3.4.3 Balkánjárás – déli végeink

Déli végek alatt itt a Dráva-Száva közét, a Bácskát és Bánátot, valamint Dél-Erdélyt értjük. Ezekre közösen jellemző, hogy a második rigómezei csata után (1448), amikor a törökök elfoglalták Szerbiát, ki voltak téve a „balkánjárásnak.” Ezt a szokatlan, de talán találó fogalmat rögvest megmagyarázzuk.

10. ábra: A déli végek etnikai váltása a hódoltságig

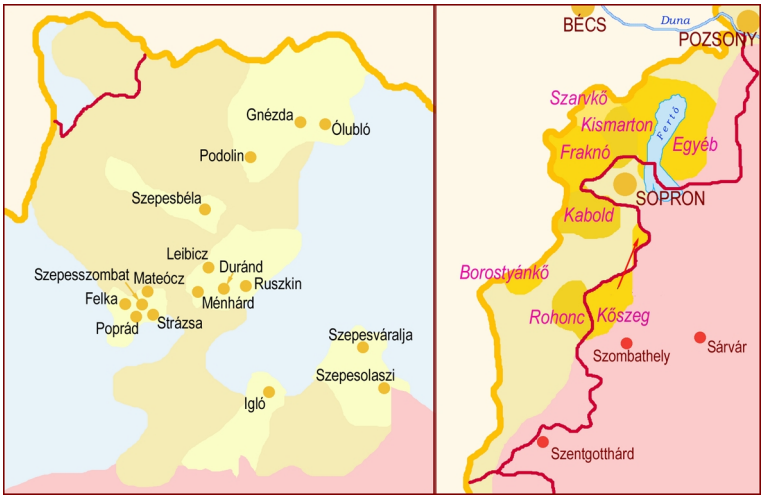
A törökök 1448 óta rendszeresen dúlóhadjáratokat vezettek Magyarország déli vidékei ellen. Nem feltételezhető, hogy azokban a reguláris török hadak jeleskedtek, hiszen egy hadjárat megindítása a törököknél is eszméletlen bürokráciával, előkészülettel járt. Evidens, hogy ad hoc módon verbuvált szedett-vedett egységekről volt szó, a Bánátban és tőle nyugatra *balkáni rác és vlah* elemekkel, keletre pedig havasalföldi *oláhokkal (és tatárokkal)*. Ennek a jelenségnek se szentelünk kellő figyelmet. Pedig miatta a végek lakosságának

az egyötöde kipusztult, a kétötöde pedig magyarról idegenre cserélődött

Zemuntól Orsováig, miközben az alföldi és az erdélyi magyarság tömbjei a már akkor is keskeny Maros-menti vonalon Dévánál végleg megszakadtak.

3.4.4 Zálogba adott területeink

Nemcsak a csapások tragikusak egy népre nézve, hanem az is, ha elveszti az uralmát az általa birtokolt területek fölött. Zsigmond és utódai „gondoskodtak” arról, hogy hazánk északi és nyugati végei végleg elveszítsék az esélyt arra, hogy valaha is magyarrá legyenek. Az előbbi a szepesi városokat adta át a lengyeleknek (1412-1772), követői pedig a nyugati várainkat és azok birtokait zálogosították el az osztrákoknak (1440-1647).

11. ábra: A hódoltság előtt zálogba adott területek

A szepesi városok környékét még vegyes szláv lakosság lakta igen gyér népsűrűséggel. Viszont a halványkékkel mutatott terület, továbbá a német városkák köze a hódoltság végére teljesen eltótosodott. A trianoni Burgenland már akkor megalapozódott, mert a nyugati végekre tömegesen költöztek a szomszéd területek német lakosai. Még jó, hogy Győr csak rövid időre került elzálogosításra és ezért a kép nem is mutatja.

Egyesek abban az optimista tévhitben élnek, hogy a hódoltságig a Kárpát-medence lakosai túlnyomórészt magyarok voltak. Sajnos ki kell ábrándítanunk őket: 1520-ban a 4,3 millió lakosból csak 2,65 millió, vagyis még 62 százalék sem volt magyar.

A hódoltság további etnikai következményei közismertek. Arra azonban fel kell hívni a figyelmet, hogy a magyarság pusztulását csak részben okozták a török hadműveletek. Sokkal nagyobb károkat okoztak Erdélyben az oláh és tatár, az anyaországban a rác rablóhadjáratok.

3.4.5 Rácdúlások

Vezérlőfejedelmünk egészen másként látta és írta le a Rákóczi-féle szabadságharcot az emlékirataiban, mint az iskolákban tanítják. Számos helyen említi, hogy méltatlan királyaink a rácokkal fenyegették meg renitens nemeseinket és városainkat. Rákóczinak többet kellett foglalkoznia velük, mint az osztrákokkal! Ráadásul dúltak ők császári felhatalmazás nélkül is.

Tudvalevő, hogy a Mohácstól Dévái tartó vonalnál, a Duna és a Tisza mentén, illetve városaink környékén (még Egernél is!) mindenfelé éltek rácok és még a hajdúk se mind magyarosodtak el. Mivel utáltak dolgozni, kénytelenek voltak rablásból éldegélni.

Ezt a mételyt csak nagyon-nagyon lassan, sok évtizedes felmorzsoló műveletekkel lehetett kiirtani. Sajnos a fáma arról sem szól, hogy

a kuruc küzdelmeknek mintegy 300-350 ezer civil áldozata volt

többségükben magyarok! Ugyanez a kitétel áll a török kiűzésével kapcsolatos harcokra is. Ezek Buda és Pest környékén, valamint lefelé a Duna mentén a lakosság elmondhatatlan gyötrelmeivel, helyenként teljes kiírtásával jártak.

3.4.6 „Távoltartási végzés"

Eugen Savoyai utálta a magyarokat. Egyáltalán nem arra vállalkozott, hogy hazánkat felszabadítsa a török hódoltság alól, hanem arra, hogy a Kárpát-medencét megszerezze a Habsburgok számára. Ennek a célnak a szellemében javasolta, hogy

a magyarokat ne engedjék vissza a Temesközbe.

Hálából szobrokat emeltünk neki... Ez a távoltartás természetesen azzal járt, hogy a régió dunántúlnyi területén a magyarság nem regenerálódhatott, amint azt megtette a Dunántúlon, az Alföld nagy részén, sőt még a Bácska északkeleti sarkában is.

3.4.7 A csapások összeadódott hatásai

A valós etnikai viszonyokat részben értők vagy eltitkolni akarók mindig a mennyiségekkel és arányokkal foglalkoznak, a régiók etnikai hovatartozását meghatározó és az előbbieknél bizonyos szempontból sokkal fontosabb *területi megoszlással* nem törődnek.

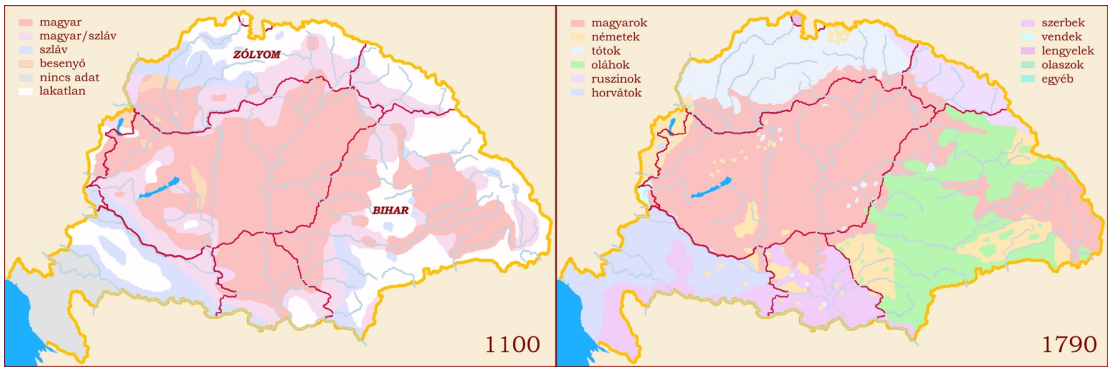
> Térképeink örömmel mutogatják, hogy a Bihar hegység óriási, két megyényi területe sokáig lakatlan volt. Nem számolnak azzal, hogy az ott élt ***pár ezer oláh*** sokkal-de-sokkal több, mint a ***nulla magyar***: tehát hogy az a régió valójában mindig is oláh volt.

Ezt a részleges képet a területi elrendezés adatai még jobban kidomborítják:

Trianonkor	120.000 km²-nyi területen 9 millió magyar élt
	225.000 km²-nyi területen 1 millió magyar élt.

Ez a kép nagyrészt már a hódoltság előtt kialakult. Ez pedig nem jelent kevesebbet, mint azt, hogy hiába volt a magyarság nagy többségben a térség központi területein,

a Kárpát-medence nagyobb részét etnikailag nem birtokolta.

12. ábra: „A priori" területi veszteségeink a 18. század végére

Bár az „a priori" jelző picit suta, kifejezi azt, hogy a Kárpát-medence egyes területeit nem azok belakása után veszítettük el, hanem azáltal, hogy sohasem népesítettük be őket. Elég az ábra baloldali fehér foltjait összevetni a jobboldali színekkel: a Hargita kivételével egyetlen lakatlan terület se vált a magyar etnikai tömb(ök) részévé.

A Medence elmagyartalanodása kétötöd részt már a ***hódoltság előtt*** befejeződött, maga a ***hódoltság*** ugyanekkora szerepet játszott, a maradék pedig az osztrákok ***hódoltság utáni*** magyarellenes telepítési politikájának tulajdonítható.

3.5 ÉS AMI MAGYAR MARADT

Úgy illik, hogy a szomorú sorscsapások mellett megemlékezzünk azokról az örvendetes jelenségekről is, amelyek következtében 1910-ig magyarok maradtak, sőt magyarságukban még gyarapodtak is bizonyos körzetek. Bár már eltünedezőben vannak, mégis bemutatjuk őket, mert több figyelmet érdemelnének és gondoskodni is lehetne róluk, mivel nem (voltak) szórványok. Egy részük a magyar etnikai tömb függvényei, csak éppen a II. világháború előtti korrekciók során (a térképeken lila vonallal határolva) sem kaptuk vissza őket.

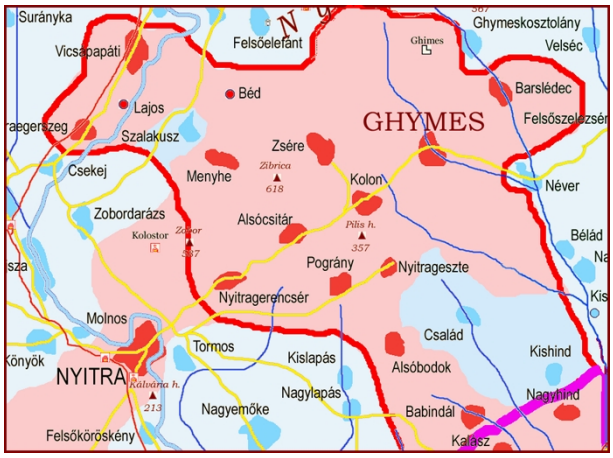
> Többségük Erdély területére esik. 1918-ban Jászi Oszkár „konklávéknak" nevezte őket és a Román Nemzeti Tanácsnál el akarta érni az autonómiájukat: sikertelenül.

Vannak olyan régiók is, amelyek a trianoni határokon kívülre kerültek, de – legalábbis részben – magyar többségűek. Ilyen a Baranyai Háromszög, a Torontálsarok, a Muramellék határral párhuzamos sávja, Erdélyben a Küküllők mente, az alsórákosi Oltkanyar, a partiumi Szilágyság vidéke stb. Rájuk nézve lásd a „Miért éppen..." című könyvet.

Az alábbi tájak népesség- és településadatait az 1910-es népszámlálásból vettük.

3.5.1 Ghymes vidéke

Miután Érsekújvár a császáriak jóvoltából elesett, a közé és Nyitra közé eső területről szinte teljesen kiveszett a magyarság és helyét tótok foglalták el. Csodával határos módon a pusztulás nem érintette a Nyitrától keleti részeket, amelyek emblematikus helysége Ghymes. Nyitrán a magyar többség csak relatív és marginális volt, ezért nem számítjuk ide.

13. ábra: Ghymes vidéke

Ghymes 1113 óta ismert. Várát 1256-ban építtette IV. Béla támogatásával a Hont-Pázmány lovagok utódja. A szomszéd vadaskertben honosították meg a muflont. A mellette lévő G. *kosztolány* neve egyházat, templomot jelent. Sok környékbeli falu a 12. század elejéről való. A lakosai és a múltja miatt ez a táj egyértelműen magyar vidék.

18 településéből 15, a 13 ezer lakosból pedig 11 ezer (83 %) volt magyar.

3.5.2 Tiszavölgy

Az öt koronaváros (6.2 pont) közül négy ezen a tájon fekszik.

14. ábra: Tiszavölgy

A vidéken ólombánya (Visk), sóbánya (Aknasugatag), fürdők, várak, Pálosremetén pálos kolostor található. Kulturális központja Máramaros volt, piarista gimnáziummal. Az erdélyi fejedelmek alapítványokkal látták el, hogy a vidék oláh és orosz lakói tanulhassanak. Trianon ezt az egységes szellemű kistájat a Tisza mentén ruszin és román részre osztotta.

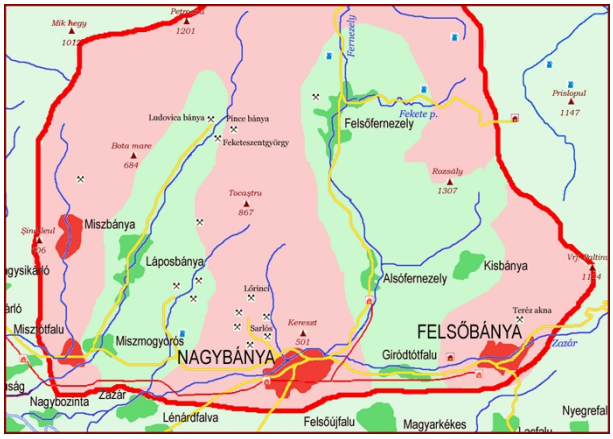
A 12 település közül 7 magyar, 3 román, 1-1 német és ukrán. Az 50 ezer lakosnak a 65 %-a, 33 ezer fő volt magyar.

3.5.3 Nagybánya vidéke

Az Asszonypatakának is nevezett Nagybánya mindig magyar város volt nemcsak az ősrégi bányászata, hanem a kultúrája jogán is. Itt volt ugyanis a híres művésztelep, amire a „nagybányai festőiskola" néven szoktak hivatkozni. Felsőbányával együtt Károly Róbert óta művelt bányáiban arany, ezüst, réz és ólom fordult elő.

Misztótfalu nemcsak a hozzátartozó két szomszédos bánya aranyáról és ezüstjéről híres, hanem a neves tipográfus, M.-si Kis Miklós nyomdájáról is.

A közbeékelődött román bányászfalvak csak a 14. századtól fogva ismertek és minden bizonnyal akkor még a lakosságuk többsége magyar volt.

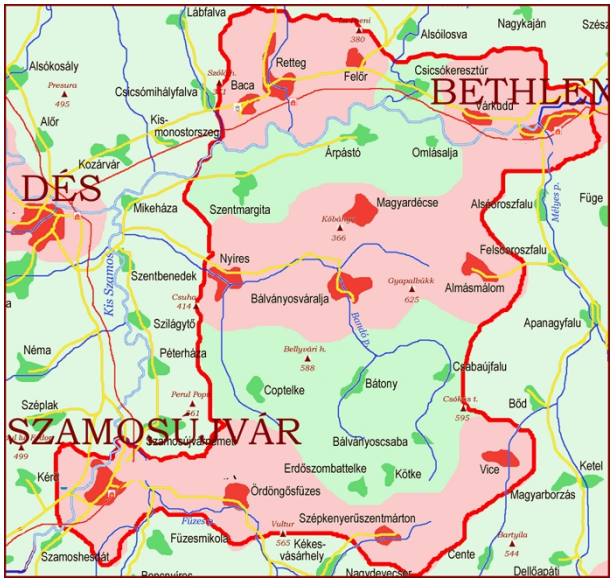
15. ábra: Nagybánya vidéke

Bár a vidék 10 településéből csak 4 volt magyar többségű, a 23 ezer lakosnak közel a kétharmada, 16 ezer fő volt magyar (63%).

3.5.4 Bethlen-Szamosújvár vidéke

A volt Belső-Szolnok Kis-Szamostól keleti tájait magyarok lakták, miközben a többi része lakatlan vagy oláhok által gyéren lakott volt. Az innen nyugatra lévő Dés, mint az erdélyi hét vár egyike a távolsága miatt már nem tartozik a vidékhez. A Szamosújvár és Bethlen közötti

térségben a hódoltság minden nyűge dacára megmaradt néhány magyar település. A közöttük lévő román falvak a hódoltság során oláhosodtak el.

16. ábra: Bethlen-Szamosújvár vidéke

Szamosújvár részben örmény lakóiról, részben a börtönéről ismert, mert abban ért véget Rózsa Sándor élete. (Amúgy tévedés, hogy az örmények alapították, hiszen ők csak a 18. században költöztek oda, a város pedig már a 16. században élt és virult.)

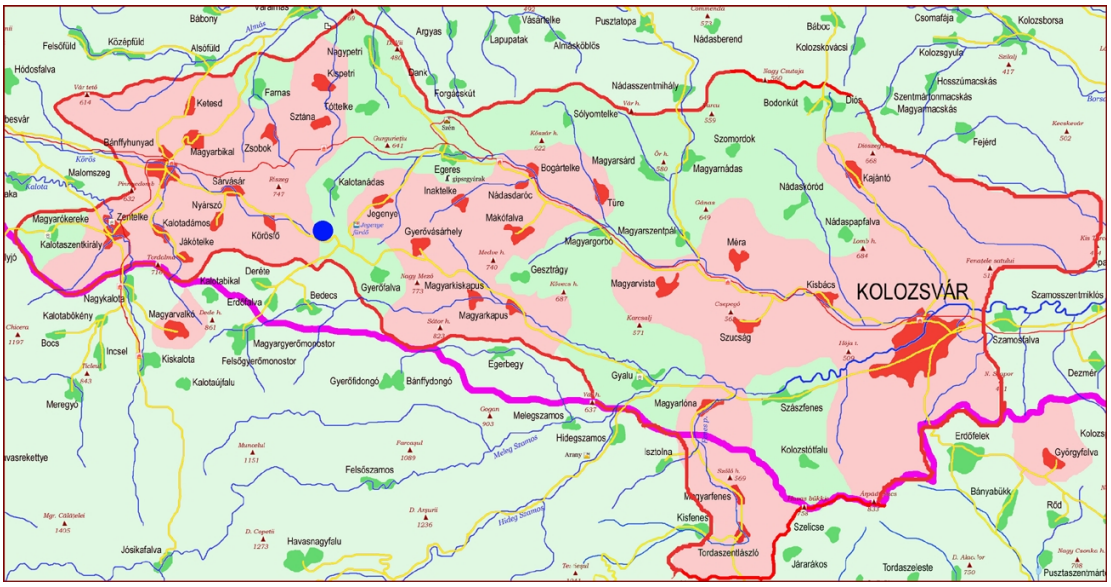
A vidék 23 települése közül 13 volt magyar többségű és a 31 ezer lakosából 18 ezer vallotta magát magyarnak (56 %).

3.5.5 Kalotaszeg-Kolozsvár vidéke

A vidéknek van egy harmadik része is: a két táj közötti falvak együttese, a Nádasmente, amit csak az utóbbi időkben sorolnak a Kalotaszeghez, történelmileg indokolatlanul.

Szemben az Anonymusra alapozó tudálékos álhírekkel ezt a térséget a honfoglalók nem népesítették be. Fejedelmeink idejében Bihar az ún. dukátusok egyike volt (lásd az 5. ábrán Szabolcsot). Majd amikor István királyunk abból megyét kreált, ahhoz csatolta a Királyhágón túli részeket a Sebes-Körös forrásáig (lásd a kék pontot). Ez a bihari rész volt a Kalotaszeg, amely nevét a Kalota patakról és a félreeső helyzetéről („szeg”) kapta.

Rejtély, hogy ez a dúló hadak által könnyen járható vidék miként vészelte túl magyarként a hódoltság kétszáz évét. Erre két válasz van. Egyrészt Kalotaszeget a honfoglalás után szívós ***székelyek*** lakták. Oda és a Nádasmentére a hódoltság idején ***tatárok*** költöztek, márpedig holló a hollónak... Másrészt az Erdély szívébe Kolozsvár felé vezető út mente rendkívül fontos volt az uralkodók és alattvalóik számára, így mindig-és-mindig újranépesítették.

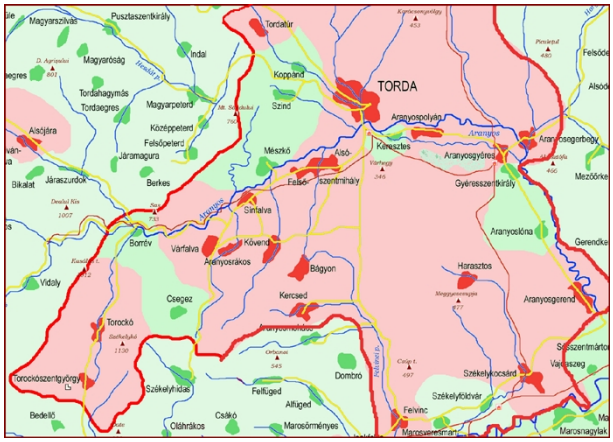

17. ábra: Kalotaszeg-Kolozsvár vidéke

A vidék 53 településéből 31 volt magyar többségű. A 110 ezer lakosból 81 ezer volt magyar (74 %). A háromnegyedes túlsúlyt persze a kincses város, Kolozsvár biztosította.

3.5.6 Aranyosszék és Torda

Tordánál már a római korban is volt sóbánya. Később az lett a hét vár egyike. A városka a tatárjárás során néptelenné vált, de igen gyorsan újratelepítették.

18. ábra: Torda és Aranyosszék

Az önálló Erdélyben a város csaknem olyan fontos szerepet töltött be, mint Kolozsvár: többször is itt tartották az erdélyi tartomány- és országgyűléseket.

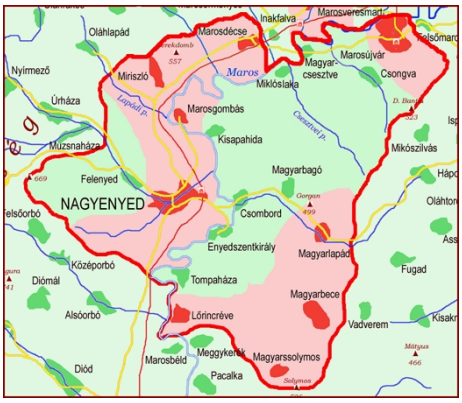
A 4.1.4 alpontban részletezzük, hogy innen délre 1250-ben hozták létre Aranyosszéket: bizonyára a tatárjárásban kipusztult lakosság pótlására telepítették meg ***székelyekkel*** az Aranyos folyócska mentét. 1291-ben 28 helység tartozott hozzá. Az ábra nem a teljes széket keretezi, mert Marosörményest (alul középen) és a mellette fekvő 3-4 települést a hódoltság előtt oláh telepesek szállták meg, azok tehát nem tartoznak a magyar egységhez.

Ámbár a közeli Torockót és környékét eredetileg ***szász*** bányászok lakták, már a hódoltság előtt elmagyarosodtak és sajátos színfoltot jelentenek a magyar etnikai palettán. A Wikipedia tévesen állítja, hogy Torockó volt Aranyosszék központja: sohasem tartozott oda.

> Nem vitás a vidék mindenkori magyar jellege. A 30 település közül 20 volt magyar, a 47 ezer lakosból pedig 29 ezer (63%).

3.5.7 Nagyenyed vidéke

Nagyenyedet a szászok alapították a 13. században. Azonban igen hamar elmagyarosodott és magyar jellegét nem kell ecsetelni. Ide költözött a sárospataki kollégium és a városka adott helyet a Teleki-tékának is. A vidék egyéb falvai a „nyomjelző rokonság” szerepét töltik be (lásd Beke Gy. azonos című könyvét). Marosújvár sóbányája a legnagyobb volt az egész Kárpát-medencében és már a rómaiak is művelték.

19. ábra: Nagyenyed vidéke

> 1910-ben a vidék 18 településének csak a fele volt magyar többségű, bár a hódoltság előtt még majdnem mindegyik az volt. 20 ezer lakosából 14 ezer volt magyar (55 %).

3.5.8 Mezőtelegd vidéke

Nagyváradtól keletre a Királyhágóig vezető út mentén fekszik Mezőtelegd. A környező falvak a hódoltságig mind magyarok voltak, de időközben pár elrománosodott. Ez érthető,

mert mindenki által járt helyen feküdtek. Inkább az a csoda, hogy többségük magyar maradt. Ez érzelmileg is fontos a számunkra. Ugyanis Mezőtelegd volt az ***udvarhelyi*** alias ***telegdi székelyek*** mondhatni „őshazája”: innen származtak át későbbi otthonukba.

20. ábra: Mezőtelegd vidéke

A vidék 15 települése közül 9, 16 ezer lakosa közül 10 ezer volt magyar (61%).

3.5.9 Belényes vidéke

A Bihar hegységben Nagyváradtól délre a Fekete-Körös szép kis zárt völgyében fekszik a Belényesi medence. Miközben a környező hegyek falvait már a hódoltság előtt oláhok lepték el, ez a kis tájegység megmaradt magyarnak. Ez bizonyára annak tulajdonítható, hogy a váradi püspök birtoka volt szőlőkkel, meg vas-, színesfém- és ezüstbányákkal.

Amikor a török 1598-ban feldúlta Váradot, Belényest sem hagyta ki. Attól fogva oláhok is költöztek ide, de csodálatos módon a vidék magyar jellege Trianonig megmaradt.

21. ábra: Belényes vidéke

A 8 település közül 7, a 11 ezer lakosból 7 ezer volt magyar (62 %).

3.5.10 Déva-Vajdahunyad vidéke

Gyulafehérvár és Arad között a Marosmente mindig csak vékony sávban volt magyarok által lakott. A hódoltság során az is szétszakadozott és csak pár település tudta megőrizni a magyarságát. A 18. század során azok is mind elrománosodtak.

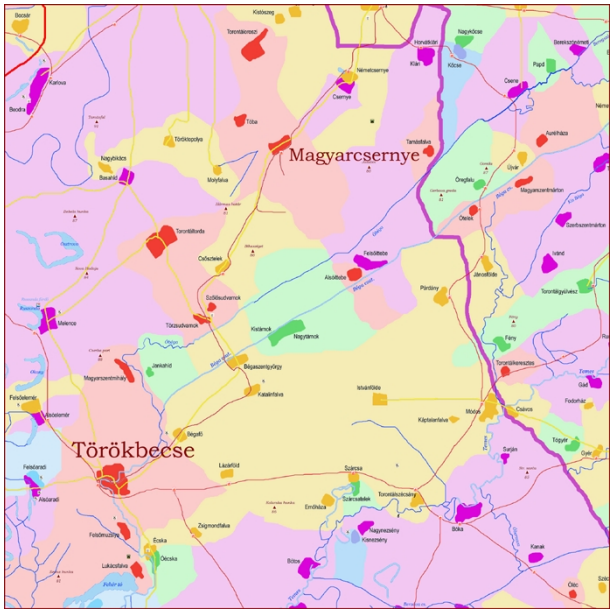
Az ipar fellendülésével 1910-re a két város lakossága több, mint a két és félszeresére nőtt, sok magyar költözött a szomszédságukba is és így alakult át a vidék etnikai képe. Felesleges ecsetelni, hogy milyen szerepet játszott „magos Déva vára” és a Hunyadiak ősi fészke a magyar kultúrában és történelemben. Ezért bár a környékük román, nem maradhattak ki a megemlékezésre méltó tájak köréből.

22. ábra: Déva-Vajdahunyad vidéke

A 16 településnek a fele volt magyar, a 29 ezer lakosból pedig 15 ezer (51 %).

3.5.11 Torontáli magyar helységek

23. ábra: Torontál megye részlete

Ezt a terjedelmes vidéket rendhagyó módon kell ábrázolnunk, mert nem húzható benne éles etnikai határ, bár a szórványnak számító települések közel vannak egymáshoz. A jelentős számú magyarság miatt a térség megérdemli, hogy legalább összefoglaló adatokat közöljünk róla. A helyeket a többségi lakosság színeivel mutató ábrán nem látszik, hogy a magyarság egyik-másik német (sárga) helységben is magas arányban képviseltette magát.

A 21 magyar többségű település 70 ezer lakosa közül 45 ezer (64 %) volt magyar.

□□□

Úgy véljük, hogy ezzel a magyarság etnikai sorsáról a leglényegesebb dolgokat elmondtuk. Természetesen mivel a népekkel kapcsolatos történések nem függetlenek egymástól, a többi fejezetben is vannak részletek, amelyek bennünket közelebbről érintenek és ennélfogva teljesebbre kerekítik a tudnivalókat.

4. ROKONAINK

A közelebbi és távolabbi rokonaink mind keletről jöttek. A ***székelyek***, ***jászok és kunok*** úgy váltak magyarrá, hogy megőrízték sajátos vonásaikat. A ***besenyők és úzok*** viszont nyomtalanul felolvadtak a magyar népben.

4.1 SZÉKELYEK

Nem kell megütközni azon a kitételen, miszerint a legközelebbi rokonaink, a székelyek, ***magyarrá váltak***. Ugyanis a honfoglaláskor még nem voltak azok. Népük a honfoglalás előtt csatlakozott hozzánk, de nem sorolták be őket a hét törzsbe, különben felolvadtak volna azokban. Így csak az feltételezhető, hogy a ***kabarok*** közé kerültek, bár bizonyára valamilyen kiemelt státusban, talán a három kabar törzs egyikeként.

Ezt erősíti meg az a körülmény is, hogy már a honfoglaláskor se a hét törzs szerinti szerep jutott rájuk, hanem elővédként szolgáltak. Utána a kabarokkal való tipikus bánásmód szerint egy részüket a gyepűkre szórták szét, miközben a magjuk Biharban maradt. Ott is határőr feladatot kaptak és a székek szerinti státusuk csak a 19. század végén szűnt meg (1876), bár a székelyek akkor már régen édestestvéreink voltak.

4.1.1 A székelyek eredete

A kérdésnek több megközelítése van.

A ***Csaba monda*** nem felelhet meg a valóságnak. Attila fia nem Csaba, hanem Irnik volt, aki a hunok végső veresége után Bizáncba menekült, majd onnan a Fekete-tengerhez, ahol a hunok maradékai is elenyésztek. „Csaba hősünk" sohasem tért vissza, tehát a székelység nem lehet az ő népe. Irnik halála (480 körül) és a magyarok ottani feltűnése (750 táján) között csaknem három évszázad telt el, ezért nem lehetett közünk a régen kihalt hunokhoz.

Az ún. ***csíki székely krónika*** csak egy 18. század végi ügyetlen hamisítvány, amire semmiben sem hagyatkozhatunk.

A „hun hagyományokat" ***Kézai Simon*** találta ki a Névtelen mintáját követve. Az utóbbi a korabeli főurak ősi nemességét akarta igazolni, Kézai pedig kunlelkű királya (IV. László) vad tetteit kívánta feldicsérni a „hunok" viselt dolgai alapján. Mi tagadás, egyszerűen összekeverte a kunokat a hunokkal, amivel nem állt egyedül. Az őskrónika (11. század vége) még nem is említette a hunokat, Kézai viszont egy hosszú mesét kerített köréjük olyannyira, hogy a saját művében ez a téma kapta a legnagyobb súlyt – a valós események rovására.

> Mellesleg Anonymus nem is beszél a hunokról és így nem is feltételezi a hun-magyar rokonságot. Több helyen állítja ugyan, hogy Attila a magyarok királya volt – bocsássuk

meg neki ezt az apró tévedését –, de abból se következik a rokonság. Avagy mivel az Anjou Károly Róbert valóban a királyunk volt, a magyarok mind franciák lennének…?

Végül gondolkodjunk el egy kicsit a nyelvről is. Egyetlen hunnak mondható szó/kifejezés sem maradt ránk. A nyelvészek csak annyit sejtenek, hogy a hunok a ***keleti-türk*** nyelvet beszélték, mint közép-ázsiai rokonaik, például az ujgurok. Ezzel szemben a Fekete-tengernél a ***nyugati-türk*** volt használatban a székelyeknél és második nyelvként a magyaroknál is.

Ha a székelyek hunok lettek volna, akkor nem ismerhették volna a nyelvünk ugor szavait és sajátos szerkezetét. Ezért a téves nézetekkel való viták helyett szögezzük le, hogy

a székelyek nem a hunok leszármazottai.

A Don könyöke mellett egymás szomszédságában éltek a magyarok és az ***eszekilek***. Az utóbbiak az onogur-bolgárok egyik ágát alkották. A legalább két évszázados szomszédság alatt bőven volt idejük elsajátítani a magyarok nyelvét, ahogyan mi is kettős nyelvűekké váltunk: az ugor mellett a türköt is mindennap használtuk.

4.1.2 Rokoni találkozó

Krónikáink megemlékeznek arról, hogy honfoglaló eleink a Nyírség vidékén rokonokkal találkoztak és kölcsönös örömmel üdvözölték egymást. Ebben az egyben tehát Anonymus se tévedett. Azonban akaratlanul is a lényegre tapintott.

Szerinte az itt talált rokonok mondhatni „szolgálatra jelentkeztek" Árpád vezérnél, ezért bizonyára nem voltak a foglalókkal egyenrangúak. A találkozót kétféleképpen magyarázzák.

Egyesek úgy vélik, hogy Kuver ***onogur*** – talán székely, de semmiképpen se magyar – népének a maradékai éltek tovább az avarok között és ők vártak ránk a Nyírségben. Ennek igen kicsi a valószínűsége. Egyrészt az onogurok aligha őrizhették meg a rokonságot igazoló ugor nyelvüket kétszáz éven át az elszlávosodó türk avarok között. Másrészt az is meglepő lenne, ha az a kevéske maradék pont a beköltözésünk első állomásánál tartózkodott volna. Vajon honnan tudtak az érkezésünkről, amiről egész Európában senki se értesült?

Az igazság feltehetően a ***többlépcsős honfoglalásban*** keresendő. A honfoglalást a besenyőktől elszenvedett vereség miatt 895-re szokás datálni. Azonban a beköltözés hosszabb folyamat volt, amely már korábban megkezdődött. Bár magyarok már 864-ben is jártak a Medencében, döntő fordulatnak a 894-es évet tartjuk, amikor a magyarokat Szvatopluk hívta be a frankok ellen (vö. fehér ló mondája). Ez azért volt meghatározó, mert a minden bizonnyal kabarokból-székelyekből álló segéderő a harcok után nem tért vissza az övéihez a Kárpátokon kívülre, hanem a Nyírség vidékén foglalt szállást és ott várta be a honfoglalók Vereckei hágón át beköltöző közmagyarokból és segéderőkből álló népét.

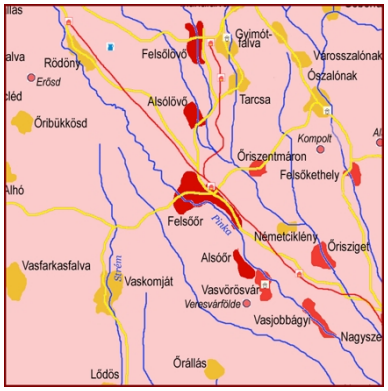
> Mivel Szvatopluk 894-ben meghalt, Árpád pedig csak 895-ben érkezett a Medencébe, kizárt, hogy egymással harcoltak, hiszen nem is találkozhattak.

Lehet, hogy az első változat a szimpatikusabb, azonban a másodiknak sokkal nagyobb a valószínűsége. Ezért nyugodjunk meg abban, hogy a Nyírségben az előreküldött székely-kabarokkal találkoztunk és feltehető, hogy kiváló teljesítésük miatt nem küldtük vissza őket a gyepűkre, hanem egy tömbben maradhattak az ottani, akkor még keleti végeinken.

4.1.3 Székely határőrök

A székelyek egy részének a gyepűk őrzése volt a feladata. Ez két félreértésre adott okot. Egyrészt egyesek az addig meg nem magyarázott „siculus/székely” kifejezésről azt állították, hogy jelentése határőr. Mivel pedig ugyanaz volt a feladatuk, mint a felfogadott avaroknak és a szolgálatukat is (részben) ott teljesítették, sokáig dívott az a nézet, hogy a székelyek maguk is az avarok maradékai. Ma már biztosan tudjuk, hogy ez a gondolatmenet téves.

A határőr székelyeknek a peremvidéken és a belső gyepűk mentén a honfoglalás korából mintegy 60 települése volt ismert, egyesek a dukátusokban: lásd az idevágó 3.2.2 alpontot. Csak néhány viselte a „székely” névrészt, többekről a „lövő” és az „őr” (strázsa) elem alapján feltételezik a székely jelleget. Vasban védelmi feladata volt Alsó- és Felsőlövőnek, Sopronban is volt egy Felsőlövő, Zalában Zalalövő, Mosonban Levél, ami eredetileg szintén Lövő volt.

24. ábra: Az eredeti Őrség falvai 1910-es neveikkel

Itt kell tisztázni az ***Őrség*** fogalmát. Falvait még Károly Róbert (1327) jelölte ki védelmi feladatokra. A vasi és zalai ***nyugati*** peremvidékeken egykor 16 település viselte az „őr” jelzőt. Ekkor székelyeket is költöztettek oda (bordó színnel). Újabban ezért hívják Őrvidéknek a mai Burgenlandot. Viszont a 16. században a megjelölés átszállt a Kerka és a Zala felső folyása menti ***délnyugati*** táj 18 falujára, amelyek központja Nagyrákos volt és nem Őriszentpéter, amely 1497-ig csak Szentpéter volt.

4.1.4 A székelyek vándorlása

A székelység a honfoglaláskor a Bihar tág vidékén élt. Arra van Székelyhíd, Székelytelek, sőt volt egy Székelyszáz nevű közösség is. Továbbá egy Telegd nevű falu, márpedig később az udvarhelyi székelyeket hívták telegdieknek (vö. Telegdi Baczon). A székelyek tehát Biharból kerültek mai otthonukba hosszas vándorlás során. Ennek állomásai az alábbiak:

Átköltözés a Küküllők és Fehér megye mellé (a keleti gyepűkre)	1000+
Maros szék alapítása	1150+
Udvarhely (Telegd) szék alapítása	1200+

onnan:	Csík szék alapítása	1260+
	Kászon és Gyergyó székek alapítása	1280
	ezekből: Csík megye	1876
Kézdi, Sepsi és Orbai székek alapítása		1224
	ezekből: Háromszék megye	1876
Aranyos szék alapítása		1250+

Megjegyzendő, hogy időként az egyes székek továbbiakra tagolódtak a főszék melletti fiúszékekre. Ilyen volt Udvarhelyen a Bardóc, Keresztúr és Vargyas fiúszék.

Az ábra a hét erdélyi vármegyét, a szászok földjeit, az oláh lakosú Fogaras(földe)t és a kilenc székely széket mutatja. Világosabb szín jelöli Fehér megyét, amiből a tőle déli tereket kiszakították, miközben sok elszórt darabkáját meghagyták. Feltünteti azt a három szászföldi települést, amelyek neve egykori székely lakosságra mutat, amiből adódik, hogy a székelyek onnan költöztek Háromszékbe. Az aranyosszékiek Kézdről kerültek későbbi otthonukba.

25. ábra: A székelyek földje Erdély délkeleti sarkában

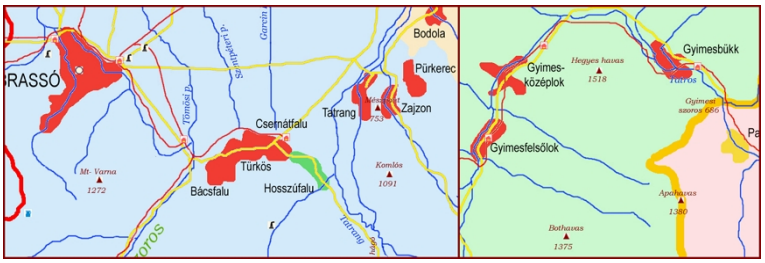
A székelyek vándorlását az egykori egyházi oklevelek és egyházalapítások meggyőzően tanúsítják. „Csík" határt, véget jelent és a szék határa egykor a történelminél jóval beljebb húzódott: lásd a térképen a határvonal behorpadását Békásnál. Kászon és Kézd határán Fehér vármegye egy darabja ékelődött be Bálványos, Karatna, Torja stb. helyekkel. Végül a Küküllők mentén több olyan helynév van, amely székely eredetű (pl. Selyk és Medgyes).

4.1.5 Pár szó a székelyek sorsáról

A honfoglalás után a székely segéderőként szolgált. Azonban míg a gyepűőrzők a többi kabarral együtt elpusztultak, e népnek az erdélyi tömbje mindmáig fennmaradt.

A székelység – a pusztító járásoktól (mongol-, oláh-, tatár-) eltekintve – nem osztotta az erdélyi magyarság sorsát. 1437-ben a ***három nemzet*** egyike lett, amely az egyezmény dacára sokszor szembekerült a másik kettővel, a magyarral és a szásszal.

Ennek egyik oka az volt, hogy uralkodóink a székelységet méltatlan feladatokra fogták. Ilyenkor e nyakas népek az oláhok oldalára álltak, vagy ***kivándoroltak*** Moldvába. A nehéz időkben a Székelyföld lakossága máskor is ide-oda „csángált" a Medence és Moldva között.

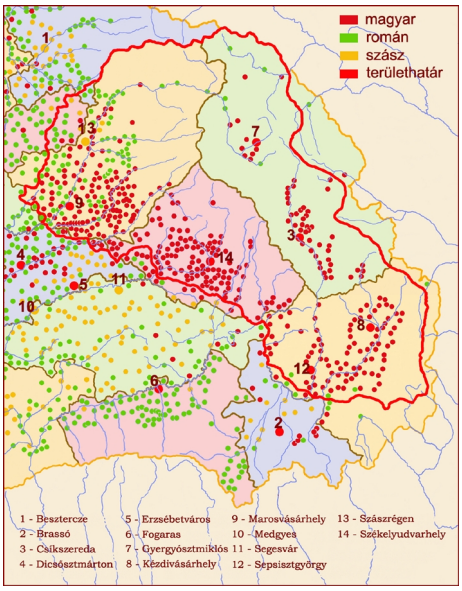

26. ábra: Hétfalusi és gyímesi csángó falvak 1910-ben

A ***csángókról*** bőven szóltunk a „Miért éppen…” című könyvben. Itt csak egy kételyre térünk ki. Mivel az itteniek eleve a Székelyföldön és amellett éltek, nem „csángáltak el”, ergo nem a Kárpátokon túliak közeli rokonai. Nem kizárt, hogy a hétfalusiak egy régen beköltözött népnek (besenyő, úz, kun?) a maradékai. Ezt igazolnák az ottani türk helynevek is.

Bár mai politikai ügy, a volt székely autonómiáról nem hallgathatunk. Az Erdély délkeleti sarkában lévő 1910-ben magyar többségű négy megyéből – Csík, Háromszék, Maros-Torda és Udvarhely – hozták létre a Magyar Autonóm Tartományt (1952-1960). Majd egy átmeneti átszervezés után a sovén román vezetés végleg megszüntette (1968). Népünk önrendelkezési jogának a jegyében

jogosan követeljük ennek a területi autonómiának a visszaállítását.

27. ábra: A Magyar Autonóm Tartomány (1910-es alapon)

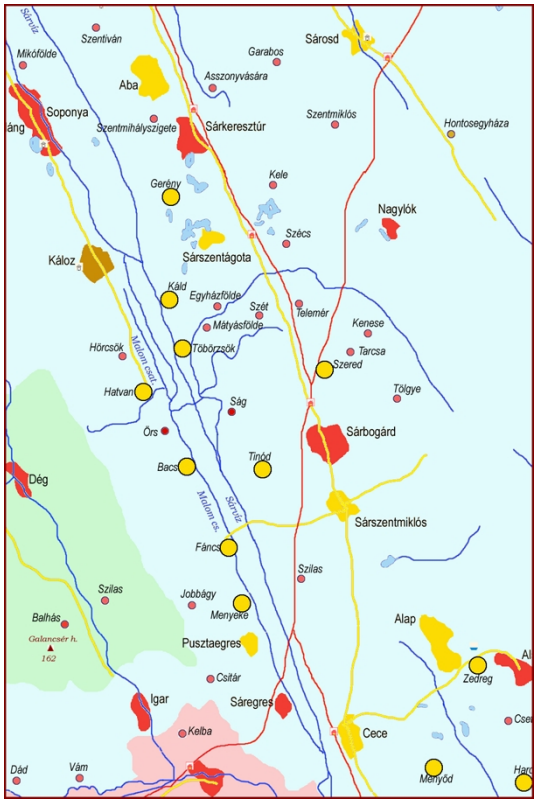
A régió 601 ezer lakosából 485 ezer (81%), 495 településéből 405 (82%) volt magyar.

4.2 BESENYŐK ÉS ÚZOK

Törökfajú népek lévén a besenyők és az úzok a ***türk ágon*** közeli rokonaink: azt a türköt beszélték, mint mi és hasonlítottak hozzánk a szokásaikban is.

A ***besenyő*** népnév csak 1086-ban tűnik fel írásban („beseneu"). Azelőtt a törzseik neve szerint hivatkoztak rájuk. Nálunk a Talmács/Tolmács résszel találkozni, ismert példaként az Olt vöröstoronyi szorosa mellett. Azonban a volt ellenséges besenyők a Kárpát-medencében szinte mindenütt előfordultak úgy, hogy mintegy 190 (!) helynév köthető hozzájuk, többször annyi, mint abban a korban a székelyekhez. Ezek Zágráb vidékétől Mosonon, Trencsénen, Árván, Sároson és az erdélyi Fehéren át végigkísérik a Kárpátok szinte teljes vonulatát.

A besenyőket segéderőkként fogadtuk fel, ami talán meglepő, mert vereséget szenvedtünk tőlük. Azonban a keleti népek gondolkodásmódja sajátos volt. A „keresztények" egy vereség után a bosszút keresték, viszont a „pogányok" nem ismerték ezt a nemtelen érzést. A tegnap még egymással harcolók mára megbékültek, és ha egy törzsnek nem tetszett a helyzete, akkor habozás nélkül a volt ellenség mellé állt, amely be is fogadta.

28. ábra: Besenyők a Sárvíz mentén az Árpádok korában (sárgával)

A besenyőkkel fejedelmi szintű családi kapcsolatra léptünk. Az augsburgi vereségért felelős Fajsz 955-ben letűnt a porondról és helyét Taksony vette át. Nem eléggé figyelünk arra, hogy már ő megkezdte az államalapítás hosszas munkáját. Ezt két fontos tény tanúsítja.

Egyrészt besenyő feleséget vett, aminek kapcsán az apósát, Tonuzobát és népét behívta az országba, az akkor hevesi Abádon (ma Abádszalók) adva neki szállást. Cselekedetének az oka kézenfekvő. Már Árpádnál is vannak jelei a központosítási törekvéseknek. A kalandozások veszteségei és nyereségei alaposan megváltoztatták az addig is labilis törzsi egyensúlyokat. Eljött az alkalom az egyeduralom megteremtésére, amihez katonai erőre volt szükség. Ezt nyújtották a besenyők úgy Taksonynak, mint később Gézának.

Másrészt Taksony felvette a nyugati keresztséget és kérte a pápától országunk keresztényi elismerését. Ezt itt nem részletezett okokból tőle, majd Gézától is megtagadták. Ennek dacára kitartott és annyira hívő volt, hogy állítólag még a saját apósát is halálra ítélte, amiért az nem keresztelkedett meg: a monda szerint az abádi révnél feleségestől-lovastól élve eltemettette.

Később Géza a besenyőknek egy hasonlóan jelentékeny csoportját a Fehér megyei Sárvíz mellé költöztette mintegy 30 faluba (!), hogy velük, az alán berényekkel, az orosz varégekkel, a baranyai székelyekkel és más segéderőkkel sakkban tarthassa Koppányt.

Még a 15. században is említenek magát besenyőnek mondó férfit. Ez cáfolja azt a romantikus elképzelést, hogy a magyarok a honfoglalás után az itt élőket és az új beköltözőket rohamosan asszimilálták, hiszen még a köztünk élő félrokonaink (lásd alább a kunokat és a jászokat) is sokáig megőrizték etnikai identitásukat. Mindenesetre a besenyő nép sem halt ki nyomtalanul, csak éppen a magyarokban folytatta az életét.

Az ***úzok*** története rövid. Bizánc, a kijevi fejedelemség és hazánk életét a 11. század végén megkeserítő úzokat egy furcsa betegség támadta meg, amiről keveset tudunk. Nagy részük abban pusztult el, csak kis hányaduk élte túl a Duna deltájában: a ma is ott lakó *gagauzok*. Az úzoktól származnak a török birodalmat alapító *szeldzsukok* is.

Úz töredékek hozzánk is beköltöztek, amiről egy-két helynév tanúskodik (Uzonka, Ojtoz). Esetleg tőlük erednek a Csík, Görgény és Nemere földrajzi nevek is. Erdély délkeleti sarkában, a Barcaság vidékén sok törökös (türk) nevű hely található, úgymint Barca, Barót, Brassó, Tatrang, Tömös, Zajzon stb. Elvileg nem kizárt, hogy ezek bolgár eredetűek, ámde ennek két tényező is ellentmond. Egyrészt az etnikailag türk bolgárok épp a honfoglalás idején kezdtek elszlávosodni, másrészt a Barcaságban nem hagytak nyomokat. Ezért inkább az feltételezhető, hogy arrafelé besenyők és/vagy úzok szivárogtak be (vö. hétfalusi csángók).

4.3 KUNOK ÉS JÁSZOK

Kunok. Csak 1055-ben jelentek meg Európában, de krónikásaink anakronisztikusan korábbi időkre is emlegetik őket. Úgy tűnik, hogy a harcos türk elemeket valódi etnikumukra való tekintet nélkül általánosan a kun névvel illették. A hasonló hangzás miatt a hunok is ebbe a kategóriába estek: a hun-kun páros Kézait is alaposan rászedte.

A kunok 1239-ben kéredzkedtek be hozzánk. Állítólag 40 ezer harcost számláltak, ami túlzás, de ha elfogadjuk, az 200 ezres kun népességet jelent. ***Hét törzset*** alkottak, de csak ötről vannak ismereteink (Borcsól, Olas, Csertán, Kór, Iloncsuk), hatodiknak a jászokat tartják. A 14. század végén székekbe szervezték őket, de azok csak részben egyeztethetők össze

a törzsekkel: Olas /Kolbáz-szék, Csertán/Halas-szék, Kór/Szentelt-szék, Iloncsuk/Kecskemét-szék, Jász/Berény-szék. A Borcsól törzsnek valahol Temes megyében, Arad és Csanád határán volt szállása. Fejér megye déli részén volt Hantos-szék, ami viszont nem köthető törzshöz.

29. ábra: A Jászság és a Kunság a Hunyadiak korában

A kunok eredetileg nem az ismert *Kis- és Nagy-Kunságba* települtek, hanem a képen felül nem mutatott Barstól le Csanádig voltak elszórt szállásaik. A jelzők nem etnikumot, hanem mennyiséget mutatnak: a hódoltságig a Nagy-Kunságban éltek többen, amelynek magva a Kolbáz-szék. Furcsa módon a székek irányítási központjai – sem Kecskemét, sem Halas – nem tartoztak a kun kerületbe.

Szálláshoz csak a települések közötti királyi földeken jutottak, amik pedig meglehetősen szűkösek voltak a nomád állattartáshoz, ami a kunok életmódja volt. Ez vezetett az ismert magyar-kun ellentéthez. Kötöny megölése után a kunok kivonultak, de csak a harcosaik egy része távozott. Amint a velük való összeütközések is mutatják, csak lassan olvadtak fel a magyarságban – még a 18. században is külön éltek. Ezért addig nem is a magyar, hanem az egyéb népességi rovatba kell(ene) számítani őket.

IV. Béla hívására csak 1246-ban tértek vissza. Egy ideig *kalandozásból éltek*, foglyok tízezreit ejtve, ami európai felháborodást okozott. Az Egyház is beavatkozott, mert tartott egy új pogánylázadástól. A rettegésnek a hódtavi csata vetett véget (1280), ahol végleg levertük őket. Erre a kunok ismét eltávoztak, de ezúttal fegyverrel kényszerítettük őket a visszatérésre, mert féltünk, hogy a tatárokkal szövetkeznek. Ugyanis volt egy második tatárjárás is (1285), éppoly veszélyes, mint az első, de azt felkészülten fogadtuk és visszavertük.

Ettől fogva seregeinkben segéderőkként szolgáltak. Keménykedésükről hírhedt testőrök is kerültek ki soraikból: ők voltak a ***nyőgérek***, akiket egyesek tatároknak tartanak.

A ***palóc*** eredetileg olyan gúnynév volt, mint a csángó és csak későn, 1683-ban fordult elő először ebben a magyar formában. Kétségtelenül a plavec, polovec szláv szóból származik, amely sápadtat, sárgásat, fakót jelent. A Kárpátoktól északra-északkeletre a kunoknak az a

törzse viselte a ***sárga-kun*** nevet, amely feldúlta a tőlünk északi lengyel régiót. Ezért talán a hozzánk beköltöző lengyelek adták az említett térség egyes lakóinak a plavec/palóc nevet, amely azonban átvitt értelmű és nem sárga kunt, hanem csak arra hasonlító népséget jelent. Akkoriban gyakori volt az efféle látszat alapján történő rokonítás.

A dolog hátterében az áll, hogy a honfoglaláskor a Mátra és a Bükk környékén telepedett meg a kabarok egy része, amit részben a személynevek (pl. Örs), részben a helynevek (pl. Őr) igazolnak. Borsod, Gömör, Heves és Nógrád megye egymással érintkező részein laktak. A nyugatiak a ***barkó***, a keletiek a ***matyó*** becenevet viselték és bár egymással rokonok, mégis jól meg lehet különböztetni őket. Az utóbbiak a szép népviseletükről, az előbbiek a sajátos ízű beszédjükről ismertek. Ez viszont nem tévesztendő össze a Felvidéken manapság sajnálatos módon elharapózott szlávosan „á”-zó – például „házá”/haza – beszédtől.

Jászok. Őket együtt emlegetjük a kunokkal, bár nem rokonok. A fizimiskájuk is teljesen más: a kun fekete, mokány termetű és szilaj, a jász szőke, szálfatermetű (ezért hívták őket „fileszteusoknak” is) és békés természetű.

A jászok alánok voltak, akikről az A.3.1 alpontban szólunk. A tudósok tagadják, hogy a szintén iráni eredetű római kori jazigok rokonai, bár Pannóniában előfordult Acqua Iaseca, Municipium Iasorum stb. helynév. A Prut folyót a 13. század elején még „Alanus Fluvius”-nak nevezték, annak a partján fekszik Jászvásár (ma: Iasi) és egyes források Moldvát még 1330-ban is Alánia néven emlegették. Amikor Julianus barát eleink felkutatására indult a tatárjárás előtt, a jászok földjén haladt át, akik akkor már görög keresztények voltak.

A honfoglalás kori *Berény, Lád, Ladány, Oszlár* településnevek is alánokra utalnak. Mivel pedig Jász*berény* kétségtelenül jász, itt bizonyára egy megoldatlan ellentmondásba ütközünk. (A szerző változatlanul úgy véli, hogy a jazigok, alánok és jászok egymás rokonai, azonban ez nem változtat azon a tényen, hogy a honfoglalás előtt a Kárpát-medencéből kivesztek.)

> Lehel/Lél vezér jász voltára nincs bizonyíték. Az pedig biztos, hogy a német császárt nem verték fejbe Augsburgnál azzal a kürttel, mert jóval későbbi bizánci jellegű alkotás.

A jász népnév először 1318-ban fordul elő írott forrásban, amely a pilisi Jászfalut említi. Jászoktól ered többek közt a Gordisa (Baranya), a Gogan (Küküllő) és a gyakoribb Bodon helynév. Viszont nem tudjuk, hogy a jászság miként került mai helyére: egyesek szerint még Szent László telepítette át őket Moldvából, de erre nincs bizonyíték.

A kunok és a jászok az 1876-os közigazgatási rendezésig egy főkapitányság alatt álltak és különleges jogokkal bírtak. I. Lipót a jász-kun kerületet 1702-ben elzálogosította a Német Lovagrendnek. A jászok és kunok 1745-ben saját magukat váltották meg, mert Mária Terézia nem tette meg nekik ezt a szívességet úgy, mint a szepesi szász városoknak (1772).

5. SZLOVÁKOK

5.1 SZLOVÁKKÁ LETT TÓTOK

A dunai-szlávok etnikai területe a honfoglalástól 1910-ig a két és félszeresére, lélekszáma a sokszorosára növekedett, ütemében nem maradva el a magyarságtól. Nem mondhatni, hogy mostohán bánt velük a sors, avagy mi tettünk volna olyasmit. Az alábbi számok arra intenek, hogy nem a parciális, ad-hoc jelenségekre, hanem a globális folyamatokra kell koncentrálni.

Nép	895 ekm²	szorzó	1910 ekm²	895 efő	szorzó	1910 efő
szlovák	20	***2,45***	49	60	***32,80***	1.968
magyar	120	***1,23***	147	320	***31,41***	10.051

3. táblázat: A szlovák és magyar népesség fejlődése

A honfoglaláskor e népnek nem volt még neve sem. Bár a Morva Fejedelemségben éltek, nem voltak morvák, különben ma is azok lennének. Más névvel se hivatkoztak rájuk, pedig akkoriban legalább egy városnévhez kötötték az önálló népcsoportokat (pl. noricumiak).

A 18. században kezdtük őket ***tótok***nak hívni és a köznép egészen Trianonig ezt a nevet használta. A névről az alábbi dolgokat kell tudni:

1.) A tót („teut") gepida eredetű szó népet jelent és ők magukra alkalmazták. A 18. századig mi a névtelen szlávokat illettük vele. A németeknél a tót helyett a „wind" (vend, latinul vinidi) megnevezés járta.

2.) Szapolyai Jánost azért becézték „tót királynak", mert délvidéki főurakkal vette körül magát. Szlavónia neve még a 16.-17. században is Tótország volt.

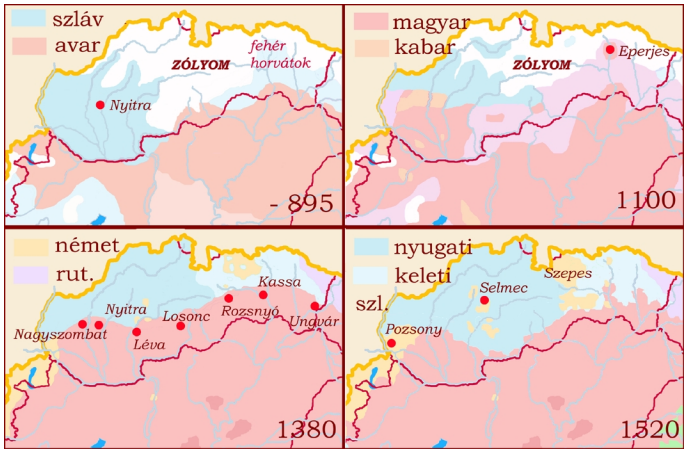
3.) A Felvidéken a tótot a 18. században váltotta fel a szlovák, ámbár csak a nemzeti érzelmű, főleg értelmiségi körökben volt használatos. A köznép még akkor sem élt vele.

5.2 ESEMÉNYEK A HÓDOLTSÁG VÉGÉIG

A szlovákság két, egyenként is vegyes etnikai alapból ötvöződött össze egy néppé. Még a 19. században is megkülönböztették a ***nyugati*** cseh és morva hátterű szlovákokat a ***keleti*** orosz és lengyel beütésű rokonaiktól. A két gyökérnek a 15. századig alig van közös története. Ezért célszerű, ha a fejlődést szakaszokra bontjuk. Segédletként az alábbi ábra szolgál.

1. szakasz. A honfoglalás előtt a dunai szlávok Nyitra vidékén éltek. A Felvidék keleti részében a maroknyi ***fehér horvát*** mellett anonim szlávok laktak. A két térséget a hatalmas Zólyomi erdőség választotta el egymástól. Mivel ez átjárhatatlan volt, a Felvidék két térfele nem érintkezett egymással, emiatt etnikai áthatásokkal sem lehet számolni.

2. szakasz. A magyarok és kabarok nyugaton északra nyomták a szlávokat, keleten viszont elvegyültek velük és így a szlávok itt idővel felszívódtak. Zólyom vidéke továbbra is vadon volt és csak a 12. század közepétől nyitották meg vad tájait az emberi élet számára az akkortól betelepülő német bányászok, akikről majd a németeknél lesz szó.

30. ábra: A szlovák nép fejlődése a Hunyadiak koráig

A Morva folyó vidékét folytonos cseh, lengyel, morva és német támadások zaklatták. A vesztesek egy része hozzánk menekült és a nyugati szlávságot gyarapította. Pl. a trencséni Bán vidékére egyetlen alkalommal 10 ezer cseh települt, ami óriási szám. A beköltözők nevének az elemzése azt mutatja, hogy a Nyugati-Felvidéken élők nagy része nem is őslakos, hanem csak a 11-12. században került oda.

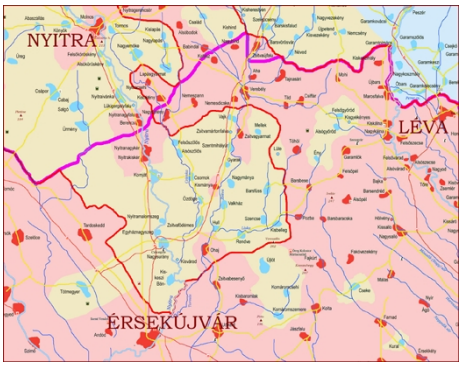
3. szakasz. A helyzet a 13. század közepére változott meg. A Zólyomi erdő ekkor már nem gátolta a nyugati szlávok keletre áramlását. Ugyanakkor a tatárok elől sok lengyel és orosz menekült a Felvidék keleti felébe. Egyik mozgásnak sem volt akadálya, mert a magyarok a tatárjárás miatt annyira megfogytak, hogy már nem tudtak északra rajokat bocsátani.

Az Árpádok korában a magyarság északi etnikai határa a Nagyszombat-Nyitra-Léva-Losonc-Rozsnyó-Kassa-Ungvár vonalnál állapodott meg. Ez nagyjából megfelel a dombvidék és a hegyesebb erdővidék találkozási vonalának. A tatárjárás előtt a Lengyelország felé vezető út mentét, a Hernád és a Tarca völgyét is magyarok lakták. Azonban a tatárok kipusztították őket Eperjesen és az attól északra fekvő sárosi végeken úgy, hogy – a tévhírekkel szemben – gyakorlatilag már sohasem tértek vissza oda.

4. szakasz. A huszíták garázdálkodása alaposan megritkította a Felvidék magyarságát, miközben a rokonság révén értelemszerűen gyarapította a szlovákok elődeit. Bár erre nézve nincsenek konkrét adataink, bizonyos, hogy a 15. század elejéig a térséget a magyarság lakta abszolút többségben, majd a század végére a szlovákok elei kerültek relatív fölénybe. Vagyis a térségben kialakult az az etnikai kép, amely Abaújtól-Szepestől nyugatra igen erősen hasonlít a 19. század végi állapotokra. Viszont a keleti szlávság továbbra is inhomogén maradt és még nem kovácsolódott össze keleti szlovákká.

5. szakasz. A hódoltság a földrajzi Felvidéket sohasem érintette. Viszont a Kisalföldnek a Dunától északra fekvő részét annál inkább, bár csak a török kor vége felé. A törökök 1663-ban vették be Érsekújvárt, amelyet a tétovázó császári hadak nem mentettek fel idejében. Ez igen

nagy szégyen volt Montecuccolira, mivel Újvár volt Európa egyik legkorszerűbb erőssége. A vár birtokában a törökök végigpusztították annak tág környékét Nyitrán felül is. Majd négy évtized múlva a kurucok és a labancok újra letarolták. Az emiatt onnan kiveszett magyar lakosságot az északi túlnépesült vidékekről leözönlő tótok pótolták. Lásd az ábra sárgával színezett térségét.

31. ábra: Az eltótosodott „érsekújvári öböl”

5.3 FELVIDÉKI ETNIKAI JELENSÉGEK

A szlovák nép a 19. század végéig békésen, akadálymentesen gyarapodott és terjeszkedett, amint az alábbi táblázat bizonyítja. Az ingadozásokat a következő pont magyarázza.

év	efő	%	év	efő	%
895	60	10,0	1720	520	11,3
1240	200	9,1	1785	1.062	10,7
1380	280	10,0	1881	1.803	11,5
1520	450	10,5	1910	1.968	9,4

4. táblázat: A szlovák népesség alakulása 895-1910

A hódoltság után három a Felvidéket érintő sajátos jelenségnek lehetünk a tanúi:

Tót/nem-tót dilemma. A Keleti-Felvidék szláv lakosságát a felmérésekben nem tudták, olykor nem is akarták korrekten besorolni. A ruténeket is, a lengyeleket is sokszor tótként vették fel, vagy elmismásolták. Még a KSH kutatói is kettős mércét alkalmaznak. Amikor Szlovákia egykori népeiről szólnak kijelentik, hogy a ruténeket a két nép összevegyülése miatt lehetetlen kimutatni. Viszont a Kárpátalja népei között visszamenőlegesen is számolnak a szlovákokkal, azaz a két népre evidens módon más-más mércét alkalmaznak. Ez jellemző az 1850-es és 1857-es osztrák kimutatásokra is, amikor politikai okokból a szlovákok lélekszámát „pumpálták fel” a rutének – és persze a magyarok – rovására.

Akaratlan torzítások. Ezeknek két csoportját különböztetjük meg.

A Keleti-Felvidéken, főleg Sárosban, ***látszólagos visszamagyarosodás*** észlelhető. 1700 után pár település azért látszott magyar többségűnek, mert a felmérésben személynevek is szerepeltek és a falvakban sok volt a Farkas, Kovács, Szabó stb. magyaros nevű lakos. Ez azonban nem jelent semmit se: ma is számos szlovák Kovács él arrafelé.

Természetesen volt valódi visszamagyarosodás is, főleg Kassa térségében. A 18. században Kassa még magyar többségű volt az alatta sorakozó aprófalvakkal együtt, amelyek a kuruc háborúk miatt és után odatelepített szlovákok által tótosodtak el.

Megfordítva: a Felvidéktől délre sok település csak ***látszólag tótosodott el***, amit annak alapján feltételeztek, hogy sok felvidéki költözött oda. A legpregnánsabb példa Nyíregyháza.

> „...a tót lutheránusok... önként folyamodnak a grófhoz [ti. Károlyihoz] telepedésért. Az esedező levelet 1753. év tavaszán Kovács László, Fekete János, Nyúl János és Konsa György írták alá társaik nevében is".

Nyíregyházát tót településnek mondja Fényes Elek is. Ezzel csak két baj van. Az is, hogy a ***Békésből*** jött „tót" Kovácsok, Feketék és Nyúlak népesítették újra és az is, hogy pár évtized múlva a már város Nyíregyháza teljesen magyar volt. Kérdés: miként magyarosodhatott el egy olyan település, amelynek korábban állítólag nem is voltak magyar lakosai...?

Bizonytalanság. A magyar-szlovák nyelvhatár mentén, főleg Léva és Kassa környékén, falvak tucatjai többször is többséget váltottak 1785 és 1910 között, majd azután is. Az ott élők, bizonyára a szoros családi kapcsolatok miatt, hol magyarnak, hol tótnak mondták magukat. Ezt szokás el- vagy visszamagyarosodásnak, illetve -tótosodásnak tartani, ami hibás szemlélet: ugyanaz a személy pár évtizeden belül nem válthat többször is etnikumot.

Feltehetően arról van szó, hogy sokan kettős kötődésűek lévén nem szívesen döntöttek valamelyik etnikai hovatartozás mellett, de azt kényszerűen meg kellett tenniük. Ha ilyen kényszer nem létezett volna, akkor nyugodtan, következmények nélkül elárulhatták volna a valódi ***anyanyelvüket***, amiből természetesen mindig csak egy van.

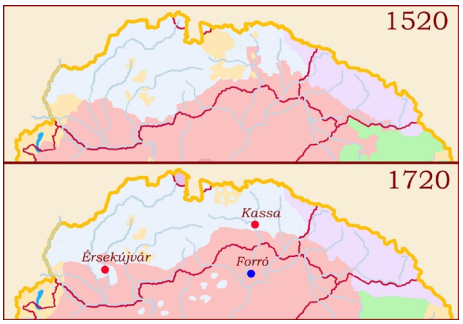
5.4 VÁRT NÖVEKEDÉS – VÁRATLAN FOGYÁS

5.4.1 Kényszer szülte terjeszkedés

A hódoltság nem csökkentette a szlovák etnikai tömböt. Sőt, dél felé kibővült, amikor a török elfoglalta a nyelvhatárhoz közeli várakat, amelyek mellől a magyarság elmenekült és a helyét szlovákok vették át. Ez történt Füleknél, Losoncnál, de főleg Érsekújvárnál, valamint Kassánál. Az utóbbinál az osztrák zsoldosok írtották ki a magyarokat. Néhány adalék:

> A város lakóinak 1715-ben még a 60 százaléka volt magyar. Az osztrákok által oda betelepített tótok magyartalanították el, mint az alatta fekvő „aprófalvakat" – Buzafalva, Bernátfalva, Csontosfalva, Gecse, Koksómindszent – is.

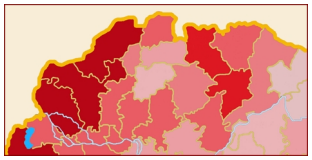
Egy délebbre vonatkozó ismeret: „A tisztán magyar Forró község lakóit a pestis irtotta ki. Tőkés, Kavecsány és Hámor községekből tót jobbágyokat telepítettek oda, akik utódait Tőkészkinek, Kavecsánszkinak és Hámorszkinak nevezik. Ennek tulajdonítható, hogy Forró a magyarság közepette máig is (1880-ig – a szerző) tót szigetet képez."

32. ábra: A szlovák nép fejlődése a hódoltság végéig

A hódoltság gyakorlatilag nem érintette a szlovák etnikai tömböt, ezért utána a nyugati szlovák megyék népsűrűsége volt a legnagyobb. Keleten némileg kisebb a kuruc harcok miatt. A Felvidék az eltartó képességéhez mérten túlnépesedett és sűrű rajokat kellett kibocsátania, hogy a népfölöslegét lecsapolja.

A szlovákok nemcsak a szomszédos megyékbe költöztek át tömegesen, hanem Erdélybe (a Réz-hegységhez), sőt a Bácskába-Bánátba is. Érdekes módon se a román, se a testvéri szláv környezetben nem veszítették el etnikai identitásukat: csak pont a saját tömbjük közelében, a magyar többségű részeken magyarosodtak el, ami azért elgondolkodtató.

33. ábra: A felvidéki megyék népsűrűsége a hódoltság után

5.4.2 Három csökkentő tényező

A szlovákok természetes szaporodása kielégítő volt: az átlagos szintet még meg is haladta. Ennek dacára lélekszámuk a 20. század elejére mégsem érte el az általuk remélt szintet. A szlovák növekedés lemaradásáért, a ***látszólagos hiányért*** három tényező a felelős:

1881	várható	1910	hiány
1.802	2.447	1.968	479

5. táblázat: A szlovákság lélekszámának az alakulása (ezer főben)

Járvány. 1873-ban az irtóztató kolerajárvány, amiről regények is szólnak, szinte egyetlen települést se kímélt meg a Felső-Felvidéken: 170 ezer (!) áldozata volt. Ez több, mint az ott élt szlovákok 10 százaléka! Például Szepes vármegye lakóinak száma 1870-ben még 175.061 volt, 1881-ben már csak 172.881, 1891-ben pedig 163.291 (213.882 helyett!).

Kivándorlás. A szlovákok jóval előbb kezdtek kivándorolni (1871), mint mi (1883). 1900-ig ők tették ki az eltávozók többségét és kevesen tértek vissza. Az USA a jövevényekről anyanyelvi statisztikát vezetett, nálunk pedig idősoros összesítés készült a kivándoroltakról.

A két adatsorból ismert, hogy 1898-1910 között 1.350 ezren vándoroltak ki az USA-ba az alábbi etnikai megoszlásban és az 1881-es lélekszámukhoz képesti arányban:

magyar	333 ezer fő	5,2 %
szlovák	375 ezer fő	20,8 % ...

Kiegészítés: Az USA mai népességi statisztikájában nem vezetik sem az anyanyelvet, sem a nemzetiséget. Helyettük a fajt és a származási országot rögzítik. Ezek szerint a rég kivándorolt szlovákokat és utódaikat fehér ***magyar***(országiak)***ként*** veszik számba...!

Ha az 1898 előtti és a más országokba történő kivándorlással is számolnánk, akkor a szlovákok mutatói még kedvezőtlenebbek lennének, mert 1898 előtt ők adták a kivándoroltak abszolút többségét. Egyébként pár felvidéki város nem azért vált magyar többségűvé, mert a lakói elmagyarosodtak, hanem azért, mert kivándoroltak. Ez történt Kassán is.

Asszimilálódás. A szlovákok elmagyarosodása olyan összetett jelenség, amelynek a módja és a mértéke alapos magyarázatot igényel. Ennek során nem nélkülözhetők bizonyos nem bonyolult számítások is. A B. függeléket ajánljuk azok figyelmébe, akik nem ódzkodnak az ilyesmitől. A többiek, ha úgy tetszik nekik, megelégedhetnek a végeredménnyel:

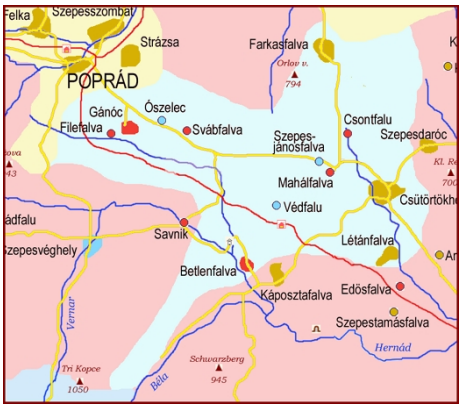
A szlovákok* teljes *etnikai vesztesége 140-150 ezer fő körül mozog.

Ilyen mértékű volt a teljes szlovák asszimiláció. Az elmagyarosodás ennél valamivel kisebb volt, mert nem csak a magyarok asszimilálták a szlovákokat

5.5 ETNIKAI ESETTANULMÁNY

Szepes vármegye hajdanában három részből állt: a tulajdonképpeni megyéből, amelyet „Nagymegyének" hívtak (piros színnel), a Lándzsás kerületből, amelynek a neve „Kismegye" volt (kék színnel) és 24 szász város közösségéből (sárgával), amelyek közül Zsigmond 13-at zálogosított el a lengyeleknek. A két megyerészt 1802-ben egyesítették és 1848-ig a „Két Szepes megye" néven hivatkoztak rá.

Mindez érdektelen lenne számunkra, ha a ***Lándzsás tízfalu*** (sedes decem lanceatorum) néven is ismert önálló kerület nem vetne fel olyan problémákat, amelyek jó alkalmat adnak az etnikai gondolkodás nehézségeinek a megvilágítására. Vagyis a kerület kiváló állatorvosi ló.

34. ábra: A lándzsás kerület

Előre bocsájtjuk, hogy a dilemmákat nem óhajtjuk feloldani, mert nincs meg ahhoz a kellő támpontunk. Mások viszont igen merészen nyilatkoznak a térség „ősi" eredetéről, „székely-kabar" voltáról és más vonásairól, amelyek legalábbis kétségesek. Nézzük tehát, hogy melyek a lezáratlan problémák. Az igazolatlan állításokat kövér szedettel írjuk.

1. **Anonymus szerint**... Nem írjuk le, hogy mit mesélt a Névtelen. A kerület csak a 13. századból ismert, ezért az addigra ***beolvadt vagy kihalt*** honfoglaláskori kabarokhoz semmi köze sem lehetett. Nem igaz, hogy őket mozgatták volna ide délebbről.
2. **Voltak itt „őr" és „strázsa" nevű, a segédnépek jelenlétét bizonyító falvak**. Szám szerint ***egyetlen egy***, az se a kerületben. A képen is látható Strázsa a falunak nem az eredeti neve, ami Michaelis villa alias Michelsdorf volt.
3. **A szék (sedes) egység csak a székelyekre utalhat**. Ez tévedés. Egy adott korban a szék általános igazgatási egység volt, amit felváltva használtak a járásokkal. A pozsonyi Vajka szék (3.2.2 alpont) még fennállt, amikor már régen nem székelyek lakták.
4. **A lándzsások gyepűvédelmi szolgálatot teljesítettek.** Ez a problémák sorát veti fel. a) A hely szinte megközelíthetetlen volt, nem volt semmi értelme oda őröket telepíteni. b) A lándzsa a nehézlovasok fegyvere, az őrzők pedig nem voltak azok. c) A lanze/lándzsa német eredetű szó és a környéket minden oldalról németek lakták.
5. **A szék lakóiról adókimutatások készültek.** Ez ellentmond az alábbi közlésnek: „Lakói a király zászlaja alatt katonai szolgálatot teljesítő, ***adót nem fizető*** nemesek." Ez a két ismeret csak akkor lehet egyszerre igaz, ha a régi és az új lakói nem azonosak!
6. **Az adólistákon a legtöbb név magyar**. Ez sem igaz. A magyarok mellett a szász és tót kisbirtokosok nevét is *magyaros formában* írták le. Ők tehát úgy voltak magyarok, mint Verne Gyula. Mivel a megye jóval 1129, Szepesvár első említése után született, feltehető, hogy a magyarok annál még később érkeztek oda.

Nem folytatjuk a felvetések sorát, így az 1243-as – amúgy igen általános – kiváltságok körülieket sem. Helyettük egy fontosabb tényt ismertetünk. A kerülethez közeli Késmárkon székelt a huszita vezér, akitől a régió sokat szenvedett. ***Giskra dúlásai miatt fogyott meg a szász lakosság és lett tóttá a szász városok és a környező falvak többsége.***

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy az évszázadok során a szlovákok sokkal nagyobb mértékben olvasztották be a magyarokat, mint azok a 19. században a szlovákokat. Ezért nem érthetünk egyet a magyarosodás – pláne magyarosítás – egyoldalú hangoztatásával.

6. RUSZINOK

6.1 EGY KIS OROSZ – KISOROSZ – LECKE

Az orosz eredetileg skandináv törzs volt, aminek ***varég*** volt a neve. A hozzánk került és többnyire testőrként szolgáló varégekre emlékeztetnek a *varáng, várong* stb. helyneveink. Akadtak közöttük ***kölpények*** is (lásd Mezőkölpény), akiket a Kulpin, Kubin stb. nevek is rejtenek. Határőrök lehettek, mert az északi Kubintól (Árva megye) a déli Kupinig (Szerém megye) vannak elszórt falvaik.

A skandinávokat Rurik vezette a mai Oroszország területére, akik a helybéli szlávoktól kapták a ***rusz*** (orosz) nevet. Az utóbbiak tömege miatt hamar elszlávosodtak.

Idővel az oroszoknak három ága fejlődött ki: a tulajdonképpeni orosz, vagy ***nagyorosz***, az állítólag csak (kis)nemeseket felölelő ***fehérorosz***, végül a ***kisorosz***, amit előbb ruténnek, utóbb ukránnak hívtak. A ruténeknek több ága-boga volt, amelyek közül a kijeviek és rokonaik – a ruszinok elődei is – a ***vörösorosz*** nevet viselték, bár ezzel alig találkozni.

A mi oroszainkat eredetileg így hívtuk, csak a 19. században kezdtük őket ***ruténeknek*** nevezni, majd hogy a Kárpátokon kívül élőktől megkülönböztessük őket, a kisoroszt jelentő és saját maguk által használt ***ruszin*** alakot vettük át. Ezért szerepel ez a fejezetcímben.

A ruszinokkal az évszázadok során még nagyobb békében éltünk, mint a szlovákokkal, hiszen még a honfoglaláskor se csetepatéztunk. Éppen ellenkezőleg: a kijevi oroszok mutatták meg eleinknek a Keleti-Kárpátok 100-120 kilométer széles vad rengetegének az átjáróit. Később ezt a szívességet persze a tatároknak is megtették, de bizonyára nem önként.

6.2 A RUSZINOK ELTERJEDÉSE

A honfoglalókhoz feltehetőleg ruszin csoportok is csatlakoztak. Azonban beköltözésünk idejében még nem éltek mai lakóhelyükön, a Kárpátok északkeleti vonulata mentén. Ugyanis a hegyeket alig járható erdők borították, a hegyek alatt pedig egy óriási mocsaras vidék terült el, amit még Szent István is csak egy átabota határú megyébe, Borzavába rendezett. Jellemző, hogy az abból alakult valódi megyék neve Ung és Bereg (vö. unka és berek) volt.

Az oroszokat szívesen láttuk, hiszen András és Béla királyunk, a harmadik Vazul-fival, Leventével együtt, náluk vendégeskedett. A családi kapcsolatok révén uralkodóink egy időben orosz földeket is birtokoltak, bár a „Halics és Ladomér fejedelme” (1188) többnyire csak üres titulus maradt. (N.B. Halics a későbbi Galícia, Ladomér pedig Vlagyimir városa volt.)

A ruszinokat a tatárjárás késztette a Kárpátokon történő áttelepülésre. Először csak egy keskeny sávot laktak be, majd az utolsó Árpádok idejében lehúzódtak csaknem az 1910-es magyar-ruszin nyelvhatárig (Ungvár-Munkács-Nagyszőlős vonal). Akkoriban együtt éltek az oláhokkal Beregben is, de szerencséjükre azok a 14. század közepén Moldvába költöztek.

35. ábra: A ruszinok terjeszkedése

Nagy Lajos felkarolta az ortodox ruszinokat, akiknek kolostort adományozott Munkácson, bár a város magyar maradt. A 14.-15. században a Koriatovics család óriási birtokokat szerzett Beregtől Ungon és a zempléni Homonna vidékén át Sárosig.

A huszitajárás során a dombvidéken élő ruszinok a későbbi szlovákokba olvadtak, viszont a hegyekben megőrizték önállóságukat és megerősödtek. A hódoltság nem érintette őket. Voltak ugyan veszteségeik a kuruc szabadságharcban, amely során többnyire – nem mindig – a mi oldalunkra álltak, azonban végül ők kerültek ki belőle etnikailag nyertesen.

Nagy Lajos K. Tódornak adományozta Munkács várát három várossal (közöttük Beregszásszal) és 27 faluval együtt. Ezeket a kép csak közelítőleg tudja mutatni.

Mivel herceg volt, az uradalomra is a „munkácsi hercegség” név ragadt rá, noha sohasem volt efféle státusa. A család sem orosz, hanem valójában litván volt.

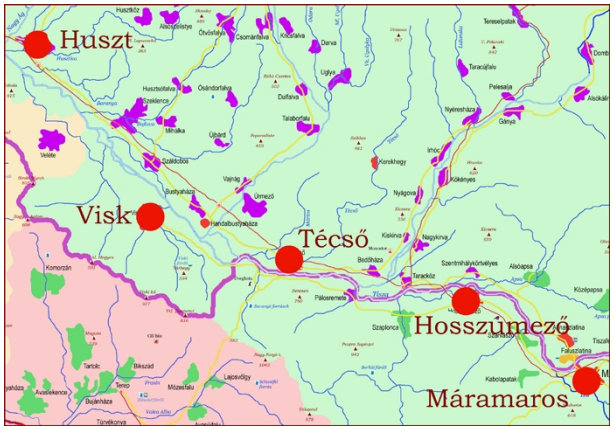
A hatalmas birtok mindig jutalomként szolgált. A szerb despota, Lazarevics kapta 1430-ban, de rácok sohase költöztek oda. Majd a Hunyadiak, ill. a Rákócziak bírták. II. Rákóczi Ferenc „hűtlenségbe esése” után az új báró Schönborn mágnáscsalád kapta. Általuk keletkeztek a környék újabb német falvai.

Munkácsot Zrínyi Ilona védte. A heves harcokban pusztultak ki a környező falvak magyar lakosai. Ezért a 18. század elejétől a ruszin etnikai határ lejjebb húzódott.

36. ábra: A munkácsi „hercegség”

Végeredményben a 18. század elején kialakult a leendő Kárpátaljának az a későbbi etnikai képe, amely Trianonig már alig-alig változott.

Itt említünk két kapcsolódó etnikai érdekességet. Az első ***a koronavárosok köre***.

37. ábra: Tiszavölgyi koronavárosok

Az Árpádok korában a Tisza völgye szinte lakatlan volt. Károly Róbert emelte a koronavárosok rangjára Hosszúmezőt, Husztot, Técsőt és Visket (1329), amikhez Máramaros is csatlakozott (1352). Mindegyiket magyarok és németek lakták vegyesen és céljuk a vidék benépesítésének a támogatása, illetve az ipar és kereskedelem fellendítése volt. Idővel Huszt kivételével elmagyarosodtak, az viszont a kuruc harcok után ruszin többségű lett.

Híres volt lejjebb a Tisza mentén Lampertszásza. Szent László öccse, Lampert telepítette. Ma Beregszásznak hívják és a kárpátaljai magyarság központja.

A másik tétel a ***gorálok***ról szól. A név „hegyi embereket" jelent. Nyugaton lengyelekké (horici), keleten ruszinokká (hucul) lett ***vlahok***. Róluk tudni kell, hogy hegyi-pásztorok lévén szinte sohasem jöttek le a hegyekből, viszont „körbefolyták" a Kárpátok gerincét az Aldunától egészen Árváig. Ott kivételesen falut is alapítottak (Oláhdubova).

6.3 SZÁNDÉKOS PONTATLANSÁGOK?

A ruszin nép fejlődése a 19. század közepéig töretlen volt:

év	efő	%	év	efő	%
895	0	0,0	1720	150	3,3
1240	15	0,7	1785	356	3,6
1380	50	1,8	1881	345	2,2
1520	80	1,9	1910	473	2,3

6. táblázat: A ruszin népesség alakulása 895-1910

Az osztrák és az orosz hatalmak között rögtön azután megromlott a viszony, hogy a szabadságharcunkat orosz kozákok fojtották el. Ha az ezt követő időszakban a Keleti-Felvidék lakosságának az etnikai összetételét elemezzük, akkor az az érzésünk támad, hogy az ilyen-olyan felmérések, helységtárak stb. a ruszinok kárára és a szlovákok javára erősen torzítanak. Jópár a földrajzi helyzete, a múltja, a lakóinak vallása szerint ruszinnak tartható települést szlovákként tüntetnek fel. Ugyanakkor a Felvidéket érintő népmozgalmi jelenségeknél, mint az 1873-as járvány és az Amerikába való kivándorlás, a ruszinokat szinte meg sem említik.

Mindezért feltehetően az aktuálpolitika a felelős. Ezért sajnálatos módon az abból adódó pontatlanságokat nem áll módunkban korrigálni.

Még egy jelentős etnikai tényezőre kell kitérni. Közismert, hogy a 19. század második felében komoly méretet öltött a főleg Galíciából kiinduló zsidó beáramlás, aminek Kárpátalja térsége csak átmeneti állomása volt. Ezt a jelenséget két ok miatt nehéz számszerűsíteni.

A felmérésekben a zsidóság ***nem önálló etnikumként*** szerepel, hanem hol vallási, hol nyelvi (jiddis) alapon lett kimutatva. Azonban sok zsidó nem volt vallásos, sok nem volt jiddis anyanyelvű, hanem más – magyar, ruszin, szlovák – anyanyelvet vallott be. Most tessék ebből kihámozni a valóságot! Mivel pedig a zsidók tovább rajzottak az ország belsejébe, a ruszinokra és az etnikai térségükre való hatásuk kiszámíthatatlan. Annyi bizonyos, hogy szép számban voltak etnikai zsidók, akik ruszinnak tartották magukat. Ezért a fenti táblázat adataival nem teljesen lehetünk elégedettek. A zsidókra nézve lásd a 12.1.1 alpontot.

A parciális jelenségből levonható egy globális tanulság:

a vallásból nem szabad az etnikumra következtetni.

Ennek nem csak a zsidóság az oka. Kiváló példával szolgálnak a ***szabolcsi-hajdúsági görög katolikusok***. Őket a vallásuk alapján többnyire ruszinokként könyvelik el, jóllehet a hajdúdorogi görög katolikus érsekség lakói eleve magyarok voltak (már ha azoknak tekintjük a 16.-18. században elmagyarosodott rácokat) és semmi közük se volt a ruszinokhoz. Összesen mintegy 100-110 ezer főről volt szó.

1881-1910 között a magyar tömbön belül 16 település vált ruszinból magyar többségűvé. Viszont a négy nagyváros – Beregszász, Munkács, Nagyszőlős, Ungvár – mindegyike már 1881-ben is magyar volt. A népmozgalmi adatok (szaporodás, ki- és bevándorlás) szerint cirka 20-25 ezer ruszin magyarosodhatott el.

7. ROMÁNOK

7.1 ERDÉLY FOGALMA

Gyakran előfordul, hogy egy történelmi tárgyról beszélve nem tisztázzuk előre az általunk használt fogalmak tartalmát. Ha románokról van szó, akkor mindenki azonnal Erdélyre gondol, csakhogy nem feltétlenül ***ugyanarra az Erdélyre***. Ez komoly zavarokat okoz például akkor, ha a területet, a népességet, annak összetételét stb. akarjuk összevetni eltérő korokra nézve, amelyekben a fogalom más-más tájakat takart.

> Egy hetilap szerint Bartók Béla Erdélyben született. A neves zeneszerző 1881-ben Nagyszentmiklóson jött világra, amikor az még nem volt a Trianon utáni értelemben vett Erdélynek a része, hanem a Bánátban feküdt. Tehát a közlés úgy volt anakronisztikus, mintha azt mondanánk, hogy Tolsztoj a Szovjetunióban született...

38. ábra: Az Erdély fogalom változása (az 1500-as közigazgatásra vetítve)

Legalább háromféle Erdélyt különböztethetünk meg, de mindegyiknek voltak kisebb-nagyobb variánsai is. Például volt, hogy a Partium felölelte egész Máramarost.

A ***történelmi*** Erdélyt a piros vonal keretezi. A ***trianonit*** a gyász-lila. Amint látható, ez három részből állt: az előbbiből, a Bánátból és a Partiumból. A ***hódoltság utáni*** (1718-1867) Erdélyt két rész alkotta: a történelmi Erdély melletti Partium az ibolya és piros vonalak közti kis területekre szorult vissza. Lásd a zöld pontokat.

A kisebb variánsra példa az 1500-as közigazgatás. Akkor még a későbbi Csík megye egy része Moldvához tartozott, viszont a Szörényi Bánságból Temes megyéhez csatolták a Duna melletti Szörényvár (ma Turni Severin) birtokát.

Örömmel tapasztaljuk, hogy ezek a fogalmak kezdenek világosak lenni sokak számára, bár az etnikai adatok elemzésénél még a történészek sem figyelnek eléggé rájuk.

7.2 ROMÁN ELŐTÖRTÉNET

7.2.1 Balkáni vándorlás

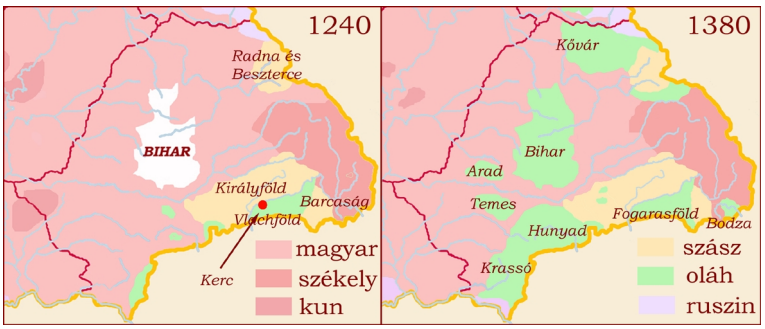
A római időkben a Balkán közepén, a mai Nis és Macedónia tág környékén éltek a ***vlahok*** (régiesen vlachok). Pásztorok voltak, akik juh ötveneddel (minden ötvenedik bárránnyal) adóztak uraiknak. A hosszú római uralom alatt sajátították el a latin nyelvet.

Nagyobb csoportjaik a szélrózsa minden irányába elvándoroltak. Nyugatra kerültek az ***isztriai vlahok***. Délre mentek és az addigra részben elszlávosodott görögökkel ötvöződtek a ***megalo-vlahok***. Északra-északkeletre vándoroltak a ***dunai vlahok***. Arrafelé hol a szerb (észak), hol a bolgár (kelet) fejedelemség erősödött meg és vált a vlahok új uraivá. Ezért lett a vlahok nyelve a szlávval ötvözött latin: például az „igen”-t „da”-nak mondják. A göröggel és magyarral is kevert román nyelvben a latin eredetű szavak még 50 %-ot sem tesznek ki.

A dunai vlahok a honfoglalás előtti „magyar kontra bolgár-besenyő” háborúskodás idején lépték át a Dunát eljutva a későbbi Havasalföldre, ahol az ellenségeink voltak az urak. Majd valamikor a 11.-12. század fordulóján érhettek fel a Kárpátokba, de erre nem létezik korabeli híradás: az ismeret a későbbi eseményekből következik.

7.2.2 Megérkezés a Kárpát-medencébe

A Medencén belüli vlahokról legelőször a kerci apátság alapítólevele (1206 k.) emlékezik meg. Abban az évszázadban csak egy tucat írásos forrás tudósít róluk. II. Endre a székelyekkel együtt hadi szolgálatra fogta őket. Egyelőre még nagyon kevesen lehettek, mert a király az összes vlahot össze akarta költöztetni egyetlen kijelölendő kerületbe.

39. ábra: Az oláhok bejövetele 1240 előtt és 1300 után

Ez nem történt meg, de a Vlachföldnek is hívott Fogaras(föld) kiemelt oláh kerület volt, bár nem rendelkezett a székelyekéhez és szászokéhoz hasonló össznépi privilégiumokkal.

Mi a vlahokat oláhoknak hívtuk, mint ahogy ők maguk is a 19. századig. Itt érdemes felidézni Anonymust. Egyrészt ő két néven beszél erről a népről: vlah és blak, elfeledkezve

arról, hogy a keleti szláv nyelvben a „b” betűt „v”-nek ejtették, tehát a kettő valójában egy és ugyanaz. Ámde sehol se mondja a vlahokat latinoknak, amivel cáfolja a folytonossági elméletükben éppen rá hivatkozni próbáló mai románokat.

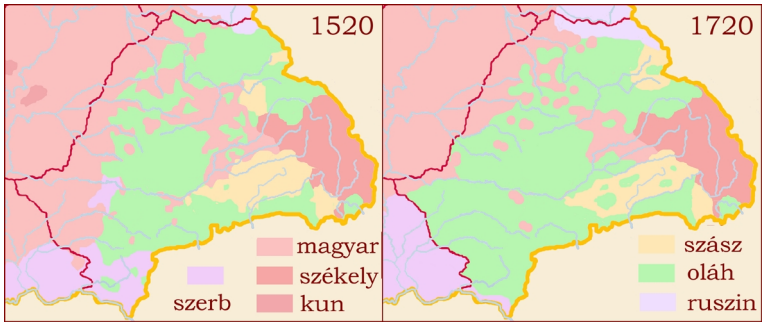
A „vlah” kifejezéssel sokakat illettek. Szlávosan lágy alakja a ***vlasz-olasz***, kemény a germán ***gall-vallon***, amivel a kelták utódait jelölték és a franciákra is azt alkalmazták. A magyarok minden újlatin elemet olasznak neveztek, bár igen kevés volt köztük az itáliai, sokkal több a németalföldi vallon és a francia. Anonymus a saját korában a Dunántúlra-Szerémségbe települt vallonokat mondta latinoknak, a rómaiak pásztorainak.

7.3 AZ OLÁHSÁG ELTERJEDÉSE 1720-IG

7.3.1 A hódoltság előtti oláh betelepedés mintái

A köztudatban, de a kevésbé alapos tudományos művekben is az a nézet uralkodik, hogy a románok elei, az oláhok, csak a török hódoltság miatt, annak során és főleg Erdélyben váltak a Kárpát-medence jelentős etnikai tényezőjévé. Ez a szemlélet hibás.

Ok, idő és mód. A Kárpátokon inneni lakosság megritkult, a túlnani meg ide menekült. Ez a folyamat a tatárjárást követően – sőt részben már azt megelőzően is – megkezdődött. A beszivárgáson túl kétféle módon kerültek hozzánk: a kipusztult magyar parasztok pótlását célzó, alapjában véve törvényellenes földesúri csábításokkal és hivatalosan levezényelt kenézi betelepítésekkel. Ez utóbbiak már a 14. század első harmadában rendszeresek voltak.

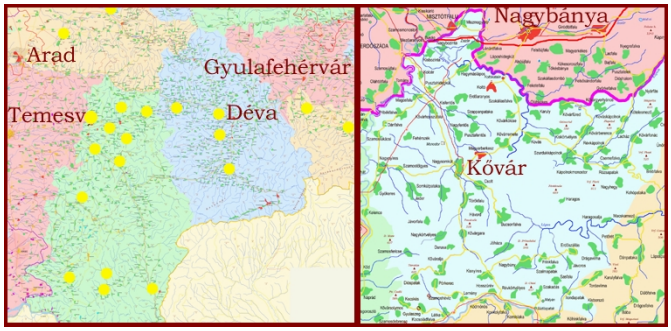
40. ábra: Az oláhság elterjedése a hódoltság előtt és után

Célterület és méret. A telepítéseknek nem Erdély volt a fő célpontja. Azon belül főleg Hunyad vármegyében voltak tömegesek, Szebenben kevésbé. Krassó, Temes, Arad és Zaránd vármegyében sorra születtek az oláh kerületek (provincia valachialis) úgymint: Almás, Bél, Borzafő, Déva, Fogaras, Hátszeg, Hunyad, Ikus, Jófő, Komját, Kövesd, Krassófő, Lugos, Miháld, Omlás, Sebes, Suggya, Turd, Világos, Zsidóvár, Zsupán.

Egy-egy kerülethez 5-150 település tartozott. Világoshoz például 130-140, Hátszeghez (egykor Haczak) még több. Nem eléggé figyelünk arra, hogy főleg Krassó, Hunyad és Zaránd

vármegyében ***1495 körül már 7-800 (!) oláh*** település létezett, aminek következtében az első két megye és a későbbi Arad megye közepe teljesen oláhhá vált.

> Ezek a kerületek kezdetben különleges telepesi jogokkal bírtak, amelyeket idővel elveszítettek és betagolódtak a többi „rendes" megyei település sorába. Ezt két félreértés övezi. Egyrészt az egyes kenézek vívtak ki ilyen-olyan kedvezményeket és nem az oláh nép kapott egyetemes jogokat, amint azt ma egyesek állítják. Másrészt nem a magyarok vették el a kedvezményeket, hanem az úrrá előlépett kenézek a saját társaiktól. Ez akkoriban általános társadalmi mozgás volt: a székelyeknél is pontosan ez történt.

41. ábra: Oláh kerületek és Kővár vidéke 1910-re vetítve

Az önkéntes bevándorlás főleg Erdély nyugati-északi peremvidékére, a leendő Partiumba irányult. Nyugaton Bihar, Kraszna és Közép-Szolnok megyékbe, északon Szatmárba és Belső-Szolnokba. A kettőből később ki is vették a Kővári kerületet, amelyet már a 14. század közepén szinte kizárólag oláhok laktak: a mintegy 70 oláh falu mellett csak 8 volt magyar. Kővárhoz a saját területen kívül további két tucat oláh falu tartozott.

A földesúri csábításoknak a Mezőség volt a melegháza Kolozs és Torda megyékben. A korábban színtisztán magyar térség akkor vált vegyes népességűvé, ami megalapozta a török időkben történt teljes elrománosodását. Ez kettős falvakkal indult – pl. Magyar- és Oláh-Kályán –, melyeknek az oláh részében juh-ötveneddel adóztak. Az ilyeneket hamar felváltotta a Nagy-x és Kis-x páros úgy, hogy gyakran már az előbbi volt az oláh többségű.

42. ábra: A báródsági kerület 1910-re vetítve (világoskék)

Báródság. 1291-ben hallunk róla, amikor Nagybáród lett a kapitány székhelye, aki a királyhágói útvonal őrizetére kirendelt báródi szabad jobbágyok élén állt. 1465-ben Magyar-Báród a település neve, ami azt mutatja, hogy a környékén már oláhok laktak. És valóban Mátyás király akkori oklevelében említi, hogy a kerület lakói túlnyomólag oláhok. A Báródság katonai szervezete 1711-ig állott fenn.

7.3.2 Az oláhság lélekszámának a dilemmáiról

A Mohácsot megelőző 1495-ös ***erdélyi*** adóösszeírásra alapozva az ottani 425 ezer főnyi lakosság lélekszámát a következők szerint szokás megadni: 255 ezer magyar és székely,70 ezer szász és 100 ezer oláh. Vagyis a magyarság aránya már ezen becslés szerint is legfeljebb 60 százalék volt. Azonban valószínű, hogy még ez sem valósághű, kicsit nekünk kedvező adat.

A neves földrajztudós, Csánki, Bihar megyével kapcsolatban megjegyzi, hogy a hegyekben megbúvó több tucat (!) oláh település lakosságát azért nem vették nyilvántartásba, mivel csak juh-ötveneddel adóztak. Mármost a Bihar hegy fele Erdélybe esik, amiből levonható a megfelelő következtetés: nyilván nem tartott lakóhelyek azon az oldalon is bőven akadtak.

> Az 1910-es népszámláláskor Torda vármegye nyugati negyedében csak 10 községet vettek fel központi településekként. A valóságban azon a részen 200-220 lakott hely volt. Biztos, hogy mindnek a lakosait számbavették...?
>
> A Bihar hegységben megbúvó, pásztorkodással foglalkozó és elvileg juh-ötveneddel adózó vad hegyi népek voltak a ***mócok***. Mindaddig észrevétlenül éldegéltek, ameddig valami „balhé" nem ígérkezett. Akkor viszont primitív fegyverekkel nekiestek a hegy alatti, Maros-menti magyar helységeknek. Feldúlták és felégették azokat – közöttük Nagyenyed és Gyulafehérvár városát – 1767-ben a Horia-Kloska felkelés során, majd 1848-ban.

Sajnos az Erdélyen kívüli ***temesközi*** és majdani ***partiumi*** térségekre konkrét adataink nincsenek. Annyit mégis tudunk, hogy csak az előbbiben a hódoltság előtt másfélszer annyi oláh-lakta település volt, mint Erdélyben. Amikor az oláhság számát és a magyarokéhoz való viszonyát feszegetik, sokan elfelejtkeznek két tényezőről.

Egyrészt a hódoltság előtt és annak első időszakában főleg a Temesközben ***nemcsak a magyar, hanem a korai telepítésű oláh falvak is elpusztultak***. Ezért tehát 1495-ben bizonyára többen voltak, mint feltételezni szokás.

Másrészt a hódoltság közbeni Erdély már felölelte a Partiumot is. Márpedig annak három részét – Kraszna és Zaránd megyét, meg Kővár vidékét – túlnyomóan oláhok lakták. ***Tehát az erdélyi oláh lakosság növekedése részben ezek csatolásának a folyománya.***

Az Erdélyen kívüli területeken a 19. század közepéig több oláh – rendszerint másfélszer annyi – élt, mint a történelmi Erdélyben. Ez az arány a 18-19. század fordulóján változott meg drasztikusan egyes román rétegeknek az óhazába történt (vissza)költözése miatt, aminek az okait itt nem fejtjük ki. Attól kezdve a kétféle térsége románsága azonos módon gyarapodott.

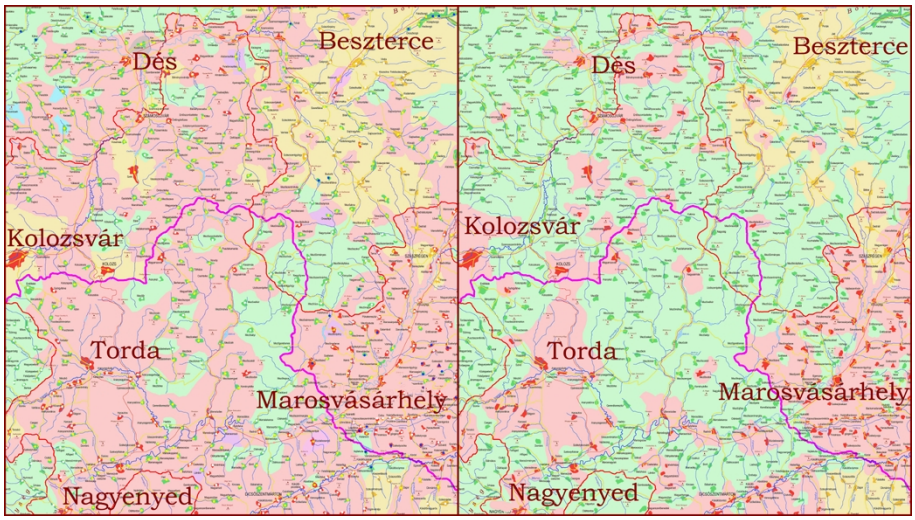
Régió	1495 kb.	1720 kb.	1785 kb.	1881	1910
Erdély	123	220	630	1185	1472
Nem Erdély	197	330	977	1208	1468

7. táblázat: Románok a történelmi Erdélyben és a kísérő övezetekben

7.4 MEZŐSÉG

A történelmi Erdélyt nem szabad olyan területként elképzelni, ahová szászok és oláhok is költöztek, de azért a nagyobb része mindig magyar volt. A tartomány északi részén (Belső-Szolnok és Beszterce vármegye északi sávja), a Marostól déli területeken (Hunyad, Fogaras vármegye és Alsó-Fehér déli része), valamint Torda vármegye nyugati és keleti végein már a hódoltság előtt az ***oláhság*** dominált, míg a székekben ***székelyek*** és ***szászok*** laktak.

A voltaképpeni ***magyarság*** a régió közepére szorult, amelynek nagy részét a Mezőség földrajzi egysége tette ki. Ez a vidék a Szamos folyó két ága és a Nagy-Küküllő által határolt. Északon Beszterce és Dés, keleten Marosvásárhely, délen Erzsébetváros (nincs az ábrán) és Nagyenyed, nyugaton Kolozsvár határolja.

43. ábra: A Mezőség elolához hosodása

	Összes	Magyar	Román	Német	Egyéb
1520 terület km²	9.278	5.930	1.434	1.520	394
1910 terület km²	9.278	2.630	5.688	960	0
1520 település	592	419	96	66	11
1910 település	599	160	395	44	0
1520-1910 eltűnt	127	108	14	4	1

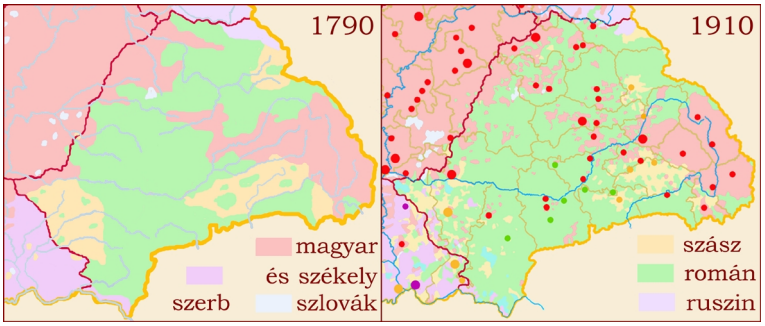
8. táblázat: Az oláhhá válás számokban

Elnézést kérünk a sok adatért, de ezek mutatják meg a volt magyar föld elolához hosodásának a mértékét. 259 (419-160) települést és 3.300 (5.930-2.630) km²-t érintett ez a folyamat. Összehasonlításul: Nagy-Küküllő vármegye területe 3.337 km² volt és 125 településén 149 ezer lakos élt. Ez azt jelenti, hogy a Mezőség románná válásával a magyarság etnikai tömbje egy teljes megyényivel csökkent.

7.5 OLÁH TÚLTENGÉS A HÓDOLTSÁG UTÁN

Mint tudjuk, a hódoltság 200 éve az 1718-as pozsareváci békével ért véget. Elvileg az helyezte volna vissza a Temesközt Magyarország birtokába, de nem az történt: a térséget az osztrákok maguknak tartották fenn Temesi Bánság néven.

A dunántúlnyi területre a magyarokat nem engedték vissza, mert megbízható, katolikus elemekkel akarták újranépesíteni. Ehhez képest tízezrével özönlöttek oda a megbízhatatlan ortodox szerbek és oláhok; az utóbbiak a havasalföldi fanarióta (isztambuli görög etnikumú) fejedelmek rettenetes adói elől.

44. ábra: Románok 1790-ben és 1910-ben

Erdélybe is költöztek románok, de a havasalföldi oláh exodus-nak nem az, hanem a Temesköz volt a fő célpontja, mert az előbbiben az osztrák és szász bevándorlási kontrol még működött és nem voltak már munkáskezet igénylő földek. A migráció többirányú volt. A betelepülők egy része tovább költözött az eltartóképes alföldi részekbe, de a fanarióta uralom megszűnése után sokan – tízezres mértékben – döntöttek a visszatelepülés mellett is. Őket az átmeneti időszakok statisztikái persze nem veszik figyelembe.

> A 18. századi képet két sajátos román réteg tarkította: a ***bogdánoké*** és a ***siákoké***. Bogdánoknak a moldvai oláhokat hívták Moldva alapítójáról (Bogdán, 1346). A siákok Kis-Oláhországból érkeztek (pl. Boldogasszonyfalvára). Ez az egykori Szörényi bánságnak és a későbbi román Olténiának felel meg. (N.B.: Ez nem a pozsegai Kis-Oláhország!)

A románság a Medence keleti harmadában akadálytalanul gyarapodott lélekszámban és az általa belakott terület méretében. Amint az alábbi táblázat mutatja számukra nemcsak a hódoltság, hanem az azt követő osztrák uralom is igen kedvező volt.

év	efő	%	év	efő	%
895	0	0,0	1720	800	12,3
1240	30	1,4	1785	1.607	16,2
1380	120	4,3	1881	2.398	15,3
1520	270	6,3	1910	2.949	14,1

9. táblázat: A román népesség alakulása a honfoglalástól 1910-ig

Ez a folyamat csak a 18.-19. század fordulóján torpant meg, aminek két oka volt.

Egyrészt nyugatra olyan kevés román vándorolt ki, hogy az adatok arról nem is szólnak, viszont annál többen mozogtak dél felé, ámbár a statisztikák ezt a mozgást se követték. Ennek a kivándorlásnak nem annyira gazdasági, mint érzelmi-politikai okai voltak.

Másrészt a románok ***halálozási aránya***, főleg a kiskorúaknál, olyan magas volt, hogy az egyébként közel átlagos ***születési arány*** csak részben tudta kiegyenlíteni. A század végén a románság természetes szaporodási rátája nem érte el még a 7 %-ot sem, míg a magyarságé 12,2 % volt, az átlag pedig 10,6 % körül mozgott.

7.6 ROMÁN ASSZIMILÁLÓDÁS

Az asszimilálódásról általában a B. függelék szól. Itt csak a román elmagyarosodásnak a speciális vonásairól és mértékéről lesz szó.

Vallás. A Károly Róbert és Nagy Lajos korában tömegesen bevándorolt ortodox oláhokat nem sikerült a katolikus egyház berkeibe terelni. Az oláh juhászról nem is tudtak az egyházi hatóságok, az oláh paraszt pedig nem fizetett dézsmát. Az ínséges időkben ez a „szabadság" annyira megtetszett a magyaroknak is, hogy sokan tértek át az óhitű vallásra. Ez főleg ott volt jellemző, ahol nem volt (már) magyar pap és vallási támaszt csak a pópa nyújthatott.

A megpróbáltatások után a vallások különbözősége miatt már egyik irányú asszimiláció se volt jelentős mindaddig, amíg a vegyes házasságok nem kezdtek elharapódzni.

Pusztulás. „Holló a hollónak nem vájja ki..." A törökök többször küldtek Erdélyre oláh martalóchadakat. Ezek a magyar falvakat kegyetlenül pusztították, de a hegyi pásztorokat nem érhették el, a mezőségi rokonaikat pedig nyilván nem bántották. Az Erdélyt megszálló zsoldoshadak (vö. Basta) ugyanezt a magatartási mintát követték főleg olyankor, amikor az oláhok is az oldalukra álltak és a magyarság sanyargatása volt a közös cél.

Néhány adat. 1881 és 1910 között a mai Erdély területén a magyarság (a zsidók nélkül) 544 ezer fővel, a románság 533 ezer fővel gyarapodott. Mivel a magyar szaporodás rátája jelentősen meghaladta a románt, román elmagyarosodás nem történt. Persze a pontosabb mérlegeléshez ismerni kellene az Erdélyből kivándoroltak számát is, de arra nincs adat.

Meg kell jegyezni, hogy miközben a városokban a magyarság lélekszámának a növekedése 130 ezer fővel haladta meg a románokét, vidéken pont fordított volt a helyzet. Ez azt jelenti, hogy a környező falvak magyar lakosai beköltöztek a városokba (Kolozsvár, Marosvásárhely), amelyek magyar többségét nem az Erdélyen kívülről odahelyezett hivatalnokok biztosították.

A végső mérleg szerint 1881-1910 között legfeljebb 10-20 ezer román vált magyarrá, leginkább a városokban. Ez a század mérlege is, mert aki 1881 előtti magyarosodást feltételez, az nem ismeri sem az erdélyi népeket, sem az akkori ottani politikai-vallási viszonyokat.

8. SZERBEK

8.1 BETOLAKODÓ JÖVEVÉNYEK

Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a szerb az egyetlen olyan Kárpát-medencei nép, amelyet nem a mi királyaink hívtak vagy legalábbis engedtek be ***tömegesen*** az országunkba. Kivétel volt Kinizsi telepítő akciója és Csernovics Arzén beköltöztetése. Ezeket lásd alább.

Ez az etnikum főleg a magyarok pusztulása, sőt erőszakos elpusztítása által szerezte meg hazánk déli végeit. Majd miután megvetette a lábát, mindent megtett azért, hogy elfoglalja az őshonos magyarság helyét. Egyáltalán nem véletlen, hogy 1848 során is ők támadtak ránk először, megelőzve a horvátokat és az osztrákokat. Ezeknek a visszás tényeknek a tükrében kell szemlélni a szerbek Kárpát-medencén belüli történetét.

A honfoglaláskor nem éltek még itt szerbek: a Dunától délre tanyáztak. Attól északra a bolgárok meg az általuk alávetett ***abodritok és timocsánok*** éltek. A déli végeinkben, főleg a Szerémségben érdekelt bizánciak az utóbbiakról tudósítanak, viszont egyetlen szót sem ejtenek a ***rácokról***.

A szerb népet őshazájáról, Rasciáról hívták így, ami viszont a balkáni Raska folyó nevéből ered. Ezt először 962-ben említik, mint a szerb fejedelemség központját. Amikor ennek a kis népnek a szomszédos bolgárokkal és a hatalmas Bizánccal meggyűlt a baja, szükségszerűen a magyarokhoz fordult oltalomért. Persze ezt uralkodóink szívesen nyújtották hívás nélkül is: a török időkig Szerbia általában magyar hűbéres királyság volt.

A hódoltság előtti korból három jelenségről kell megemlékeznünk.

Királyaink a tőlünk déli szerb (és bosnyák) uralkodókkal dinasztikus kapcsolatokra léptek. II. Béla felesége Urosevics Ilona volt, akinek görög templomot emeltek a Csepel-szigeten. (Akkoriban az ortodox vallást görögnek hívták.) Már előbb is volt görög püspökség Száva-szentdemeteren (ma Mitrovica), a Szerémségben.

Ide kapcsolódik a második tényező. A 12. század végén Bizánc egy rövid időre elfoglalta a Szerémséget. Bár két évtizedes harcban visszaszereztük, a foglalás nem maradt nyom nélkül. Az ortodoxok, akik inkább rácok voltak, mint etnikai görögök, csoportosan megtelepedtek ott. Történelmünk során mindig a Szerémség volt az ortodoxia fellegvára.

A harmadik eset már a törökökkel kapcsolatos. Hűbéreseink az első rigómezei vereségük (1389) után a magyarok és a törökök közt ingadoztak. A második rigómezei vereségnél (1448) mi is jelen voltunk. (N.B.: Rigómezőt ma ***Koszovo Polje***-nek hívják.) Ez szolgált ürügyül a szerb fejedelemnek Hunyadi János túszul ejtésére, akit maga árult el. A szerbek már a várnai csatánál (1444) is cserben hagyták a magyarokat. Árulásaikat királyaink jutalommal díjazták: el nem végzett szolgálataikért óriási birtokokat adtak nekik Magyarországon. Azonban a szerbek akkor még csak kevés helyre és kevesen költöztek be, mint például Szentendrére.

> Ha egy idegen etnikum megjelent egy helyen és ott sajátos szerepre tett szert, akkor a köznép rögtön elkönyvelte, hogy azt a helységet az a bizonyos nép lakta. Ezért mondták, hogy Szentendre rác település. Ez azonban tévedés: bár szép számban éltek ott rácok ***is***, sohasem voltak többségben.

8.2 RÁCOK TENGERE

A rácok már a hódoltság előtt megszerezték déli végeinket a Száva-Duna vonal mentén, illetve a krassói délkeleti határnál. 1380-ban még csak a Szerémségben és az Al-Dunánál tűntek fel. Azonban Mátyás magára hagyta a déli végeket, ahová a török rendszeresen becsapott és elnéptelenítette azokat. Kinizsi, a kenyérmezei hős, a Temesközbe telepített 70 ezer (!) rácot azután, hogy a török 60 ezer foglyot hurcolt el Erdélyből. Összehasonlításul: Erdély akkori teljes lakossága 490 ezer fő volt.

45. ábra: Szerbek a déli végeinken

A rácok a törökök előhadaként már Mohács előtt ránk özönlöttek. Alig esik szó arról, hogy a Dráva-Száva közén a lakosság mintegy 17 százaléka kiveszett már mielőtt a török elfoglalta volna Nándorfejérvárt (1521).

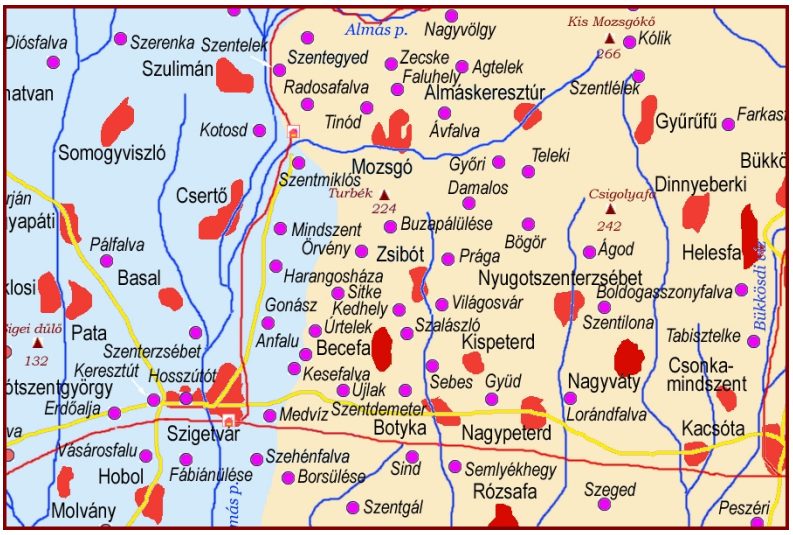
> Nekünk különösen súlyos veszteséget jelentett a Szerémség pusztulása. Ez nem csak a voltaképpeni Szerémet, hanem a négy ottani – Pozsega, Valkó, Verőce, Szerém – megye együttesét jelentette, vagyis azt a térséget, amely később az Alsó-Szlavónia nevet viselte. A területen 1495-ben legalább 1046 (!) olyan helység volt – ***481 magyar***, 416 horvát és 149 egyéb (a fele rác) –, amely már a hódoltság előtt vagy a legelején elenyészett.
>
> 1521 után hazánk kettészakadt, amiről a tankönyvek hallgatnak. Pedig országunkat már így emlegették: ***Magyarország és a Szerémség***, mintha az utóbbi nem lett volna az előbbi része. Praktikusan nem is volt az, mert török felvonulási területként funkcionált.

Mindjárt Mohács után a szerb Cerni Jovan „cár" rablócsapataival feldúlta a Délvidéket a Pécs-Szeged-Arad vonaltól délre, székhelyét Szabadkán tartva. A magyarságot ott pusztította, ahol érte. Ezért a valóságos etnikai kép még sötétebb volt az ábrán mutatottnál.

> Jellemző, hogy őt nemcsak Ferdinánd, de a „nemzeti" királynak beállított Szapolyai is felfogadta. Mi több, az előbbi önálló szerb vajdaságot is ígért a szolgálataiért.

Történelemkönyveink számos, a szerbekkel kapcsolatos tényről tévesen tájékoztatnak. Ezek közül csak hármat fogunk említeni, az utolsóval némileg előreszaladva az időben.

Rác telepek. A rácok a keleti megyékben (Arad, Bihar), a Bácskában és a Bánátban sok tucat magyar helységet pusztítottak el, mielőtt a maguk falvait megalapították volna. Hallunk valamit harangozni arról, hogy a rácok elárasztották a Dunántúlt, ott is 80-90 új települést hozva létre. Arról viszont nem szól a fáma, hogy egyedül az akkori Baranya megyéből 600 (!) falu tűnt el már a hódoltság legelején.

46. ábra: A Szigetvár környékén elpusztult falvak (lila pont, dőlt betű)

Ezen túlmenően városaink mellett sokfelé ***rácvárosok*** keletkeztek, Pécstől, Fehérváron és Budán át egészen Egerig, miközben a törökök a magyarokat nem engedték odaköltözni. Azonban a császáriak se voltak jobbak a Deákné vásznánál, amint a következő idézet igazolja:

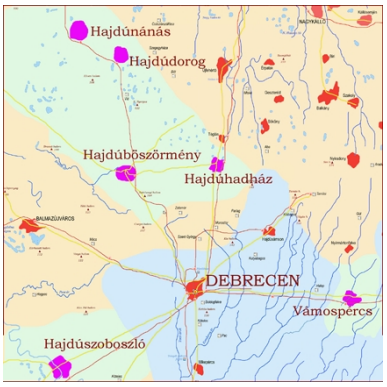
> „1598-ban Esztergom a törököktől a császár kezébe kerülvén, ez az elpusztított néptelen vidéket be akarja telepíteni s evvel Pálfy Miklós esztergomi várparancsnokot bízta meg, a ki többi között e czélra a török hódoltságban levő szerbeket is magához édesgette. Bácskának felső részét, a régi Bodrog vármegyét majdnem tisztán szerbek lakták s ezek igen sok helységből fel is költöztek."

Felbérelt végrehajtók. El szoktuk marasztalni a törököket azért, mert büntetésként rablóhadjáratokat zúdítottak Erdélyre. Vajon miért nem emlegetjük a következőket is?

> Mária Terézia jelentette ki: „Valahányszor nyugtalanság tört ki magyar földön, … megmutatkozott, milyen hasznos, … sőt nélkülözhetetlen e nép (ti. a rác) ***a nyugalom helyreállítására***." Bizonyára nem kell kifejteni, hogy ez mit jelent. Saját uralkodónk úgy küldte ránk a rác martalócokat, mint a törökök a tatárokat és oláhokat.

Szeretett császárnőnk ezzel csak elődeinek a felfogását követte. A Rákóczi szabadságharc során vezérlő fejedelmünknek sokkal több baja akadt a mindenfelé gyilkolászó rácokkal, mint a reguláris osztrák egységekkel. Ennyi talán elég is annak az igazolására, hogy velük nem jöhettünk ki és ennek az igen rossz viszonynak nem mi voltunk az okozói.

Kétarcú hajdúk. A hajdúk cowboyok, marhahajcsárok voltak és akként igen kemény és rátermett harcosok. A Bocskai-féle harcokban játszott németellenes szerepük miatt szokás feldícsérni őket, bár a hírük igen rossz volt: az „ország pestise", „kivágandó fekély" és hasonló beceneveket vívtak ki maguknak. Még a letelepítésük után is felfogadott zsoldos rablókként gyilkolászták Bihar tágabb környékét és egész Erdélyt.

47. ábra: A hat hajdúváros Debrecen körül

8.3 ÁLLAM AZ ÁLLAMBAN

I. Lipót 1690-ben egy több tízezres rác csoportot költöztetett a Szerémségbe, Karlócára Csernovics Arzén ipeki pátriárka vezetésével. Ennek a csoportnak megengedték, hogy ***vallási gyűléseket*** tartsanak. Ebből a kisujjból két teljes kar lett, mert persze a rácok a lehetőséget az egész népükre értelmezték.

Egyrészt a gyűléseken nemcsak a hazai rácok jelentek meg, hanem a rácok mindegyike, az óhazai, Szerbiából feljött népség is. Másrészt rajtuk alig-alig esett szó vallási témákról. ***A pátriárka a szerb nép legfőbb vezetője volt***, ezért Karlócán tárgyalták meg a politikai-nemzeti ügyeket, ideértve az óhazára tartozókat is. Lehetetlen nem látni és tudni, hogy

a dél-magyarországi szerbek államot képeztek az államban.

A magyar országgyűlésnek 1690 óta semmilyen ráhatása sem volt a szerb közösségre, még az 1867-es Kiegyezés után sem. A szerbek elvileg papírra nem fektetett, de gyakorlatilag ahhoz hasonlóan működő ***területi autonómiában*** éltek a déli végeken.

Az 1698-as karlócai béke után az osztrákok létrehozták azt az általuk irányított Katonai Határőrvidéket, amelyet ***nagyobbrészt rácok laktak***. Ennek azon kívül, hogy semmi beleszólásunk se volt az ügyeibe, több ránk nézve negatív következménye volt.

Zsoldosok. A rácok elvileg a török ellen kellett volna, hogy harcoljanak. Viszont azon a fronton kevés munkájuk akadt. Már csak ezért is ellenünk küldték őket a saját királyaink, hogy letörjék a nemzeti függetlenségünkért kezdett próbálkozásainkat.

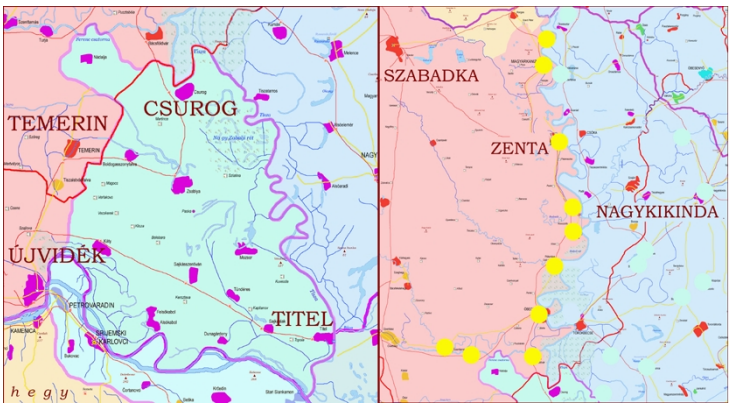
Szerb katonai körzetek. A pozsareváci béke (1718) után a Temesköz osztrák tartomány lett, ezért nem volt szükség az addigi Maros-Tisza határőrvidékre, amely a két folyó mentét kísérte. Felszámolása sok rácot „munkanélkülivé" tett, ezért Mária Terézia megsajnálta őket és több intézkedéssel enyhített a gondjaikon.

48. ábra: A Dráván túli terület a hódoltság után

1751-ben „örök időkre” szabaddá tette adott szolgáltatásokért a ***Tiszai koronakerület*** helységeit: Martonos, Törökkanizsa, Zenta, Ada, Mohol, Péterréve, Óbecse, Bácsföldvár, Szenttamás és Turja községeket. Ezek után nem csoda, hogy azok csak nehezen váltak újra magyarokká, a két utolsó pedig meg is maradt rácnak. A körzetet 1791-ben Bács megye alá rendelték, de csak 1870-ben szüntették meg.

A Duna-Tisza sarkában Titel központtal létrehozta a ***Csajkás kerületet*** (1763). Persze értelmesebb lett volna a csajkás egységet Zimonyba költöztetni, de hát... Az Esztergom megye méretű területen kizárólag rác falvak voltak. Az egységet csak 1873-ban polgárosították vissza, a szerbek heves ellenkezése mellett. Nem véletlen, hogy 1945-ben itt gyilkolták a magyarokat a „partizánoknak” becézett szerb martalócok (vö. csurogi vérengzés – rövid „u”-val!).

49. ábra: Csajkás kerület, Nagykikindai katonai körzet és Tiszai koronakerület

Az uralkodónő 1774-ben létrehozta a ***Nagykikindai katonai körzetet*** tizenegy településsel (türkiz pontok), ahová a „munkanélküli” szerb határőröket telepítette. Az egykori magyar Nagyköknédet 1720-ban már nagyrészt rácok lakták. 1876-ig a körzet a katonai határvidékek módjára a magyar közigazgatástól függetlenül intézte a rác katonák ügyeit úgy, mint a Tisza túloldalán lévő párja, a Csajkás kerület.

Légies határ. A Száva-Dráva vonala gyakorlatilag 1521 óta nem működött határként. A törökök már akkor átjárkáltak rajta, de a helyzet még kedvezőbb volt a rácoknak. Valamiért nem akarjuk tudomásul venni és elismerni, hogy a vonalon inneni és az óhazai

szerbek gyakorlatilag együtt éltek, egy közösséget alkottak.

Lehetetlen nem látni, hogy a rác pátriárka betelepítésével és a Határőrvidék létesítésével, amely formálisan csak 1882-ben, hatásaiban még akkor se szűnt meg, Magyarország déli végeinek a trianoni sorsa végleg eldöntetett. Ugyanis semmiféle eszköz, mód nem volt arra, hogy a tőlünk függetlenül élő szerbeket a magyar törvények alá kényszerítsük. A szerb küldött 1848-ban világosan meg is mondta Kossuthnak, hogy ők az igazukat másutt keresik.

8.4 A SZERBEK LÉLEKSZÁMA

Az alábbi táblázat mutatja a szerb nép lélekszámának az alakulását. A 18. század végétől tapasztalt visszaesésnek két oka van: egy valós és egy látszólagos. Mindkettő összetett.

év	efő	%	év	efő	%
895	0	0,0	1720	355	7,7
1240	10	0,5	1785	681	6.8
1380	20	0,7	1881	848	5,4
1520	140	3,2	1910	1.106	5,3

10. táblázat: A szerb népesség alakulása a honfoglalástól 1910-ig

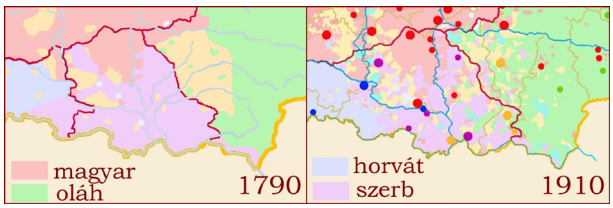
A valós ok. A török kiűzése során a keresztény hadak a törökösen viselkedő és töröknek látszó renegát rácok tömegeit pusztították el, akiknek a maradéka fejét vesztve elmenekült. Majd igen sok rácot bocsájtottak el a Határőrvidék katonai kötelékeiből. Mivel azonban ők a fegyverforgatáson kívül semmihez se értettek, (tíz)ezrével költöztek vissza a Balkánra, illetve álltak az orosz cár szolgálatába.

Például a visszamagyarosodó Zentán több, mint kétszer annyi magyar lakott, mint szerb. Amikor 1741-ben megszűnt az ottani határőrvidék, Mária Terézia a lázongó szerbek tisztjeit nemesekké tette. Mindhiába: Számosan felkerekedtek és kivándoroltak az orosz Besszarábiába, ahol új saját községet alapítottak Zenta néven.

A látszólagos ok. A 18. században a szerb térségek lakossága ***háromszor*** gyorsabban növekedett, mint az anyaországé. Ez a rácok bevándorlásának köszönhető, amely azonban a század végére a visszájára fordult. Továbbá az osztrákok mindig elénk helyezték a rácokat, ezért a rájuk vonatkozó adatok nem mindig felelnek meg a valóságnak. A preferálás jele, hogy az egyéb délszlávokat – bosnyák, bunyevác, sokác – is szerbekként vették fel.

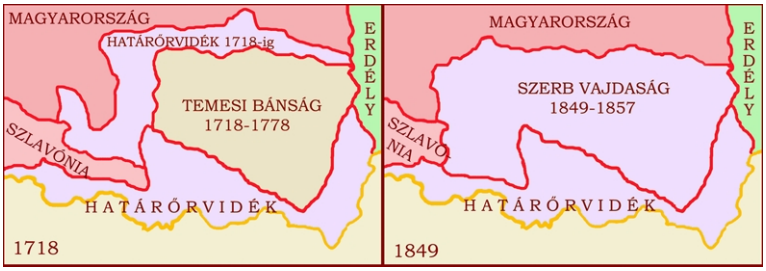
Az 1850-es felmérésük szerint a határőrvidék 973.538 lakosa közül csak 4.935 volt magyar. Ez azért érdekes adat, mert sok települést nem is személyenként mértek fel…

Az utolsó fejlődési fázisokat a következő ábra mutatja:

50. ábra: A szerbek elterjedése

Összefoglalásul: a magyarok sohasem akadályozták a szerbek etnikai fejlődését annál az egyszerű oknál fogva, hogy déli végeink életére 1521-től nem volt semmilyen ráhatásuk. Az osztrák pátyolgatásnak köszönhetően a helyzet pont fordított volt: a szerbek sok tekintetben a fejünkre nőttek. Utolsó lépésként még a teljes területi autonómiát is elvárták volna, amit az osztrákok meg is adtak nekik 1849-ben a „Szerb Vajdaság és Temesi Bánság" nevű osztrák tartomány kreálásával, amely közvetlenül a ***császár, mint szerb nagyvajda*** alá tartozott.

51. ábra: Szerb önállóság császári – magyar királyi! – támogatással

9. HORVÁTOK

9.1 HORVÁT ELŐTÖRTÉNET

Eredet. A romantikus, mesés szemlélettel szemben, miszerint a horvátok a római kori illírek leszármazottai és mindig a tengerparton laktak (vö. Illyricum), a horvát iráni nyelvű ***szarmata*** törzs volt, amely a 3. században a Fekete-tenger északi vidékén élt. A 6. században lökték őket nyugatra az avarok, ami után ketté váltak és elszlávosodtak.

A ***fehér-horvátok*** a Kárpátok északi oldalára érkeztek és a honfoglaláskor is ott éltek. Géza és István közülük is válogatott testőröket. Kisebb hányaduk hozzánk költözött a sárosi végekre, ahol az idők során szlovákká asszimilálódott. Nagyobb részük a lengyel nép számos gyökerének az egyikét alkotta. Ők tehát eltűntek a történelem porondjáról.

A mai ***horvátok*** a 7. század elején jutottak az Adria mellé. Valamikor 870 táján a frankok támogatásával államot alapítottak. Konstantin császár szerint országuk 14 zsupából állt, a Kapela-hegységig (alias Gozd) terjedt, és így nem nyúlt a Kárpát-medencébe. Az Adria partját velencei birtokban lévő szigetecskék kísérték, míg néhány tengerparti ***dalmát*** városka a két nagyhatalomtól (Bizánc és Velence), illetve a horvátokról független próbált maradni. Noha az alábbi ábra a 12. századi helyzetet mutatja, Horvátország régi állását is megfelelően tükrözi.

52. ábra: Szlavónia és Horvátország tartományaink a 12. században

Szokásaik közül a vallás volt meghatározó. Frank nyomásra a horvátok 800-ban a nyugati kereszténységet vették fel a bizánci hatalmi szomszédság dacára. Azonban a horvát nép megosztott volt. A tengerparti-városi réteg ragaszkodott az új hitéhez, miközben a hegyvidéki ellenezte azt és kényszerből Bizánchoz húzott, ámbár inkább pogány maradt volna.

9.2 MAGYAR FOGLALÁS ÉS HATALMI ELRENDEZÉS

A kis Horvátország és a dalmát városkák körül nagy erők csaptak össze. Az utóbbiakat a velenceiek több alkalommal is hódoltatták a bizánci patronátusuk dacára. Majd Szent László nővére lett a katolikus horvát király, Zelemér (Zvonimir) felesége. Ő a pápától kapta koronáját a hűbéri viszony elismerése fejében.

Ez tovább bonyolította a képletet, mert amikor László megszerezte a horvát trónt, a pápa tiltakozott ellene. A szerzés története a következő: 1087-ben meghalt Zelemér. A hegyvidéki horvátok saját pápaellenes királyt választottak, Bizánc pedig az egyik dozsét tette meg Dalmácia és Horvátország fejedelmének. Amikor Tirpimir (II.) István is meghalt (1090) utód nélkül, az óriási káoszban a horvátok Szent Lászlót hívták meg a trónra.

Ő egy rövid 1091-es hadjárattal legyőzve az ellenállást megszerezte a rokoni kapcsolat alapján őt jogosan megillető horvát trónt. Jóllehet a későbbi Bosznia egy részét is elfoglalta (régi neve Moesia), műve nem volt teljes: a déli dalmát városkák elkerülték a magyar uralmat. A horvát királyi címet nem tartotta meg, hanem unokaöccsére, Álmos hercegre testálta.

> Nálunk szokás volt, hogy a király utódját már a király halála előtt megkoronázták és „kisebbik király"-nak nevezték. Például II. Endre idejében így volt kisebbik király IV. Béla. Az utódot valamelyik tartomány igazgatásával bízták meg részben azért, hogy gyakorlatra tegyen szert, de főleg azért, hogy távol tartsák az udvartól. Így volt kisebbik király Álmos: valójában nem más, mint a horvát tartomány bármikor leváltható ideiglenes vezetője.

A horvátok szeretnék azt hinni, hogy attól fogva ***perszonálunióban*** éltek velünk, vagyis Horvátország tőlünk független állam maradt, csak a királyunk személye volt közös. Ez súlyos tévedés, amit már az is mutat, hogy Álmos sohasem volt magyar király! Mivel pedig számos baklövést követett el, László halála után az új király, Könyves Kálmán elvette tőle a titulusát.

Ettől fogva a horvát ***tartományt*** királyi tisztviselő, ***bán*** (avar méltóságnév) igazgatta. Közben Kálmán rövid időre a *délebbi* dalmát városkákat is elfoglalta és címei közé felvette a Dalmácia királya titulust. Azonban Velence hamar elszerezte tőlünk azokat, miközben az *északiak* birtoklására is törekedett. Így a titulus többnyire névleges maradt.

A zűrzavart fokozta, hogy Horvátországot latinul olykor ***Croatia helyett Sclavonia*** néven hívták, miközben ugyanezt a nevet viselte a 12. század elejétől a Dráva-Száva közének hat nyugati magyar megyéje is. Lásd a fenti ábrát. Ezeket néha ugyanaz a személy igazgatta, mint Horvátországot. Emiatt a horvátok a 18. században azt kezdték hirdetni, hogy Dalmácia, Horvátország és Szlavónia mindig is egy királyság volt. Ez azonban hamis beállítás, amire a 9.5.2 alpontban térünk vissza.

9.3 HORVÁT TERJESZKEDÉS

A Szent István által alapított dél-dunántúli megyéink déli határai bizonytalanok voltak és Baranya, Somogy és az akkor még Kolonnak nevezett Zala csak formálisan ért le a Száváig. Az utóbbi magában foglalta a leendő Zágráb megye központját is, aminek Gréc volt a neve.

Valamikor a 12. században ezeket a déli részeket átszervezték. Nyugaton Kolon és Somogy részeiből jött létre Kőrös, Varasd és Zágráb, amikhez hozzácsapták a Moesia északi sávjából formált Dubicát, Orbászt és Szanát. Ezek együtt tették ki a külön bán irányította ***Szlavóniát***. A Moesiából elcsatolt területeken főleg ***bosnyákok*** éltek (türkiz szín).

Ugyanakkor a Dráva-Száva köze keleti felében feküdt az anyaországi Verőce, Pozsega, Valkó és Szerém vármegye, illetve Baranya déli része, amely egészen Pozsegáig terjedt.

Amikor Horvátország hozzánk csatlakozott a Dráva-Száva közén csak ***pannon-szlávok*** éltek. A magyarok nem költöztek délre, a horvátok pedig nem jutottak északra. Azután megindult egy képletes versenyfutás a térség etnikai birtoklásáért. Mivel eleink Zalában és Somogyban még nem éltek a Dráva mentén, értelemszerűen Baranya volt a terjeszkedésük kiindulópontja, ahonnan a Baranya és Pozsega határán húzódó vízválasztóig jutottak el.

53. ábra: A Dráván túli terület a Hunyadiak korában

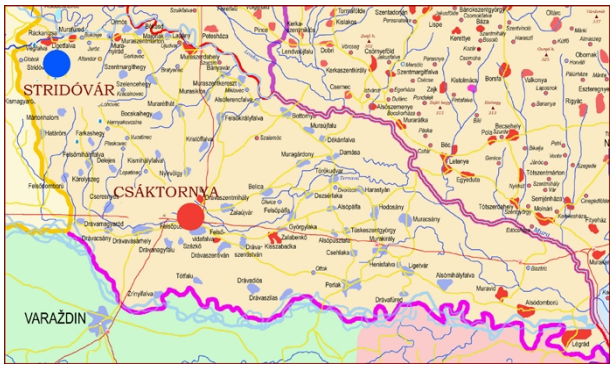
A versenyt a horvátok nyerték meg: a két folyó közének a nagyobbik része az övék lett. A Hunyadiak korára kialakult a mutatott etnikai helyzet. A választóvonal Verőcével indult és Zemunig húzódott. A vonaltól északra ezeken túl olyan magyar városok fémjelezték, mint Nekcse, Eszék, Valkóvár és Szávaszentdemeter. Pozsega már az etnikai határon túlra esett.

Az etnikai határvonal nem volt éles: a túloldalán is éltek magyarok, ezen az oldalán is horvátok. Például a baranyai Valpó (Valpovo) 37 birtoka közül 28 volt magyar és 9 horvát, viszont az etnikai határvonal melletti Nekcse (Našice) 100 birtoka közül 50-50 volt magyar és horvát. A keleti megyék közül Pozsega horvát volt míg Szerém, Verőce és Valkó magyar.

Ez a határvonal lassan, de folytonosan a horvátok javára észak-kelet felé tolódott el és a folyamat rendkívül felgyorsult a török megjelenésével. A Dráva-Száva közén a hódoltság előtt mintegy 460 ezer lakos élt 360 ezer szláv, 100 ezer magyar megoszlásban. Ez több volt, mint a korabeli Erdély népessége (425 ezer).

A horvát terjeszkedés neuralgikus pontja a ***Muraköz*** volt. Ez jóval későbbi nem annyira földrajzi, mint politikai fogalom. Zala vármegyének a Mura és a Dráva közé eső részét jelöli, amelyet a horvátok már a 18. századtól elvitattak tőlünk. A ***politikai*** érveik nem állják meg a helyüket, fölösleges is kifejteni őket, mert az ***etnikai*** mutatók úgyis magukért beszélnek.

A 15. század végén Muraköznek két kiemelkedő központja volt: Stridóvár (alias Sztrigó) és Csáktornya. Ez magyar vár volt, amihez 1477-ben 4 város, 95 falu és 3 sziget tartozott. Ezek közül 84 volt horvát, aminek magyar neve sem volt és csak 14 hely viselt magyar nevet (is). ***Tehát a Muraköz már a török idők előtt etnikailag horvátnak számított***.

54. ábra: A Muraköz települései 1495-ben (magyar piros, horvát kék)

9.4 A HÓDOLTSÁG HATÁSA A DRÁVA-SZÁVA KÖZÉRE

A horvátokat éppoly súlyosan érintette a török hódoltság, mint minket, ráadásul náluk a folyamat már korábban beindult. Mátyás korában a törökök még nem látták elérkezettnek az időt arra, hogy az erősnek vélt Magyarország ellen forduljanak, viszont gyenge délnyugati végeit, Horvátországot és Dalmáciát már akkor is rendszeresen támadták, miután 1460 táján elfoglalták Boszniát és a Száva melletti magyar erősségeket. Jajca időleges felmentése Mátyás által (1463) csak lényegtelen epizód volt, aminek a jelentőségét erősen eltúlozzák.

Ettől fogva rendszeresek voltak a török rablóhadjáratok Stájerországba is. Miután pedig oda az út a Dráva-Száva közén vezetett, azt rendszeresen feldúlták. Annyira, hogy megbízható adatok szerint a lakosság ***17 százaléka veszett ki*** onnan még jóval a hódoltság előtt. Bár a veszteségek magyarok és horvátok közötti megoszlása ismeretlen, két dolog biztos. Egyrészt a magyarlakta sáv még keskenyebbre szűkült. Másrészt a kiveszett magyarságot mi nem tudtuk pótolni, viszont a horvátok a saját veszteségeiket kiegyenlítették.

A hódoltság 200 éve alatt (1521-1718) két folyamat határozta meg a horvát régió etnikai sorsát: a nagy méretű horvát vándorlás és a balkáni elemek még jelentősebb térfoglalása.

9.4.1 Horvát exodus

A horvátok nagy vándorlásának két forrása és célja volt.

A voltaképpeni ***Horvátországból*** már régen északabbra terjedtek elfoglalva a korábbi Szlavónia térségét is. Idővel Zágráb (az egykori Gréc) lett a központjuk és az új területeikre is átvitték a Horvátország nevét. Az újkor hajnalára a törökök már ennek is a jórészét elfoglalták úgy, hogy az alábbi ábrán mutatott részre zsugorodott össze Krajna és Stájerország mellett.

A balkániak nyomása az osztrák tartományoknak szorította a horvátokat, akik közül sokan részint a túlnépesedés, részint a töröktől való félelem miatt északra költöztek. A Dráva addig magyar lakosú északi oldalán két tucat horvát falu keletkezett (oda telepedtek át a Zrínyiek

is), ám ennél sokkal jelentősebb volt a horvátok északra vándorlása. A mai osztrák-magyar határ mentén és Burgenlandban mintegy 100-110 települést hoztak létre, illetve népesítettek be föl, egészen Pozsony vidékéig (ld. Dévényújfalu és Horvátgurab).

9.4.2 Nemtelen vegyülék

A horvátoknak jelentős etnikai tartalékai voltak a Medencétől délre úgy Boszniában, mint Dalmáciában. Ez a népesség északnak tolódott, ahol részint elfoglalta az elmenekültek helyét, de leginkább az alább bemutatott masszába olvadva elveszítette etnikai identitását.

Az előző fejezetben szóltunk a tömeges szerb betelepítésről, amelynek következtében a Szerémségben és vidékén a szerb etnikum vált uralkodóvá. A folyamat eredményeképpen a magyarság még olyan helyekről is eltűnt, ahol a török időket valahogyan átvészelte.

55. ábra: A Dráván túli terület a hódoltság után

Viszont a Balkán közepe (a mai Észak-Macedónia, Koszovo és Nis tája) még ekkor is két egymástól alig szétválasztható népcsoportnak adott otthont: a vlahoknak és a rácoknak. Ez a két népség északnak lökődve ellepte a Dráva-Száva közét is. Rendes munkájuk nem volt. Horvátországban az osztrákok katonai feladatokkal bízták meg őket: például vlahokkal rakták meg a volt császár nevét viselő újonnan létesült Károlyvárost (1581).

> Pozsega vármegye és a határőrvidék peremén a vidéket ***Kis-Oláhországnak*** hívták, de másutt is voltak oláh telepek, amelyek például az „-ist(y)e" névről ismerhetők fel.
>
> A romantika mindig felnagyítja a nekünk kedves vonásokat a sokkal negatívabb valósak rovására, mint például a hajdúknál. Ez vonatkozik az ***uszkokokra*** is, akiket a „tengerpart hajdúinak" is hívhatnánk, mert kalózkodásból éltek. Ők is a Balkán közepéről odavándorolt vlahok voltak, akiket csak sokára tudtak a hatóságok megfékezni.

A fenti ábra a hódoltságot követő igazgatási helyzetet mutatja. A két folyó közén három egység létezett: nyugaton a régi Szlavóniát is felölelő ***új Horvátország***, keleten a három megyéből kialakított ***új Szlavónia***, középen pedig a Szávát végigkísérő ***Határőrvidék***. Míg az első kettő etnikai viszonyai úgy-ahogy felismerhetők, a harmadikról csak az mondható el, hogy benne összevegyültek a mindenféle balkáni elemek, de a többségüket a rácok adták.

Ez a nemtelen vegyülék önként tért át az iszlámra. Mivel viszont így tettek a bosnyákok, részben a horvátok, sőt egyes magyarok is, a vallás alapján lehetetlen felvázolni a Dráva-Száva közének a valós etnikai viszonyait, amire egyesek hiábavaló kísérleteket tesznek.

9.5 HORVÁT NEMZETI FEJLŐDÉS 1910-IG

9.5.1 Horvát etnikai restauráció

A hódoltság után a horvátok a magyarokhoz hasonlóan megpróbáltak visszaköltözni az egykori földjeikre. Ez nekik sem sikerült teljesen, de mégis sokkal jobban, mint nekünk. Az osztrákok ugyanis nem egyformán támogatták a törekvéseinket, sőt a szerbeket mindkettőnk elé helyezték (osztrák preferencia: szerbek ⇒ horvátok ⇒ magyarok).

A magyar jogrendet semmibe véve az új Horvátországot a régi Szlavóniával együtt még 1578-ban ***osztrák katonai irányítás*** alá helyezték. A törököktől visszahódított folyóközön osztrák katonai ***határőrvidéket*** alakítottak ki. Mária Terézia a régi négy magyar megye (Pozsega, Valkó, Verőce, Szerém) északi részein három új megyét (Pozsega, Verőce, Szerém) kreált, de csak 1746-ban. Addig a helyzet bizonytalan volt és a karlócai béke (1698) óta eltelt fél évszázad éppen elegendő volt arra, hogy a horvátok és a szerbek kinyomják onnan népünk maradékait is. Így vált a békekötés idején még magyar többségű Eszék városa is horváttá.

A horvátok nem tudtak megbirkózni az ortodox ***vlahokkal és rácokkal:*** egyik népet sem sikerült számottevő mértékben asszimilálniuk. Mivel pedig az előbbiek az utóbbiakba olvadtak, a Dráva-Száva közén sokfelé masszív szerb etnikai tömbök alakultak ki. Szerém nagyobbik keleti része korábban is annak számított, de a rácoknak 1557-ben már a pozsegai Orahovicán (később: Roholc) is volt ortodox egyházi szervezetük.

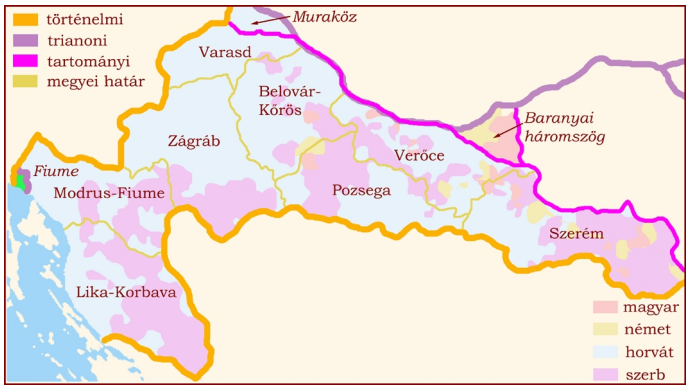
A horvátok balkáni etnikai tartalékai erősen megcsappantak. Szokás felemlíteni, hogy a Balkánról tömegesen költöztek hozzánk katolikus ***bosnyákok, bunyevácok és sokácok***. Őket a mai magyar statisztika egy kalap alá veszi a horvátokkal, bár nem biztos, hogy ezt ők is akarják. Ezért mi külön részt szánunk nekik az egyéb népek sorában (12.2.2 alpont).

9.5.2 Sikertelen horvátosítás

A 18. században a horvát nemzeti öntudat rendkívül megerősödött. Ez nemcsak az akkori általános, minden népre kiterjedő felbuzdulásnak köszönhető, hanem a horvátok kivételes helyzetének is. Erre nézve két tényezőt kell említeni.

Napóleon létrehozta (1809) a rövid éltű Illír tartományt, ami a horvátokban azt a képzetet keltette, hogy saját országgal bírnak és végre függetlenek a magyaroktól, bár a tartomány nagy része német volt és a Száván inneni Szlavóniát nem is foglalta magában.

> A schönbrunni békével kreált Illír tartomány a Száváig ért és oda tartozott Fiume. Felölelte Görzöt, Isztriát, Karintiát, Krajnát, Triesztet és Dalmácia kisebbik részét. A párizsi béke (1815) után Ausztria egyik királysága lett, Dalmácia nélkül. I. Ferenc Fiumét és Horvátországot visszaadta Magyarországnak (1822).

56. ábra: Horvát- Szlavónország népei 1910-ben

A másik tényező az, hogy az osztrák uralkodók már régóta használták a „Horvátország, Szlavónia és Dalmácia királya" titulust, ami azt a hamis képzetet generálta, hogy a császár a magyar királyi címétől függetlenül horvát király, tehát Horvátországgal perszonálunióban állunk, illetve a három tartomány egy királyság. Sohasem volt az! Azonban a horvátok már a 18. századtól fogva nemzetállamot akartak kreálni az országukból.

> A nemzetállam olyan ***soviniszta*** ország, amelyben az uralkodó nemzet nem ismeri el az ott élő többi nép nemzeti természetű jogait, sőt még a nemzeti létüket is tagadja. Horvátországban a magyar nyelv használatát nem engedélyezték, iskoláinkat betiltották, protestáns – azaz főleg magyar – nem költözhetett Horvátországba stb. stb.
>
> N.B.: A mai politikusok a nemzetállam kifejezést (is) tévesen használják.

Ennek dacára a 19. század második felében sokan költöztek Horvátországba: magyarok és németek mellett csehek, szlovákok, ruszinok és mások. Bár az ábra az utóbbiakat nem képes mutatni, az előbbiek jelenléte és elhelyezkedése jól látható. A magyarok jelenléte főleg Verőce vármegyében volt jelentős, ahol 34 ezer fővel aránya meghaladta a 14 %-ot.

év	összes	horvát	magyar	német	szerb
1881	1.891	1.307	41	83	404
1910	2.622	1.638	106	134	645

11. táblázat: Horvátország népeinek a változása (1881-1910) ezer főben

A horvátok szaporodása nem érte el a többi népekét. Valószínű, hogy az 1898-1910 között az USA-ba kivándorolt 331 ezer délszláv túlnyomó többsége horvát volt.

év	efő	%	év	efő	%
895	0	0,0	1720	410	8,9
1240	200	9,1	1785	950	9,5
1380	310	11,0	1881	1.480	9,5
1520	460	10,7	1910	1.833	8,8

12. táblázat: A horvát népesség alakulása a honfoglalástól 1910-ig

A honfoglaláskor Horvátország még nem tartozott hozzánk: a lakossága akkor úgy 20 ezer fő lehetett. A hódoltság után az egyéb szlávokat hol a horvátokhoz számították, hol a szerb vagy az egyéb rovatba. Az arányok ezért ingadoznak.

A magyarosodással általánosan a B. függelék foglalkozik. Itt csak két speciális megjegyzést teszünk a horvátokra vonatkozóan a Magyar Birodalmat alkotó országok szerint.

Magyarországon a horvátok többsége a Muraközben élt, de voltak falvaik a Dráva mentén és a ***mai*** nyugati határszélen is. 1881 és 1910 között a 156 horvát település horvát lakossága nagyobb mértékben (125 %) nőtt, mint az össznépességük (119 %). Ezek pedig nem éppen az elmagyarosodás mutatói.

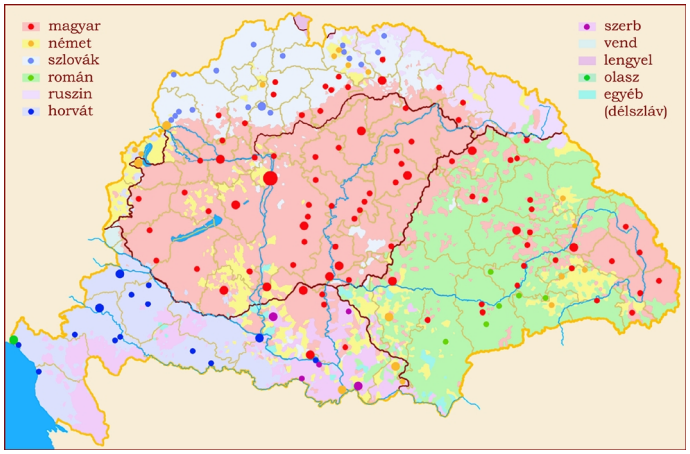
Horvátország-Szlavóniában (másként Horvát-Szlavonországok) nemigen volt példa a horvátok elmagyarosodására, amit a nemzetvédő horvát intézkedések kizártak.

10. NÉMETEK

10.1 SOKSZÍNŰSÉG

A Kárpát-medencében valaha is élt összes nép közül a német tartható a legtarkábbnak. Ez számos jellemzőben mutatkozik meg:

- A németek igen korai, feltehetően honfoglaláskori társaink; nem kizárt, hogy a mai Burgenland Mosontól déli területein frank szórványok maradtak.
- Sok helyről származva sokféle gyökérrel rendelkeztek és a Kárpát-medencén belül is hagyományaikban és szokásaikban eltérő csoportokat alkottak (vö. sváb és szász).
- Igen változatos módon kerültek hazánkba. Egyeseket mi hívtunk be. Mások új életet kerestek nálunk. Akadtak, akik akaratunk ellenére települtek be és foglaltak földet.
- Emiatt közülük egyesekkel jóban voltunk, másokkal időnként haragban. Akárhogy is történt, a németek elmagyarosodása gyarapította leginkább a népünket.
- Nem csak egyféle környezetet kedveltek és minden más népnél szélesebb körben terjedtek el a városoktól kezdve, a hegy- és dombvidéki tájakon át a tágas síkságokig.

57. ábra: A Kárpát-medence népei 1910-ben a megyékben és városokban

Svábok. Eredetileg az ***alemannokat*** hívták így, akik Svájctól északra és Bajorországtól nyugatra éltek, többek közt a nevével ellentétben Elzászban is. Időnként a svájci németeket is sváboknak mondták. Majd a fogalmat átvitték valamennyi ***délnémet***re, odaértve a bajorokat. Itthon a reformáció után a ***katolikus németeket*** neveztük sváboknak.

Szászok. Eleinte a ***sachs*** törzs neve, amit az azonos nevű, kardszerű fegyverről kapott. Később az Alsó-Rajna és Elba közötti németek megnevezése. Majd azt tekintették szásznak,

aki nem a déli, hanem az ***északi-északnyugati német*** területekről jött. A reformáció után nálunk a ***lutheránus németek*** örökölték a nevet.

Poroszok. Az elgermánosodott szlávok a leendő NDK területén és attól (dél)keletre éltek. ***Sziléziából*** sokan a Szepességbe költöztek a 12. században; Késmárkot 1190-ben említik. Csak megszokásból nevezzük őket szászoknak. Magukkal hozták saját jogkönyvüket (Zipser Willkühr) és jogszokásaikat, amelyeket királyaink támogatólag elismertek.

10.2 NÉMET BEKÖLTÖZÉS MOHÁCS ELŐTT

A beköltözők eredetét, a betelepülés módját, volumenét és irányát tekintve ez annyira összetett jelenség, hogy a mondanivalót a megtelepedett régiók szerint célszerű felosztani. Előzetesen elmondjuk, hogy Géza fejedelem sváb (svájci) lovagokat hívott be, míg Szent István felesége, Gizella kíséreteként bajorokat (Hédervári, Hont, Pázmány stb.) fogadott. Ők olyan hamar elmagyarosodtak, hogy szinte „ősmagyar" nemes urakként gondolunk rájuk.

10.2.1A nyugati peremvidék és Pozsony megye

Feltehető, hogy miután Géza feladta az Enns folyóig terjedő gyepűinket és azokon át többször is megtámadtak minket a németek, a későbbi nyugati határszél egy vékony sávjába bajor-németek szivárogtak. Ez folytatódott a tatárjáráskor, amikor IV. Béla kénytelen volt zálogba adni Henriknek három nyugati megyénket (Moson, Sopron, Vas).

A kiskirályok korában a Németújváriak (utóbb Kőszegiek) építettek ott várakat, amelyek térségében a bevándorlás felerősödött. A peremvidék az elzálogosítások során németesedett el (lásd a 11. ábrát), a Pozsony feletti részek pedig akkor, amikor királyaink a Szentgyörgyi és Bazini grófoknak hatalmas birtokokat ajándékoztak. A Csák Mátéról elnevezett ***Mátyusföld*** Nagyszombat városáig vált németté, majd a hódoltság során Pozsony vidékétől eltekintve eltótosodott. A felsorolt etnikai átalakulásokat a szentgotthárdi csata koronázta meg (1664), amely után a környék lakosságának mindössze 2 %-a maradt meg magyarnak...

58. ábra: Németek Pozsony vármegyében 1495-ben

Ma már vidáman emlegetjük, hogy Mosonba ***heidebauerek***, Sopronba, Vasba és Zalába ***hiencek*** települtek, azonban ez azzal járt, hogy nyugati végeink végleg elveszítették magyar jellegüket. Ennek – és nem a trianoni francia ármánynak – köszönhető a mai Burgenland.

> A heidebauer földművest jelent. A hienc állítólag külön német faj volt. A soproniakat ***ponzichtereknek*** gúnyolták, ami a bohnenzüchter (babtermelő) kifejezésből fakad.

10.2.2 Szászok a Felvidéken

A németek felvidéki megtelepedése igen összetett folyamat volt.

Kezdjük talán ***Újvár megyével*** (Abaúj), mivel úgy Sáros, mint Szepes nagy része innen került betelepítésre. A két legnagyobb német település Kassa és Szepsi volt. A megye sajátos egysége volt a ***vizsolyi ispánság***. A 12. században még létezett az ún. „királynéi negyed", amely a királynénak juttatott településeket ölelte fel. Vizsoly központtal 10 német helység volt királynéi birtok úgymint: Al- azaz Hidasnémeti, Céce, Dobsza, Felső- azaz Miglécnémeti, Gönc, Közép- azaz Tornyosnémeti, Perény, Szurdok és Vilmány.

Szepes vármegye olyan késői alkotás, amely három alkotóelemből állt össze: magából az ún. nagyobbik megyéből, a tízlándzsás székből, amit kisebbik megyének is hívtak, valamint a szászok földjéből (***Provincia Saxonum de Scepus***), amely 24 várost ölelt fel. Lásd a 11. ábrát és az 5.5 pontot.

> „1412-ben Zsigmond király tizenhármat Lubló várával, Podolin várossal és erősségével s Gnézda várossal együtt a lengyel királynak 37,000 cseh garasért elzálogosított. Ez idő óta e városok a lengyel király helyetteséül Lublóváron székelő helytartó (sztaroszta) és kapitány alatt élték napjaikat. A többi város a régi hatósága alatt külön csoportosult." I. Ulászló 1440-ben nem-létezőnek tekintvén az elzálogosítást az összes városok által választat Kézsmárkon székelendő ispánt, de halálával ismét életbe lépett a lengyel királyok zálogjoga és hatósága." (Révay lexikon.)

59. ábra: Bányavárosok Alsó- és Felsőmagyarországon (Szepesben)

A hódoltság után a Pozsonyhoz közeli felvidéki megyék Alsó-Magyarország, a távolabbiak Felső-Magyarország kerületébe tartoztak. Az ***alsómagyarországi bányavárosok*** – Baka-, Béla-, Beszterce-, Körmöc-, Libet-, Selmec- és Újbánya – német szabad királyi városok voltak, de idővel mind eltótosodtak, csak Besztercebánya vált 1910-re magyarrá többségűvé.

A ***felsőmagyarországi bányavárosok*** – Gölnic, Korompa, Merény, Remete, Stósz (később Abaújban), Svedlér, Szomolnok – Szepesben voltak. Nem kaptak szabad királyi város státuszt és mivel nem volt védelmük, idővel földesurak tették rá a kezüket. Közülük Korompa és Stósz 1910-ben relatív magyar többséggel bírt, a többi megmaradt németnek.

Sárosi pentapoliszként – öt város szövetségeként – szokás emlegetni Bártfa, Eperjes, Kisszeben, Lőcse és Kassa együttesét, bár a két utóbbi nem is Sárosban feküdt. 1546-ban az ottani evangélikusok sajátos hitvallást dolgoztak ki, de nem csak azt terjesztették, hanem egyéb ügyekben is egymást támogatták.

10.2.3 Szászok Erdélyben

II. Géza 1141-1161 között telepített szászokat Erdélybe az addig lakatlan északkeleti és déli régiókba. ***Beszterce és Radna*** „vidék" státust kapott csakúgy, mint a ***Barcaság***, amelyet Brassó-vidéknek is hívtak. Az adományozóról ***Királyföldnek*** nevezett térség II. Endrétől autonómia-jogokat kapott (1224 Adreanum). Eleinte tíz, majd kilenc székre tagolódott. Ezek közül kettőt kezdetben a székelyek ispánja igazgatott, ami erősíti azt az ismeretet, hogy a székelyek onnan költöztek későbbi otthonukba.

Királyföld „fővárosa" Nagyszeben és Brassó folytonosan vetélkedett a szász elsőbbségért. A viszály értelmetlenné vált, amikor Mátyás kiterjesztette (1486) a jogokat a teljes szász közösségre (Universitas Saxorum, azaz Szász Egyetem), ami azonban nem vonatkozott az erdélyi megyék további német településeire.

60. ábra: Németek a történelmi Erdélyben

Ne feledjük ugyanis, hogy a szász közösségen kívül sok jeles német helység létezett. Első helyen Kolozsvárt kell említeni, de ne feledkezzünk el Kolozsról, Székről és Torockóról sem. Ezek szász bányavárosok voltak, amelyek később magyarosodtak el. Erdélyen kívül Németi (Szatmárnémeti része), Felsőbánya, Kapnikbánya és Resicabánya említendő.

A hódoltság előtt a Felvidéken 310, a történelmi Erdélyben 339, a leendő Partiumban 11, a Temesközben 4, az ország többi részén 315 német többségű település volt. A legtöbb városunk német volt, de a középkor végén már vegyes lakosú, mint Buda és Kolozsvár.

10.3 NÉMET ÁRADAT A HÓDOLTSÁG UTÁN

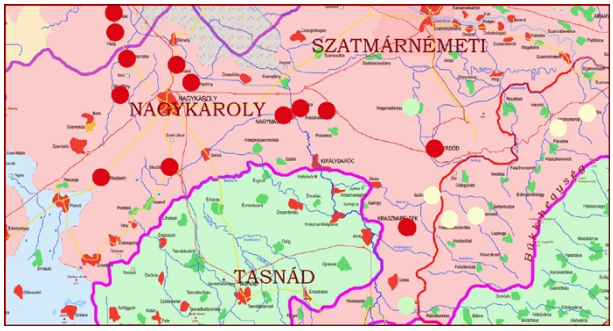
A németek tömeges betelepítése csak a kuruc szabadságharcok lecsengése után kezdődött el a 18. század második harmadától fogva. Bizonyára azoknak is szerepük volt abban, hogy a Kárpát-medencét az osztrákok németekkel akarták megrakni.

> A német birodalmi gyűlésen el is hangzott, hogy a Kárpát-medencéből ki kellene telepíteni az összes magyart és helyükre németeket hozni. Az ötletet Savoyai is támogatta. Mi több, ő javasolta, hogy a Temesközbe – amiből egy Magyarországtól független osztrák tartományt kreáltak – ne engedjék visszatelepedni a magyarokat.

A betelepítést a főbb irányok szerint tárgyaljuk. Azzal a Szatmárral kezdjük, amely adott értelemben a telepítés okának és módjának az etalonja.

Szatmár. Károlyi Sándornak, Rákóczi fővezérének le kellett tennie a fegyvert mert nem volt más kiút. Arról viszont nem esik szó, hogy nem kedvelte a magyarokat. Kiterjedt szatmári birtokain összetereltette és a sovány földekre telepítette át őket, miközben sváb telepeseket hozatott a zsírosakra. Más aulikus urak hasonlóan jártak el. Számításuk nem vált be, mert a svábok gyorsan és önként elmagyarosodtak. Az érintett települések a következők:

> Alsóhomoród, Barlafalu*, Csanálos, Erdőd, Gilvács, Kálmánd, Kaplony, Krasznabéltek, K.sándorfalu, K.terebes, Mérk, M.fény, M.petri, M.terem, N.majtény, N.madarász, N.szokond, Nántű, Szakasz, Szelestyehuta*, Szinfalu, Vállaj, Zajta*. Közülük 5 német maradt, 2 elrománosodott, a többi magyarrá lett. (A *-gal jelöltek nincsenek a képen.)

61. ábra: A Károlyi Sándor által elnémetesített szatmári falvak

> Károlyi akciója adott alapot egy román statisztikai hamisításnak. A 300 éve történt beköltözésre hivatkozva a Nagykároly táján élő, németül nem is tudó, de németes nevű magyarokat akaratuk ellenére a „sváb” nemzetiségi rovatban mutatták ki. Ilyen alapon ma az erdélyi lakosság felét magyarnak kellene tartaniuk.

Temesköz. A hódoltság előtt itt csak 4 német hely volt. 1881-ben már 105 és a németek lélekszáma elérte a 230 ezer főt. (Korábbról nincsenek megbízható településsoros etnikai ismereteink, ezért mindig az 1881-es adatokat használjuk az összehasonlításra.)

A német betelepítés mértékét két adattal szemléltetjük. 1763-73 között kereken 10 év alatt 200 ezren érkeztek a Kárpát-medencébe. 1718-ban a Temesköznek még egy szál német lakosa sem volt, viszont 1778-ban már 143 ezren éltek ott.

A térség két ikonikus városa, Temesvár és Versec egyaránt német többségű volt.

Bácska. Ideértjük Pest megye vele szomszédos német községeit is. Itt Mohács előtt csak 2 német helység volt, 1881-ben már 48 és 133 ezer német lakos. Az itteni németekre két dolog jellemző. Egyrészt állandóan civakodtak a szerbekkel a betelepítéssel létrejött kettős falvak irányításáról (pl. szerb Ószivác, német Újszivác). Panaszaikkal az uralkodóhoz fordultak, aki hol az egyik, hol a másik felet mozgatta át máshová. Másrészt mivel svábok és így katolikusok voltak, hajlamosak voltak a gyors asszimilálódásra.

> A magyarok a svábokkal jól kijöttek annak dacára, hogy rengeteg kedvezményt kaptak, amit a mi népünk soha nem is látott. Az egyetértés oka bizonyára az volt, hogy a svábok a Bácskának a déli-délnyugati traktusába kerültek, míg a magyarok az északi-északkeleti régiót lakták be.

62. ábra: Németek a déli végeken

Baranya-Tolna. Arrafelé csúnya dolgok történtek. A török utáni németpárti újgazdagok – az Újraszerzeményi Bizottmány kedvezményezettjeiként „magyarok" – az ottani jó földeket az új telepeseknek tartogatták, sőt, azokról még a régi magyar lakosaikat is elüldözték. Így vált a Sió-Sárvíz melléke német etnikumú területté 182 német többségű településsel és 170 ezer német, azazhogy sváb lakossal.

Érdemes megnézni a leginkább érintett déli megyékben a németek arányát:

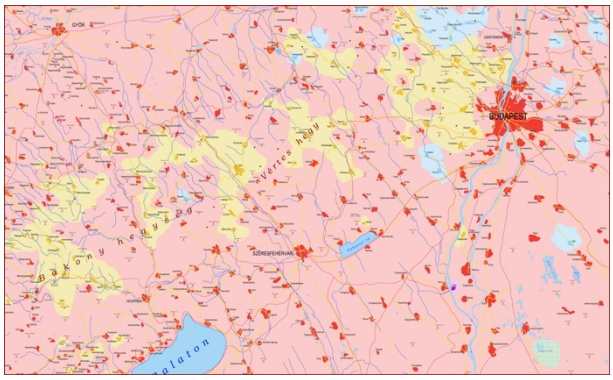
	Bács-B.	Baranya	Temes	Tolna	Torontál
efő	160	97	127	72	133
%	26,6	33,4	37,7	30,9	39,6

13. táblázat: A déli megyék német lakossága 1881-ben

A „nagy átló". Ideértendő Buda környéke és az onnan Pápáig vezető átlós sáv, ahol 108 ezer német lakos élt és 96 település volt német többségű. Közöttük Szentendre, Mór és Zirc.

A 19. század elejére a mozgolódások lecsendesültek: addigra ugyanis sokan nem találva kielégítőnek az amúgy igen sokféle kedvezményt, visszaköltöztek régi hazájukba.

A század harmadik harmadában kezdődött meg a nagyarányú galíciai zsidó beáramlás. A jövevények a jiddis nyelvet beszélték és ez alapján 1881-ig inkább a német, mint a magyar anyanyelvi rovatot gazdagították.

63. ábra: Németek Budától Pápáig

10.4 NÉMETEK „HOZZÁÁLLÁSA”

Ennek az éremnek sok oldala van. Egyetlen más nép sem kapott akkora kedvezményeket, mint az általunk a hódoltság előtt behívott és az osztrákok által a hódoltság után betelepített németség. Az előbbiek a szász jogok (Felvidék), az Adreanum (Erdély), illetve a sorozatos királyi privilégiumok (városok) alapján

etnikai, sőt Erdélyben és Szepesben területi autonómiát élveztek.

Kevés mai európai nemzetiség bír hasonló jogokkal: talán a katalán és a dél-tiroli. A hódoltság utániak földet, kész házat, állatokat, szerszámokat, adómentességet kaptak sokkal többet és többfélét, mint valaha is bárki más.

Ennek megfelelően sokan fennhéjázóan, az őslakosságot lekezelve viselkedtek. Ez főleg a városokra volt jellemző, ahol a magyarokat nem is engedték a hatalom közelébe, amíg Mátyás király nem kötelezte azokat a német és a magyar bírák váltott kinevezésére. Az ellentétek kapcsán elég „A fekete város” (azaz Lőcse) egyáltalán nem mesés történetére gondolni.

Az *evangélikus* ***szászokat*** már a vallásuk is elzárta a *katolikus* és *református* magyar közösségektől és ők szinte egyáltalán nem váltak magyarokká. Ez nem azt jelenti, hogy nem asszimilálódtak: azt bizony ők is szép számban megtették, csak éppen nem a mi irányunkban. A Felvidéken tótok-szlovákok, Erdélyben oláhok-románok lettek. Például az erdélyi mintegy 180 szász település közül a 19. század végén már csak 10 volt színtiszta szásznak mondható: a többi mindegyikében jelentős számú román élt. Továbbá szemben a tévhittel, miszerint a városaink rendre elmagyarosodtak, a felvidéki szász városok nagy többsége – legismertebb példaként Lőcse – elszlovákosodott az egyetlen magyarrá lett Rozsnyó kivételével.

A szászokkal szemben területi autonómiával nem bíró *katolikus* ***svábok*** békében éltek velünk és a magyarok közé vegyülve hajlamosak voltak az asszimilálódásra. Jellemző, hogy még a kurucok közt is előfordultak, 1848-49 során mellettünk álltak, utána pedig tömegesen és önként magyarosodtak.

Ezt már a 18. században beköltöző svábok közül is sokan megtették, azonban a mértékről sejtelmünk sincs: értékelhető adataink csak 1881 utánra vannak. Lásd a B. függeléket.

A németek lélekszáma és aránya a honfoglalástól 1910-ig a következő módon alakult:

év	efő	%	év	efő	%
895	10	1,6	1720	270	5,9
1240	75	3,4	1785	992	10,0
1380	100	3,6	1881	1.901	12,1
1520	220	5,1	1910	2.037	9,8

14. táblázat: A német népesség alakulása a honfoglalástól 1910-ig

Amikor a németségnek mint etnikumnak a magyarságra gyakorolt hatását összefoglaljuk, akkor egy-egy összetett negatív és pozitív megállapítást kell tennünk:

Az egyik oldalon németek foglalták el a nyugati végeinket (már 1241-től). A szászok az erdélyi három nemzet tagjaként többnyire ellenünk ügykörésztek. Szabadságharcainkban velünk szemben álltak, Trianonkor pedig megalkuvóan a románokat támogatták. A 18. századi újraéledéskor a magyarság miattuk nem térhetett vissza egykori földjeire.

A másik oldalon a bányászat, az ipar és a városok fellendítésében a németek játszották a legfontosabb szerepet. A városodás egyet jelentett a kultúra emelkedésével is. Nehéz lenne minden németből lett neves magyart felsorolni (Erkel, Gárdonyi stb.). Végülis a tömeges asszimilálódással népünket nemcsak mennyiségileg, hanem minőségileg is gyarapították.

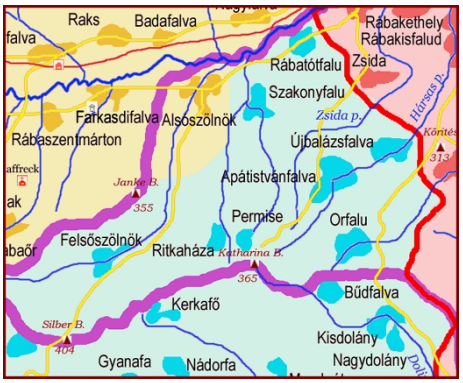
11. TOVÁBBI ÁLLAMALKOTÓ NÉPEK

A hazai felmérésekben az volt a gyakorlat, hogy csak a „nagy” (lélekszámú) népeket vették fel külön rovatba (magyar, német, tót, oláh, rutén, horvát, szerb). Az eddigi fejezetek a rájuk vonatkozó ismereteket ölelték fel. A „kis” népeket az egyéb rovat összegezte és annak adták a részletezését, bár olykor csak azt állapították meg, hogy többségben vannak, vagy a puszta létezésüket jelezték. Úgy véljük, hogy külön figyelmet érdemelnek azok a népek, amelyek Trianon után – ha átmenetileg is – önálló államot alkottak. Háromról fogunk megemlékezni.

11.1 VENDEK

A vendek honfoglalás előtti őslakosok, azonban az egykori névtelen tótokból/vendekből (teut/vinidi) csak a 18. században formálódott ki az a szlovén nép, amelynek a neve nálunk a 20. század közepéig vend maradt.

1910-ben 70 ezer vendet mutattak ki. Zömük Vas és Zala megyéink délnyugati végein élt, mint már a honfoglaláskor is. Ezt a Murát és a Drávát kísérő tájat csak Trianon után kezdték Muramelléknek nevezni. A vendeknek nyolc falujuk maradt a csonka hazában, miközben huszonkilenc magyar falut csatoltak át az újonnan alakult Szlovéniához.

64. ábra: Vend falvak Szentgotthárdtól délre

Elterjedt róluk az a tévhit, hogy eleink határőrökként alkalmazták őket. Ez azonban nem állja meg a helyét. Egyrészt arrafelé nem volt gyepűőrség, mivel nem a Mura és a Dráva vidéke képezte a gyepűt: az sokkal lejjebb volt (lásd 5. ábra). Az Őrség mint tájegység későbbi keletű. Másrészt kizárt, hogy a magyarok tőlük fajilag idegen, a mi harcmodorunkra fel sem készült szláv elemeket alkalmaztak volna határvédelemre. Ezt egyik gyepűnk mellett sem tették.

11.2 OLASZOK

A régi latinokra nézve lásd a 12.2.4 alpontot. A mai értelemben vett olaszok egy része hódoltság utáni jövevény, vagy nálunk maradt zsoldos; főleg a Temesközben telepedtek meg, ahol hamar beolvadtak – a románságba. Többségük Fiumével került hozzánk. 1910-ben 44 településen mintegy 35-40 ezer olasz élt, a legtöbben persze a kikötővárosban.

> Fiume nem tartozik a földrajzi Kárpát-medencéhez. A történelminek csak 1776 óta része, amikor Mária Terézia Horvátországhoz csatolta. Azonban már 1779-ben el is vette tőle és szabad várossá nyilvánította. 1807-ben Magyarország kapta meg. A rövid-éltű illír királyság (1809-1815) felszámolása után 1822-ben nyertük vissza. A horvátok 1848-ban elszerezték tőlünk, de a magyar-horvát kiegyezés ismét nekünk juttatta (1868).

Fiumét illetően racionálisaknak kell lennünk, bármennyire nehéz is.

év	összes	horvát	magyar	német	olasz
1881	20.981	7.417	367	859	12.068
1910	49.806	12.926	6.493	2.315	27.307

15. táblázat: Fiume népességének változása (1881-1910)

A várost eleink nem tartották fontosnak és csak 1881 után kezdtek figyelni rá. Azonban mint a táblázat mutatja, a magyar lakosok lélekszámának a megsokszorozódása dacára is csak 13 %-ra nőtt a részarányuk. A horvátok kétszer, az olaszok négyszer többen lakták. Tehát bármennyire elkeserítő, Fiume sohasem volt magyar város...

65. ábra: A „Magyar" Tengerpart

A 19. század elején élt a „Magyar Tengerpart" nevű (Districtus Littoralis commercialis), a régebbi Szeverin megyéből kiszakított közigazgatási egység. Annyiban volt magyar, hogy egy rövid ideig nem Horvátországhoz tartozott. Egyébként egyetlen települése sem akadt, ahol a magyar lakosság egyáltalán észrevétette volna magát.

11.3 LENGYELEK

Mindjárt a honfoglalás után szivárogni kezdtek hozzánk északnyugaton is, Krakkó felől és keleten is, Sárosba. A „lengyel-magyar két jó barát” szólás az 1848-as forradalomig nem állta meg a helyét: a lengyel királyok folytonosan hazánk északi részeinek, majd Erdélynek az elszerzésére törekedtek. Többszöri betöréseik után egyesek megmaradhattak nálunk, ámbár a Felvidéktől távol is voltak vendégtelepüléseik (vö. hospesek).

66. ábra: Lengyelország trianoni nyeresége (lila vonalon túl)

A lengyelek 1500-ig mintegy 30 települést alapítottak. Többségük a 19. századig a lassan szlovákká fejlődő tótságba olvadt, mint ahogyan a fehér horvátok is. Később megszállták Árva megye északi csücskét Zakopane mellett. 65 településen mindösszesen kb. 30 ezer lengyel élt, közülük 14 településen 15 ezren Árvában (türkizzel).

Bármennyire is barátaink, a lengyelek helyeselték Trianont és egy kis darabot bizony ők is lecsíptek a Kárpát-medencéből (541 km², 24 ezer lakos) Árva és Szepes megyékből. Noha az utóbbinak 16 helysége lengyel zálogban volt (11. ábra), a zálogterület idővel elszlovákosodott és a lengyelek egyáltalán nem terjedtek el a Szepességben, még annak elcsatolt részén sem.

12. EGYÉB NÉPEK

A Kárpát-medencében mindig sokféle nép élt. A saját készítésű **KÁRPÁT** számítógépes rendszerünk a hódoltságig 23, utána 50 (!) etnikumra vezet településsoros adatokat.

év	efő	%	év	efő	%
895	110	18,3	1720	95	2,1
1240	100	4,5	1785	162	1,6
1380	100	3,6	1881	626	4,1
1520	70	1,6	1910	469	2,2

16. táblázat: Az egyéb népesség alakulása a honfoglalástól 1910-ig

Az ingadozásokat két tényező okozta. Egyrészt a kezdetek után a segédnépek kivesztek (pl. avarok), majd a hódoltságig asszimilálódtak (pl. besenyők). Később sokféle nép költözött ide, de nem mindig vették őket számba, vagy az egyéb rubrikában szerepeltették őket (pl. sokácok mint horvátok, mint szerbek és mint egyebek).

Másrészt az egyéb rovatban akadnak olyan általánosak is, mint az angol, francia vagy éppen svéd, néha az összefoglaló „külföldi" néven. Velük nem foglalkozunk, bár nem csak a fővárosban lelhetők fel; a török kiűzése után (1718) sokan telepedtek le a Temesközben is.

A mai magyar statisztika csak 13 nemzetiséget ismer el, viszont a régebbiek a Kárpát-medencében mindenkor legalább kétszer ennyit mutattak ki. A standard rovatokban nem szereplőkről szól ez a fejezet, de előtte fel kell hívnunk a figyelmet bizonyos malőrökre:

> A népességi statisztika csak a 19. század végére vált komoly tudománnyá. Addig az útkeresés jegyében sok apró tévedést követtek el. Például szó szerint vették az anyanyelv, mint „beszélt nyelv" szerinti kategóriát. Ezért 1881-ben 499 ezer fő (!) került a „beszélni nem tud" statisztikai rovatba és így a csecsemők kimaradtak a nemzetiségek adataiból... Ezen egyesek úgy akartak túllépni, hogy a rovat tartalmát felosztották a felvett népek arányai szerint, ami nem biztos, hogy korrekt statisztikai gyakorlat.

A túl engedékeny besorolás is zavarokra vezet. Mert hiszen honnan is tudhatnánk, hogy az 1910-es ***illír*** igazából rácot (és nem horvátot) takar, a ***dalmát*** mögött olasz, montenegrói, de leginkább bunyevác áll stb. A kategóriáknak feszeseknek kell(ene) lenniük.

12.1 KÉT SAJÁTOS ETNIKUM

A zsidók és a cigányok kilógnak a sorból, mert 1910-ben a népeket ***anyanyelv*** szerint vették fel. A zsidókra viszont a ***vallási*** rubrika vonatkozott, mert ők nem egyféle anyanyelvet beszéltek, mint ahogyan a cigányok sem.

Az anyanyelv az egyén által ***preferált*** nyelv, ami nem mindig az édesanya nyelve. Petőfi édesanyja például tót anyanyelvű volt.

12.1.1 Zsidók

A zsidók első nagy beköltözését 1098-ra datálják: akkor üldözték el őket Csehországból. Általában pénzügyekkel és kereskedéssel foglalkoztak. Időnként a pápák tiltakoztak az ellen, hogy uralkodóink adóügyeit is igazgassák, de ezek az intések többnyire leperegtek róluk.

Az álhírekkel szemben Magyarország mindig rendkívül toleráns volt a zsidókkal: befogadta és kedvezményezte őket. 1895-ben született meg az az emancipációs törvény – elsőként a világon –, amely a zsidóságot a többi etnikummal egyenjogúvá tette. A türelem alól csak a Trianon utáni időszak a kivétel, ami a zsidóság Tanácsköztársaságban játszott szerepe miatt adott fokig érthető is. Azonban ennek a kifejtése meghaladja e mű kereteit.

67. ábra: Zsidó lakosú járások (10 %+) és városok (25 %+) Galícia szomszédságában

1769-ben 20 ezer, 1790-ben már 88 ezer főre tehető a hazai zsidóság száma. A 19. század közepéig nyugati (spanyol szefard és német askenazi) zsidók telepedtek meg nálunk. Viszont azt követően megkezdődött a galíciaiak („polisi") tömeges bevándorlása.

év	efő	%
1850	207	1,9
1881	632	4,1
1900	842	4,4
1910	932	4,1

17. táblázat: A zsidó népesség alakulása

Mivel számos olyan zsidó is akadt, aki nem vallotta magát zsidó ***vallásúnak***, a zsidó ***etnikumú*** egyének száma bizonyára jóval meghaladta a táblázatban mutatottakat.

Az 1890. évi felméréskor az izraelita lakosság 63,8%-a, míg 1910-ben 76,89%-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Ugyanekkor 21,62% volt német (jiddis) anyanyelvű.

1910-ben két olyan település volt, ahol a zsidóság aránya meghaladta a 75 százalékot: a Sopron megyei Kismartonhegy és a Beszterce megyei Entrádám. Kettő további, ahol az 50 százalékot: a Sáros megyei Sebeskellemes és a Máramaros megyei Tiszakarácsonyfalva. Végül további 65 településen volt 25 százaléknál nagyobb az aránya. A megyék közül a ruténekáltal lakottakban (Bereg, Máramaros, Ugocsa, Ung) és Abaújban volt 10 százalék felett.

12.1.2 Cigányok

Az eredetileg Indiából származó és szanszkrit nyelvű cigányok a szélrózsa minden iránya felől beszivárogtak hozzánk. Voltak közöttük görög, spanyol, de még cseh, sőt svéd földről jöttek is. Mint másutt, nálunk is két nagy csoportjukat különböztették meg a műveltségük és a tevékenységük alapján: vándorcigányok és kulturcigányok.

> A vándorcigányok a falvak szélén putrikban, földbe vájt odúkban laktak. Teknővájásból, vályogvetésből, bádogozásból tartották el magukat. A kulturcigányok főleg zenészek, vásári művészek és részben kovácsok voltak. Volt egy harmadik csoport is: az ***oláhcigányoké***. Ez a balkáni eredetű réteg főleg rablásból élt.

Az első cigányokról 1415 táján hallani. Etnikumként való letelepítésüket Mária Terézia kezdeményezte (1761) és persze, hogy a Temesközbe. Nem ment velük sokra, mint ahogyan fia, II. József is hiába próbálta ráncba szedni őket.

Számukat minden korban lehetetlen volt megállapítani; ma is sokszor annyian vannak, mint ahányan a népszámlálásban cigányként szerepelnek. Az 1910-es referenciaévben csak 50 ezret mutattak ki és számuk csak 120-130 településen haladta meg a 100 főt, főleg az erdélyi mezőségi falvakban. A tényleges számuk 1910-ben 180-200 ezer főre becsülhető.

> A cigányok roma vagy beás anyanyelvűek. Azonban sokan a magyart, a románt stb. jelölték meg anyanyelvként, ami belejátszik abba, hogy számuk nehezen állapítható meg.

12.2 KIS NÉPEK

12.2.1 Bolgárok és krassovánok

A honfoglalókkal idesodródott volgai bolgárok éppen úgy eltűntek, mint a dunai bolgárok Kárpát-medencében talált maradékai, a ***nándorok***, akikről Nándorfejérvár kapta a nevét. Őket első királyaink a folyók melletti feladatokra alkalmazták, mert ők voltak a legjobb dunai hajósok: a pesti réven is ők látták el a szolgálatot. Voltak közöttük testőrök is.

A hódoltság után sokan költöztek hazánkba és 20 településen 20-25 ezren laktak. A mai bolgárok a kertészet és a dohánytermesztés kiváló művelőiként váltak híresekké. Legnépesebb településük a Csanád alatti Óbesenyő volt (5.300 fő), mellette Bolgártelep (400 fő), Temesvár fölött pedig Vinga (2.700 fő) , amely 1737-ben népesedett újra több száz bevándorló családdal, akiket Stanislavics Miklós nikápolyi ortodox püspök vezetett.

A ***krassovánok*** Nagy Lajos korában Krassóvár környékére települt bolgárok.

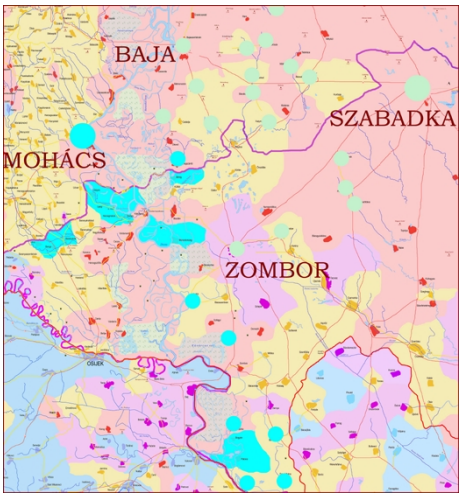
A hódoltság előtt odakerült szerbek és oláhok is rájuk nyomták a bélyegüket. A környék tíz települése közül hétben alkottak többséget és összesen mintegy 8 ezer főt számláltak. (Az általuk csak részben lakott innen nyugati Királykegye és Kengyeltó nem látszik a képen.)

68. ábra: Krassován települések Resicabánya mellett

12.2.2 Bosnyákok, bunyevácok és sokácok

Mindhárman Bosznia vidékéről hazánkba menekült katolikus délszlávok, akik azonban ***nem horvátok***, noha a mai magyar szegényes statisztika oda sorolja őket. Az osztrákok a hódoltság után a Baja-Mohács vonalra és az alá telepítették őket a kihalt népesség pótlására.

69. ábra: Sokác (türkiz) és bunyevác (olajzöld) települések

Bosnyákok. Ők már korábban, Szlavónia létrehozásakor (9.3 pont) hozzánk kerültek az akkori Boszniából leszakított részekbe és azok szomszédságába a Száva mellé, így Dubicába és Kostajnicába. Azonban vagy beolvadtak a horvátokba, vagy elpusztultak a 15. század végi és 16. század eleji török rablóhadjáratok során.

A hódoltság utáni jövevények mindössze egy-kétezren lehettek. Nincs jellegzetes vidékük: a legtöbben Budapestre vándoroltak.

Bunyevácok. A hercegovinai Buna folyó vidékéről jöttek, amiről a nevüket kapták. Eredetileg dalmaták. Mintegy 60 ezren éltek főleg a Bácskában. Legjelentősebb központjuk Szabadka (33 ezer fő), amit Zombor (6 ezer fő) és Baja (cirka 2 ezer fő) követett. E városok háromszögében több településen előfordultak úgymint: Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsód, Bajmok, Borota, Csávoly, Csonoplya, Felsőszentiván, Gara, Katymár, Kossuthfalva, Mátételke, Nagybaracska, Pacsér, Vaskút.

Sokácok. Nevük ismeretlen eredetű. A külsőségekben inkább a szerbekhez, mint a többi katolikus délszlávhoz hasonlítanak. Kevesebben vannak, mint a bunyevácok (25-30 ezer), de jobban elterjedtek. Mohácson a lakosság egyharmadát adták. Az attól déli baranyai (Benge, Dályok, Darázs, Hercegmárok, Hercegszőlős, Ivándárda, Lőcs) falvakban, Bácskában a Duna mentén (Apatin, Bács, Béreg, Bogyán, Dunabökény, Hercegszántó, Monostorszeg, Palona, Szond, Vajszka) és Temes vármegye egy-két településén jegyezték őket.

12.2.3 Csehek és morvák

Ezt a két népet jó ideje nem lehet megkülönböztetni. A honfoglalástól kezdve folytonosan hazánkba szivárogtak, főleg a huszita dúlások kapcsán, a 15. század első harmadától. A kurzus folyatódott a zsoldosokkal, akik sokszor zaklatták északnyugati megyéinket (Nyitra, Pozsony, Trencsén) a török elleni harc ürügyén. Abban nem jeleskedtek, kivéve talán a török kiűzését. Azt követően sokan ragadtak meg nálunk, de többségük felszívódott.

Az 1910-ben itt élt 25-30 ezer cseh-morva többsége új jövevény. Mintegy 90 településen szóródtak szét. Budapesten sokan laktak (5000 fő). Viszont meglepő módon a Felvidéken Pozsony kivételével (1200 fő) csak kevesen maradtak meg: feltehetőleg elszlovákosodtak. Ugyanakkor sokan költöztek Szlavóniába, főleg Pozsega megye nyugati sarkába (6500 fő, vö. Kis-Oláhország 9.4.2 alpont).

12.2.4 Görögök, örmények, újlatinok

Görögök. Mint kereskedők és bankárok főleg a városokban éltek, bár egykor híres volt az Alpár melletti tiszai Görögrév falu. Dunapentelét is görögök lakták. (Talán ezért telepítették a szomszédságába 1945 után a görög menekülteket).

1071-ben görög püspökség alakult Szávaszentdemeteren (ma Mitrovica), a Szerémségben, amely II. Béla fiának, Istvánnak volt a „hercegsége". Egy viszályból kifolyólag a bizánci Manuel császár 1164-ben elfoglalta és 1180-ig meg is tartotta.

Ebből azt gondolhatnánk, hogy ott görögök telepedtek le, ámde nem így volt. A „görög vallás" mögött szlávok álltak (vö. Cirill és Metód). Ezért bár bizonyára megmaradt ott egy-két valódi görög is, a térség etnikai képét a hódoltságig a magyarok, egy maréknyi szerb és a gazdaságot felélénkítő újlatinok (lásd a következő alpontot) határozták meg.

1910-ben mintegy 5 ezer görög élt szerteszét szóródva az országban.

Örmények. Meg kell különböztetnünk az egyéni és csoportos betelepülésüket.

Őket már II. Endre (1235 előtt) Esztergomba telepíttette, ahol külön városrészük volt Esztergom-Örmény, illetve annak templomáról Szent Anna néven. IV. Béla 1243-ban olyan kiváltságokat adott nekik, amelyek alapján az egész országban szabadon kereskedhettek.

Az örmény mint népcsoport kalandos úton került hozzánk. A Kaukázus mellől 1239-ben indult útnak egy 40 ezres csapatuk a Krimbe, ahonnan Lengyelországba, majd Moldvába vándoroltak. Onnan léptek át hozzánk pár ezren 1669-ben Apafi fejedelmünk engedélyével. Bátoson, Görgényben, Petelén, illetve Csíkban (Szépvíz, Gyergyófelfalu, Gyergyószentmiklós) települtek le. Onnan mozogtak Erdély belsejébe, ahol két városka jellemző etnikumává váltak (Erzsébetváros és Szamosújvár, 1726). 1910-ben már csak egy-kétezren voltak.

Jóllehet eléggé hamar elmagyarosodtak, örmény jellegüket és hagyományaikat mindmáig híven megőrizték. Amikor beköltöztek még az ortodox keleti vallást követték. Nálunk váltak ***örmény katolikusokká***, ami után 1848-ban teljes jogú állampolgárok lettek.

Újlatinok. Régen az „olasz" népnevet másféle értelemben használták mint ma. A fogalomba fértek nemcsak az itáliaiak, hanem a vallonok mindenféle fajtái is. Ennek az az oka, hogy az olasz (vlah>vlasz) és a vallon (vlah>valh) közös népnévből ered. A zavarok elkerülésére a tudósok a vallonokra nem az olasz, hanem az ***újlatin*** megjelölést használják.

Újlatinok sokfelé megjelentek nálunk. Leggyakrabban a városokban vagy azok mellett és a szőlőtermesztésre alkalmas helyeken. Esztergom mind a kettőt példázza. Királyi városrészét ***Civitas Latinorum***-nak becézték és az volt a kultúra központja. A várost körülvették a szőlőhegyek, amelyek közül Fenyérd(mál) egy olasz kereskedőé volt.

További példák: Pécsvárad (egyház), Nagytálya (szőlő), Alsó- és Felsőaldorf (Latina Villa Beszterce széken), Sárospatak (iskola), Tokaj-Olaszliszka-Bodrogolaszi (szőlők), Váradolaszi (Latinorum villa, szőlő) stb. Nagyszeben első lakói is elnémetesedett flandriai vallonok voltak.

Ismert, hogy a tengerparton Karlopago, Bukkari és Zengg dalmát városkákat eredetileg olaszok lakták. Kevésbé köztudott, hogy a szerémségi Fruska Gora hegy eredeti neve Franka Gora, amit a szőlőtermesztő újlatin telepeseiről kapott.

Az újlatinok már a hódoltság előtt az őket körülvevő többségi népbe olvadtak, csak a műveltségre és a szőlőtermesztésre gyakorolt hatásuk élte őket túl.

12.2.5 Vegyes és ismeretlen népek

Maradékok. A tartós foglalások és hosszas hadjáratok után nálunk maradtak a foglalók, illetve a katonák egyes elemei. A hódoltság után törökök éltek Buda, Eger, Pécs városainkban a legnagyobb békében, bántódás nélkül. Az osztrákok spanyol zsoldosai, majd kozák-orosz szövetségesei is gyarapították népünket a nagy pusztítások szerény kárpótlásául. Oroszok maradtak Újvidéken, zaporozseci kozákok Zentán. Persze mindannyian hamar beolvadtak.

Menekültek és kalandorok. A 18. századi Európában sokfelé sokakat sokféle okból üldöztek. Egyeseket a vallásuk miatt (lengyel protestánsok, svájci habánok), másokat a foglalkozásuk miatt (bécsi rosszlányok), vagy az etnikai hovatartozásukért. Ezen túlmenően egyes nyugati országokban – furcsa módon főleg a német és németalföldi részeken – rossz volt a megélhetés, az emberek nem találták a számításaikat.

Akkoriban az osztrákok az idegenbe vágyóknak olyan ***ígéret-földjeként*** mutatták be a Kárpát-medencét, mint a 19-20. század fordulóján az amerikaiak az USA-t. Áramlottak is ide

válogatás nélkül a nációk a „politikai menekült" balkániaktól kezdve a „gazdasági menekült" spanyol, francia, flandriai, német, svéd stb. családokig. Végül sokan megragadtak nálunk, főleg a Temesközben. Persze a lélekszámukról semmit se tudhatunk és annyi bizonyos, hogy idővel mindannyian asszimilálódtak.

Mai népek. Hazánkban Európa minden tájáról érkező emberek telepedtek le hivatali-üzleti, családi-rokoni, vagy egyszerűen szimpátia alapon. A sor az angolokkal, „belgákkal", franciákkal, spanyolokkal, svédekkel kezdődik és az albánokkal, oroszokkal, törökökkel, ukránokkal zárul. Az 1910-es statisztika csak a nagyobb városokban érzékelte a jelenlétüket ott, ahol legalább tízes nagyságrendben fordultak elő. Egyébként nem tudott róluk. Éppen ezért még együttes lélekszámukat se lehet behatárolni, ami 10-20 ezer fő lehetett.

1910-ben az ***egyéb*** statisztikai rovatban 470 ezer fő szerepelt. Viszont a fejezetben eddig felsorolt népek együttes lélekszáma mindössze 330 ezer fő. Mivel magyarázandó ez az eléggé nagy 140 ezer fős eltérés, amiből 40 ezer esik Horvátországra, 100 ezer Magyarországra?

El kell könyvelnünk, hogy a kellően részletesnek és megbízhatónak hitt 1910-es statisztika az egyéb rovat terén nagy lazaságot mutat és hiányosságai nem pótolhatók. 1910-ben 680 olyan település volt, ahol az egyéb rovat értéke meghaladta a 100 főt. Ezek közül csaknem a felénél – 310 esetben – nem részletezték, még csak nem is jelezték az etnikai megoszlást.

13. EST MODUS IN REBUS…

A könyvet nem fejeztem be, csak abbahagytam. Újra meg újra találok olyan ismereteket, amelyekről elfeledkeztem, bár megérdemelnék a közlést. A Kárpát-medence kimeríthetetlen és csodálatos ismeretforrás. Valóságos tezaurusz: kincstár a szó eredeti és átvitt (településtári) értelmében. A mű zárásaként három gondolatot kell az olvasóval megosztanom.

Felelősség. Nem vigyáztunk eléggé a kincseinkre. A Kárpát-medence legszebbnek tartott természeti részeit, a peremvidékeket sorra átengedtük a germán, latin és szláv népeknek. És most nehogy azt tessék mondani, hogy a tatárról-törökről-németről nem is mi tehettünk! Az elsőről valóban kevésbé, bár a tatár veszélyt sem vettük kellően komolyan.

Mohácsért, a kétszáz éves hódoltságért, majd azt követően a Medence ***négy egymástól független*** tartományra való széteséséért csak mi felelünk. A magyar urak nagy többsége „vírustagadó" módon el se ment Mohácsra: mit nekik egy kis török megfázás! Majd Erdély elszakadását nem a törökök vagy a németek okozták, hanem a magyar urak pártvillongásai.

Végül ne akarjunk minden hódoltság utáni bajt a németekre kenni! A pénzért-pozícióért-földért megalkuvó aulikus magyar nemesség a saját vérét elnyomva idegeneket engedett az újonnan és meg nem érdemelten szerzett földjeire, az osztrákok magyarellenes akcióit pedig támogatták. Ki szólalt fel Savoyai Temesközre vonatkozó javaslata ellen? Ki járult hozzá feltétel nélkül a szerbek Délvidékre telepítéséhez? Miért maradt a hatalméhes Thököly a törökök utolsó csatlósa, ami ürügyként szolgált arra, hogy az osztrákok Erdély visszacsatolása helyett abból egy hazánktól független osztrák tartományt kreáljanak?

Est modus in rebus. Az etnikai következménnyel járó tetteknek mindig van helyes módja, de mi ahelyett sokszor a rosszat választottuk, többnyire az egyetértés hiánya miatt.

Viszonyulás. A magyarság mindig szimpátiával, de legalábbis türelemmel fordult mások felé – gyakran a saját népe rovására. Talán éppen ennek a féloldalas empátiának köszönheti a háttérbe szorulását. Avagy tekintsük ezt tehetetlenségnek, felelőtlenségnek? Mit tettünk mi 1918 őszén, amikor a Kárpát-medence minden népe a saját nemzete boldogulásáért küzdött? Párhuzamként említhetném az 1990 után történteket is. Akkor is hallgattunk…

Est modus in rebus. Nem lehetünk meggyőződve arról, hogy 1918-ban (majd 1990-ben) a hallgatás, a megalkuvás volt a helyes magatartás.

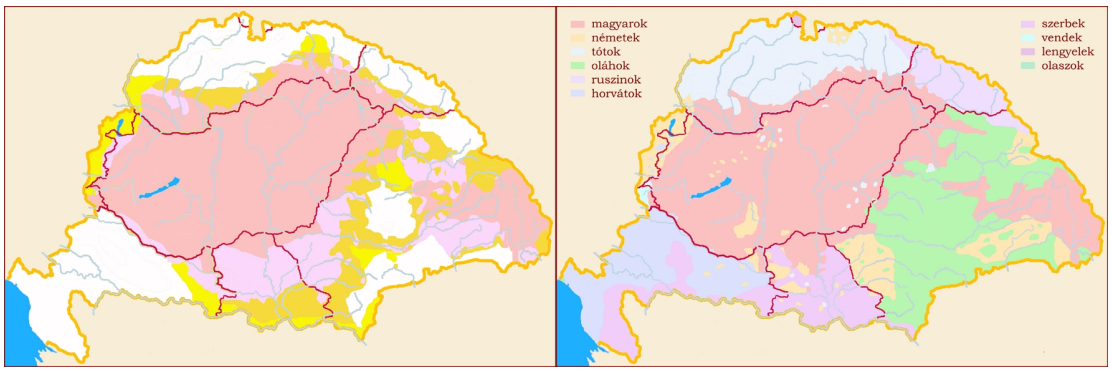
Szerzési mód. Az etnikai gyarapodás egyik módja az idegenek asszimilálása, a másik az idegen területek elszerzése. Készítsünk csak egy mérleget!

Az egyik oldalon a németek és a szlovákok szimpátiából asszimilálódtak hozzánk. A másik oldalon számoljuk össze, hogy a magyarok mikor szereztek meg úgy akár egy helységet is, hogy a lakóit kiirtották, elüldözték – és tessék ezzel összevetni a rácok és az oláhok dúlásait!

Ideje lenne az etnikai folyamatokat a maguk valóságában szemlélni és a bolhából csinált elefánt mögött meglátni a rejtőzködő nagyvadakat.

A népek gyarapodásának vannak nemes és nemtelen módjai. Est modus in rebus…

Az alapvető mondanivaló végén illik összefoglalni a Kárpát-medencei legfontosabb etnikai állapotokat és eseményeket azok következményeivel együtt. A magyarázatok az ábra baloldali részéhez kapcsolódnak, a jobboldali 1910-es kép csak az összehasonlítást szolgálja.

70. ábra: A magyarság visszaszorulása

- A honfoglalás után a ***tatárjárásig*** a Kárpát-medencének kb. a kétharmadát laktuk be (színes), az egyharmadán ***sohasem*** telepedtünk meg (fehér). A Székelyföldet kivéve nem éltünk a Kárpátokban, a Bihar hegységben, a Dráva-Száva közén és persze a honfoglalás kori Horvátországban.
- Meglepő módon a ***tatárjárás*** főleg a népsűrűségünket csökkentette, területi hatása szinte minimális és közvetett volt. Elveszítettük Eperjes vidékét, de másutt a helyzetet kihasználó népek szereztek el tőlünk kisebb területeket, nyugaton a németek, délen a horvátok és a szerbek. Lásd a citromsárga foltokat.
- Északon a ***huszitajárás***, délen a ***balkánjárás***, Erdélyben az ***oláh beszivárgás*** okozta egyes, főleg az idegen rokonok által már lakott tájak szomszédságának a teljes elmagyartalanodását. Ezeket az ábra aranysárga színnel mutatja.
- Többi veszteségünkért a ***hódoltság*** a felelős. Talán meglepő, hogy az ibolya színű foltok mérete kisebb, mint a két sárgáé együttesen, vagyis a törökök miatt kevesebb területet veszítettünk, mint a hódoltság előtt más tényezők miatt.

Ha ezt megértjük és az okait felfogjuk, akkor nagy lépést tettünk a Kárpát-medencei etnikai folyamatok valódi természetének a megértése felé.

FÜGGELÉKEK

A. FÜGGELÉK: A MAGYARSÁG EREDETE

A.1 ELŐZETES MEGJEGYZÉSEK

A függelékben a „magyarság” fogalmat sajátos értelemben a magyar nép és a hozzá csatlakozott nem-magyar elemek együtteseként fogjuk használni. Mielőtt a tényekre térnénk néhány dologra fel kell hívnunk a figyelmet.

- A magyarság eredete ***nem érzelmi és nem politikai kérdés***. A magyaroknak nem azok az ősei, akiket annak szeretnénk hinni vagy akiket az aktuálpolitika ránk erőltet.
- Az ősök „nemessége” és „nagysága” ***lényegtelen mozzanatok***. Nemcsak azért, mert múló vonások és a mai emberekben nem is tükröződhetnek a számtalan etnikai keveredés, vérátömlesztés következtében, hanem azért sem, mert az ilyennek hitt egykori népek maguk sem voltak a természetük szerint azok.

A hun, az ogur, a türk, az ugor népek egyike se volt nemesebb a másiknál. Ideig-óráig egyeseknek akadt olyan kiemelkedő vezetője, aki híressé tette őket. Ilyen volt például az avar Baján, aki előtt és után az avarokat nem is jegyezték. És persze ugyanez mondható el a hunokról és Attiláról. Avagy ki tartaná nagynak a germánoktól elszenvedett vereség utáni hunokat? Ki és miért akarna e testvérharca miatt megverődött népség utóda lenni?

- A ***földrajzi térség*** nem az etnikai minőség meghatározója. Néha lenéztek minket az ázsiai eredetünk miatt, mire föl egyes magyarok büszkélkedni kezdtek vele. Mert nem gondolkodnak. Ugyanis **Európában mindenki ázsiai származású**, csak éppen ki előbb, ki utóbb érkezett ide onnan. És mi az a pár száz év az emberiség történetében?

Csak mosolyogni lehet a „kaukázusi fehér”, az „árja faj” stb. nagyzoló kitételeken. Mert persze az ázsiai Kaukázusból senki sem származik, csak ***azon át*** jött ide. Továbbá az indogermánoknak már a neve is indiai származásra utal.

- Végül nem vagyunk korrektek az ilyesféle felvetésekben: Hol van Európa határa? Válasz: a kérdés pontatlan. Milyen határáról van szó?

A ***földrajzi*** határ mesterkélt, mert délkeleten nem a természetes vízválasztón, vagyis a Kaukázus gerincén, hanem az előterében rajzolják meg. Ez bizonyára francia óhajra történik, hogy a Mont Blanc lehessen a kontinens legmagasabb csúcsa…

A ***társadalomrajzi*** határ se korrekt, mert az Ural gerincére helyezik. Ez hiba, mert az attól nyugati és keleti vidék pár száz kilométeres körzetben semminemű társadalmi eltérést nem mutat. A mai nyugati Perm és a keleti Cseljabinszk vidéke nem különbözött: amaz nem volt európaibb, mint az utóbbi, emez pedig nem volt ázsiaibb, mint az előbbi.

Úgy tűnik, mintha az eredetre vonatkozó szemléletünkön sok mindent változtatni kellene.

A.2 SZKÍTA TÁJAKON

A.2.1 Az „őshaza”

Egyesek azt várnák, hogy az eredet kapcsán valamilyen belső- vagy közép-ázsiai térségről tartunk beszámolót, azonban egyelőre semmi igazolható nyom nem vezet bennünket olyan távolra ebben a kérdésben. Az egyetlen biztos pont az, hogy a Kr. u. 5.-6. századtól fogva a

a magyarság felismerhető hazája valahol az Ural vidékén volt.

Néhány tudós szerint eleink a hegytől keleti, de nem távoli Irtis-Ob mellől keveredtek oda. Ezt a véleményüket olyan tárgyakra alapozzák, amelyek a hegytől nyugatra is előfordulnak, ezért nem igazán perdöntőek.

Mások úgy tartják, hogy a Belső-Ázsiából érkező szabírok lökték az Uralon innenre (463) az onogurukkal együtt az ugorokat is. Ebből viszont nem következik, hogy ez érintette az eleinket is. Az efféle mozgás sohasem volt totális. Amint ugorok maradtak az Uralon túl, úgy voltak mindenkori inneniek is. Ezt bizonyítja Herodotos, aki szólt az általa ***jürkáknak*** hívott ugorokról és bizonyos, hogy csakis az Uralon itteni népességről beszélt, mert a távolabbiakról már egészen furcsa, nem is emberi lényekként emlékezett meg.

Végül a legáltalánosabban elterjedt tévedés korrekciójaként kell tisztáznunk a ***finn-ugor*** kérdést. A finn-ugor igen kiterjedt nyelvcsalád, amelynek nemcsak a két főága esik messzire egymástól, hanem a vonatkozó etnikumok is már jóval a magyar „őshaza korszak” előtt szétváltak és a finnek (észtek, lappok) a ma ismert otthonaikba költöztek.

A fentiek alapján úgy tűnik, hogy amíg velük ellentmondó újabb ismeretek nem születnek, aminek mellesleg igen csekély a valószínűsége, két dolgot leszögezhetünk:

- Az őshaza ahhoz a vidékhez közel – akár keletre, akár északra – helyezkedett el, ahol Julianus rátalált eleinkre. Ezt a helyet Magna Hungariának hívjuk és a Káma-Volga folyók táján található. A „Magna” jelző itt csak úgy jelent nagyot, mint a nagypapa szóban: származást és nem méretet vagy minőséget jelöl.
- A magyarok az ugor népcsaládhoz tartoztak, amit a nyelvük egyértelműen bizonyít. Ez a népcsalád semmivel se volt kevésbé nagy vagy nemes, mint bármelyik türk, netán a hun. Szemben más ugorokkal a magyarok nem halászatból-vadászatból éltek, de nem is voltak tisztán lovasnép. Lásd a magyarság életviteléről szóló pontot.

A szerző itt egy személyes megjegyzést kell, hogy tegyen. Tekintve, hogy

az „ANYA” szó ugor, szerintem a népünk eredeti nyelve is csak az lehet.

Avagy ki szólítani az édesanyját idegen nyelven? Persze a kivagyiság furcsa ötleteket szül. Akadnak, akik szerint az ugor az eredetileg nem is ugor magyarságnak csak a felvett nyelve. Nos mindenkinek joga van a kézenfekvő helyett abban hinni, hogy valahol, valamikor, valakik eldobták a régit és felvették ezt a más által szinte elsajátíthatatlan és használhatatlan nyelvet. Még egy akadémikusunk is állította, hogy bár a nyelvünk ugor, etnikailag nem voltunk azok. Nos az ilyen vélemények és véleményezők komolysága vagy szándéka erősen vitatható.

A.2.2 A magyarság kezdeti vándorútja

Szkítiának, másként pontuszi vidéknek a Fekete-tengertől északra fekvő területet hívjuk. A magyarok odaköltözése előtt 1000 évvel kihalt kegyetlen és vad szkítákról kapta a nevét. Ezért a „szittya magyar" kifejezéssel nem érdemes büszkélkedni, mert anakronisztikus és mert semmi köze sincs a nagysághoz, avagy a nemességhez.

71. ábra: A magyarság lakhelyei és vándorlása a honfoglalás előtt

Az okker sivatagos tájat, a mohazöld tundrai vidéket, a sötétzöld erdős régiót, a világos alföldies sztyeppét mutat. A lovasnépek az utóbbit kedvelték. Ezért az események fő színtere a keletről nyugatra lefelé húzódó átlag 400 km széles sáv.

Az őshaza északabbra fekszik. Onnan valamikor a 7-8. században mozdultunk délre a Don és a Volga egymással szomszédos könyöke mellé. Az első nagy besenyő támadás (839 vagy 854) után a magyarság három részre szakadt. Egy töredékük egészen a Kaukázuson túlra menekült: ők a ***szavárd magyarok***. Más részük visszafordult ***Magna Hungaria***-ba: velük találkozott Julianus. Nagy tömegük csak a Don folyó nyugati oldalára lökődött át, amit nem sokkal ezután a magyarok vezéréről neveztek ***Levédiának***.

A két utóbbi „részhazával" kapcsolatban kell megemlíteni a következőket:

Baskírok. Magna Hungaria régióját olykor ***Baskíriának*** is hívják. A baskírokat egyesek magyaroknak, mások türköknek tartják. Valószínű, hogy mindkét nézetnek van igazsága: a két etnikum már ott összevegyült úgy, hogy eleink nemcsak a türk szokásokat sajátították el, hanem megtanulták a nyelvüket is. Egy időben a Kárpát-medencei magyarokat baskíroknak is hívták...

Kazárok. A türk kazárok egy sok népet felölelő birodalmat tákoltak össze, amelyben a saját etnikum már csak nyomokban volt jelent ugyanúgy, mint Attila birodalmában a hunok. A magyarok és a birodalom zűrös viszonyát csak zavaros, pontatlan utalásokból ismerjük. A

kazárok ellenünk emelték Sarkel várát (833), viszont pár év múlva már a kazár nagyfejedelem házasította ki Levédit, mint vazallusát.

Mindkét ismeretkör erősen kapcsolódik a magyarság akkori életviteléhez.

A.2.3 A magyarság életvitele

Felépítés. A magyarság törzsszövetségben élt, amelynek hamarosan fejedelmi vezetője is lett. Ehhez a keleti népeknél bevett irányítási struktúrához pár megjegyzést kell fűzni.

A magyarság ***hét törzset*** alkotott. Ha egy törzs létszáma lecsökkent, akkor „feltöltötték". Így alakult ki később a Kürt-Gyarmat kettős nevű törzs, bár ennek az oka és a módja még nem egészen világos. A törzseknek a hadviselésben meghatározott feladata volt (elővéd, fősereg stb.) és teljesítésük szabta meg, hogy később vezető vagy kiszolgáló szerepet kaptak.

A törzsek ***etnikailag vegyesek*** voltak. A Kér, Megyer és Nyék és talán a Gyarmat *ugor*, míg a Jenő, Keszi, Kürt és Tarján *türk* nevet viselt. Ez viszont nem jelenti azt, hogy a törzsek csak a nevük szerinti etnikai elemeket ölelték fel. Sőt: befogadtak idegeneket, még az „ősi ellenség" besenyők soraiból is és nyomtalanul betagolták őket a meglevő törzsekbe.

Irányítás. A magyarság első ismert ***fejedelme*** Levédi volt, de bizonyára korábban is volt ilyen szerepkör. Egyrészt mert a velünk érintkező népeknél (onogurok, alánok) az volt a módi. Másrészt a magyarság megtámadta a Kazár Birodalmat: ezért kellett ellene emelni Sarkel várát. Mármost egy-egy magyar törzs ilyen harci aktusra egyedül nem lett volna képes. Kellett, hogy legyen „vezérlő fejedelme", aki a törzsei együttesét irányította. Ezek szerint a ***törzsszövetség*** nem honfoglalás kori pusztaszeri találmány.

> Kérdés: Mi értelme lett volna a sikeres honfoglalás ***után*** törzsszövetséget kötni, pláne az ország egy központi, a mocsarak miatt lakatlan pontján? Egy ilyen paktumnak csak a honfoglalás megkezdése ***előtt*** még a Kárpátokon kívül lett volna értelme. A valóság éppen ellentétes Anonymus vélekedésével: a honfoglalás után szinte azonnal megkezdődött a törzsi vezetők elszigetelése és a hatalom központosítása.

Közvetlenül a honfoglalás előtt a magyarság három vezető tisztségéről emlékeznek meg. A ***gyula*** volt a hadvezér, a ***kende*** a szakrális fejedelem, a náluk kisebb rangú ***horka*** pedig a főbíró, akinek a szerepe nem kellően tisztázott.

Osztályok. Régebben az ugor eredet gondolatát egyesek a feltételezett és lenézett békés ***halász-vadász*** életmódért vetették el, aminek a helyében szívesebben látták a harciassággal párosuló és legelőváltó tisztán ***nomád*** életvitelt. Mind a két feltételezés hamis.

Az egyik oldalon a magyarok már igen korán jó lovasok voltak, amit a ***kengyel*** szó ugor volta tanúsít, ugyanis az tette lehetővé a hátrafelé nyilazást. A másik oldalon a *harcosoknak* az ellátása a *középosztály* feladata volt, amely gabonát termesztett (vö. búza, árpa – Árpád), de sokféle „kisiparos" tevékenységet is ellátott. Nagy népmozgásra csak ritkán – a magyarság levédiai-etelközi életében csak kétszer – került sor, ezért eleink még szőlőt is termesztettek, ami nem éppen nomád elfoglaltság.

A magyarság ***félnomád*** életmódjához tartozott a rajtaütés, aminek a célja a lovak és rabszolgák szerzése volt. Komoly kincsek arrafelé persze nem akadtak, mint majd később a nagy nyugati kalandozások alkalmával, amik gazdag városokat érintettek. A foglyok egy részét

a kazár és bizánci rabszolgapiacokon adták el, más részét munkaerőként, esetleg cselédként alkalmazták. Ez utóbbi szinte családtagnak számított.

A család és a cseléd éppen úgy azonos értelmű szavak, mint a magyar és a megyer.

Az akkori társadalmunk összetettségét mutatja, hogy létezett egy külön papi csoport (ők voltak a *kékkendék*); a kovácsok nemcsak mesteremberek voltak, hanem amint a középkorban is, „mindentudó" ezermesterek és tanácsadók (ők voltak a *tárkányok*); a hadi-felszerelésekre pedig egész „céhek" létesültek (például a pajzskészítő *csatárok/csitárok*).

A romantikus történelmi művek és az azokat követő lexikonok, kódexek a magyarság életét hamisan állítják be. Például távolról sem igaz, hogy a magyarok mindegyike díszes jurtában lakott. A jurta az anyagai miatt drága volt és a mozgatásához sok igavonóra volt szükség. A „közmagyar" ezt nem engedhette meg és feltehetően csak földbevájt nemezzel fedett kunyhóban, avagy egyszerű nemezsátorban éldegélt.

Vallási élet. Az őshazai magyarok mondáink szerint egyféle totemisztikus vallásnak a követői voltak (vö. Emese álma, turul). Azonban ennek sem a szellemi lényegéről, sem a sámánok kezében nyugvó gyakorlatáról nincsenek ismereteink, mert az idevágó tudásunk csak analógiákon, átvett példákon alapul. Ám egyes mondáink tartalma (vö. Aranyatyácska), illetve a kereszténység későbbi viszonylagos gyors befogadása azt sejtetik, hogy eleink már jól ismerték az egyistenhitet is. A magyarság vezetői gyakran megfordultak Etil-ben, a Kazár Birodalom fővárosában. Ez egyféle keleti Bizáncként működött, ahol számtalan eltérő nép képviselői találkoztak, közöttük nem kis számban keresztények is.

Elterjedt az a tévhit, miszerint a kazárok felvették a zsidó vallást. Ezt csak a vezetői rétegük tette meg, a kazár etnikumú köznép nem. Sőt, erősen tartja magát az a vélemény, hogy a nagy lázadás éppen emiatt tört ki. Lásd alább kabarok.

A.3 A MAGYARSÁG ETNIKAI ÖSSZETÉTELE

A.3.1 Hármas főgyökér

Sokan szeretjük a magyar mondákat, amelyek mesés voltuk dacára sok mindent elárulnak a régi viszonyokról. A ***Csodaszarvas*** története is ezt teszi, ámbár van egy vonzó gyermeki és egy szikárabb felnőtt szemlélete.

Az előbbi szerint a Hunor személynév a ***hun*** népnevet takarja, ami alapján azt mesélték nekünk, hogy a magyarok a hunok leszármazottai. Ennek a felfogásnak az éretlenségét jól mutatja, hogy a testvérek nem lehetnek egymás leszármazottai: ha Hunor testvére Magornak, akkor nem lehet egyben az őse is... Azt pedig nem árt megjegyezni, hogy az ilyen és hasonló mondákban a „testvér" szó gyakran inkább csak lelki rokonságot, hasonlóságot jelent.

A kevésbé romantikus valóságban Meotisz, a mesebeli vadászat színtere valóban létezett: a Don folyónak az Azovi tenger melletti mocsaras vidéket hívták így. Tágabb környékén a magyarság együtt élt a török fajú és változatos összetételű onogur törzsekkel. Mármost míg a

Hunor személynévből semmiképpen se adódik a hun népnév (az etimológia kizárja az ilyen lerövidülést), minden további nélkül lehet az ***onogur*** népnév átalakult változata.

> A magyarság 'ungr' gyökű nyugati (vö. Hungarian, Ungarn, Hongrie) nevei ebből a népnévből származnak és nem a 'hun' latinos Hungarus kiterjesztéséből.

Ezek szerint a magyarság már jóval a honfoglalás előtt sem volt etnikailag egynemű, mert összevegyült az onogurokkal. A családhoz asszonyok is kellenek és valóban, a vadászat után a fiúk elrabolták Dula vezér lányait és így eleink az ***alánokkal*** is rokonságba keveredtek. Tehát

a magyarság hármas – magyar, onogur és alán – gyökerű.

A felsorolás az egyes elemek súlyainak felel meg. A honfoglalás kori magyarok nyelvének az elemzése által arányokat is megállapíthatunk 50 % ugor, 35 % türk (onogur) és 5 % alán szerint. A maradék 10 %-ért a csatlakozott népek felelnek, akikről alább lesz szó.

> Bíborbanszületett Konstantin megjegyzi, hogy a magyarok két nyelvűek és maguk között nem a türköt, hanem a saját „másik" nyelvüket (ti. az ugort – a szerző) használják.

Ha belátjuk, hogy a honfoglaló ***magyarság*** nem volt etnikailag homogén, akkor nem azzal kellene foglalkoznunk, hogy *kik nem voltak a magyarok*, hanem azzal, hogy *merrefelé ágaznak el a nem-ugor gyökerei!* Erre nézve akadnak a Csodaszarvas mondánál tényszerűbb forrásaink és nem kellene annál az egyetlennél leragadnunk.

Az eredetünket tekintve egyesek sokat várnak a DNS-elemzésektől. Mivel azonban eleink már a honfoglalás előtt is nagyon erősen kevert etnikumúak voltak, a tudósoknak nem lesz könnyű valósághű és pontos megállapításokra jutni.

> Őszintén drukkolunk a DNS-t alkalmazó kutatóknak. Azonban látni kell, hogy a köz felé nyújtott tájékoztatásuk néha félrevezető. Mint legutóbb az egyik Árpád-házi királyunk esetében, akinek sikeresen azonosított DNS-éből a tudós messzemenő következtetéseket akart levonni. Ugyan mit bizonyít egy uralkodónk DNS-e, miközben világos, hogy sokuk nem is állt vérségi rokonságban egymással? Szent László például csak 1/32-ed részig volt egy olyan fejedelem leszármazottja, aki már maga se volt ízig-vérig magyar.

A.3.2 Számtalan hajszálgyökér

A honfoglalók nem csak a kiemelt három etnikumot ölelték fel. A Kárpátokig tartó hosszú úton sokféle ***egyéb*** (bolgár-török, rutén-orosz, egyéb szláv) elemek is csapódtak hozzánk: ők a felelősek a nyelvi megoszlás hiányzó 10 %-áért.

Még a Fekete tenger mentén csatlakoztak hozzájuk a ***kabarok***, akiknek egy része türk volt (besenyő, kazár), de nem ***onogur***, más része viszont éppenhogy az.

A kabar szó *lázadót* jelent. A Kazár Birodalom egyes lakói – nem tudni pontosan, hogy miért és mikor – fellázadtak a kazár uralom ellen. Mivel pedig ez egybeesett azzal, hogy mi is rossz viszonyba keveredtünk velük, hozzánk csatlakoztak, feltehetőleg 830 táján. A szokásos módon törzsekbe szerveztük őket, de a hét magyar törzstől külön.

Konstantin szerint a három kabar törzsnek közös fejedelme volt Árpád fiának, Leventének a személyében. Sajnos nem tudjuk, hogy a törzsek etnikailag homogének voltak-e és ha igen, külön-külön kik alkották őket. Még az is gyakori volt, hogy míg egyes csatlakozott népeknek bizonyos elemeit befogadták a hét alaptörzsbe, a többséget pedig másodrendűként kezelték.

A.4 KIK VOLTAK A KABAROK?

A sokféleség miatt nem három-, hanem négyféle kabar elemet fogunk ismertetni.

Kálizok. A Kászpi tenger és az Aral tó közötti félsivatagban állt fenn a Kho[va]rezm (a nevét sokféle módon írták; oroszul Khválisz) fejedelemség. Lakói iráni nyelven beszéltek és ***mohamedán*** vallásúak voltak. Magas műveltségük révén a Kazár Birodalomban nemcsak testőr, hanem iparos és kereskedő pozíciókat is betöltöttek. Nem kizárt, hogy a kazár vezetők zsidó vallásra való áttérése miatt lázadoztak és csatlakoztak hozzánk.

A honfoglalás után sokfelé elterjedtek: Nyitrában, a Nyírségben, de még a Szerémségben is. Emléküket a *káloz-káliz-kalász-koroncó-koromszó* nevű települések őrzik. Gyepűőrökként is szolgáltak, de vámosok, pénzverők, ötvösök is voltak. Az Árpád-korban pénzügyi funkciókat láttak el: ők kezelték a regáliákat. A muzulmán szó magyar változatával ***böszörményeknek*** hívtuk őket. A vallásukat titokban gyakorolták: nyilvánosan keresztények voltak, feltehetően azért, mert különben nem kezelhették volna az uralkodók pénzeit. Mindebből úgy tűnik, hogy a kabarok közé is betagolódtak, de nem alkottak önálló törzset.

Alánok. Velük kétféle módon kerültünk kapcsolatba. A Csodaszarvas monda értelmében családi szinten vegyültek el velünk, majd a lázadáskor népként is csatlakoztak hozzánk.

A Kaukázus északi térségében valaha egymás mellett élt két iráni nép: az ***alán*** és az ***ász***. Sokáig torzsalkodtak egymással, majd végül valamelyikük győzött, de nem tudni, melyikük. Attól fogva nem két népet emlegettek, hanem a nevüket szinonimákként használták.

Az idők során az alán/ász nép több ágra bomlott. Az északra kerültek kereszténnyé váltak (oszétok), míg a hozzánk csatlakozók muszlimok maradtak. Sokféle név őrzi az emléküket. Ezek egy része az iráni „-án(y)" képzővel származott úgy mint *Oszlány-Osgyán-(Vossián)-Varsány*. Más része a türk „-lár" többessel *Aszlár-Eszlár-Oszlár* formában maradt ránk. A Kárpát-medencében sokfelé találkozni a megfelelő nevű településekkel.

Furcsa módon a történészek nem sorolják a kabarok közé a ***jászokat***, akik pedig szintén az ászok leszármazottai és a jász az alán szinonimája volt. Például az etelközi Alanus fluvius [Prut] mellett feküdt-fekszik Jászvásár. Azonban ragaszkodnak ahhoz, hogy a „mi jászaink" csak a tatárjárás után kerültek hazánkba.

> A tudósok hasonló következetlenségei megmagyarázhatatlanok. Erre az alán nép a legpregnánsabb példa, akiknek ***berény*** volt az egyik törzse. Jászberényt mindenki ismeri és jásznak tartja. Az már kevésbé tudott, hogy Géza fejedelem Koppány fékentartására Somogyországba is telepített berényeket. Akkor hát mi az igazság...?

Bolgárok. Az eredetileg török fajú bolgárok két nagy csoportba sorolandók.

A ***dunai bolgár*** nép a volgai onogurok egyik ága. Ezt onogundur nevük is tanúsítja, mert a türk nyelvben a kiszakadt csoportokat a „-ndur" toldalékkal jelölték. Mi ***nándorra***,

illetve lándorra magyarosítottuk (vö. Nándor- v. Lándorfejérvár). Voltaképpen nem is annyira a besenyők, mint az egyes törzseink harcosait legyőző bolgárok miatt kellett azoknak Erdély felől a Kárpát-medencébe menekülniük a honfoglalók kisebbik csoportjaként.

A ***volgai bolgároknak*** három alfaja volt úgymint: bulár, szuvar és eszekil. Az első felel meg az előző bulgárnak. A második a ***szabírokat*** takarja, akik hosszas vándorlással jutottak ide Ázsiából, hogy nevet adjanak Szibériának. Ebből a két törzsből is csatlakoztak hozzánk, aminek a *Bolár-Bolyár-Bercel-Szóvár-Zavar* nevű települések a tanúi.

A harmadik a ***székelyek*** törzse. Az 'es.k.l.' népnevet sokféleképpen lehet olvasni, de ma már senki sem vitatja, hogy az eszekil a székelyeket takarja. A bolgár törzsek, sőt a minket körülvevő más népek közül ők éltek hozzánk a legközelebb, tőlünk picit észak-északnyugatra. Bizonyosan a szoros kapcsolatok következtében sajátították el az ugor-magyar nyelvet.

A székelyekről a 4.1 pont számolt be. Itt kiegészítésül jegyezzük meg, hogy bizonyára ők alkották a három kabar törzs egyikét. Ha ugyanis nem tették volna, de a hét alaptörzshöz sem tartoztak, akkor vajon hol szerepeltek a honfoglalók törzsek szerinti szigorú elrendezésében?

Egyéb népek. A kabarok sorait számos egyéb etnikum gazdagította. Ilyenek voltak a voltaképpeni ***kazárok***, akik nem volt elégedettek a vezetőik vallási és más intézkedéseivel. Ennek a csoportnak az emlékét a *Kazár-Kozár(d)* településneveink őrzik.

További törzsekre utalhatnak a ***lád/ladány, örs és ság*** tagú helyneveink. A ***tarány-tárkány***ról még nem tudták eldönteni, hogy külön törzset jelent-e, vagy csak a kovács foglalkozásúak csoportját. Végül a ***varány-várkony*** nem a beköltöző kabarokhoz, hanem a már itt talált avarokhoz köthető.

B. FÜGGELÉK: MAGYAROSODÁS

B.1 LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG

A magyarság a ***19. század második felében*** végre magához tért, ami megmutatkozott a lélekszámának és arányának a növekedésében, bár a földrajzi elterjedése alig változott. Ezt sokan elirigyelték tőlünk és rosszindulatú álhíreket terjesztettek rólunk úgy a magyarosodás módját, mint annak mértékét illetően.

Magyarosítás. Az első mérsékelt magyar nyelvi törvények csak röviddel a forradalom előtt születtek (1836, 1844) és ezért nem is lehetett még végrehajtani őket. Majd a Kiegyezésig nem voltunk a magunk urai. Ezért álomvilágban él az, aki szerint már addig is magyarosítás folyt nálunk. A magyarosítás eszközeihez először csak a más tekintetben is rosszhírű Bánffy Dezső kormánya (1894-1899) nyúlt. Utódai nem mindenben követték és 1914-ig túl rövid volt az idő ahhoz, hogy az intézkedések hatásai érvényesüljenek. Kevesen tudtak magyarul, olvasni-írni még kevésbé, nem volt tömegkommunikáció stb. Jóllehet a magyarság 1881 és 1910 között jelentős népességi többletre tett szert, szögezzük le, hogy ezt

nem a magyarosítás, hanem a népmozgalmi tényezők eredője okozta.

Módszerek. A magyarosodás mértékét a hozzá nem értők rendszerint nagyon eltúlozzák: azt állítják, hogy a 18. században 2,2-3,0 millió idegen olvadt be a magyarságba. Ez azonban alaptalan feltételezés: legfeljebb 1,1 millió asszimiláltról beszélhetünk. A téves számok abból adódnak, hogy sokan beleesnek az alábbi csapdákba:

1. Kiindulópontjuk az, hogy a magyarság a hódoltság során annyira kipusztult, hogy a 18. század végén aránya a ***30 %-ot*** sem érte el. Azonban bebizonyosodott, hogy ez az elképzelés idejétmúlt és hányadunk valójában ***40 % fölötti*** volt.
2. Az ***1850-es inkorrekt***, a magyarságot háttérbe szorító osztrák felmérést követik. Erről nemcsak Fényes Elek, hanem az osztrák statisztikusok is kimutatták, hogy hiányos, elfogult és szakmailag téves. Csak ezzel magyarázható, hogy népünk 1785-ös ***41,6 %***-os aránya 1850-re – látszólag – ***36,5%***-ra esett. Ugyan mitől…?
3. A számításaik ***statikusak***: egyszerű kivonásokon és osztásokon alapulnak, pedig a népmozgalmi adatok a pénzügyiek mintájára kamatos-kamattal számítandók.

   Az ilyen számítás eredménye néha döbbenetes eredménnyel szolgálhat. Ezt sokan tapasztalhatták, amikor devizakölcsönt vettek fel. Ők is statikusan akartak volna számolni… A szerző maga is kifizetett 3,3 millió forintot egy 1,9 milliós kocsiért.

4. Nem ismerik az ***etnikai statisztika alapelvét***, miszerint az egyik nép vesztesége sohasem azonos a másik nép ugyanolyan mérvű nyereségével. Ezt a kitételt érdemes körüljárni egy példa segítségével.

Petőfi szlovák és szerb ősök elmagyarosodott gyermeke volt. Kérdés: A fia is elmagyarosodott? Nyilvánvalóan nem, hiszen magyarnak született. Téves szemléletben a szlávok vesztesége kettő és ennyi a magyar nyereség is. Viszont logikus gondolkodással ***a magyar többlet kettő, de a szláv mínusz csak egy***!

Kiegészítések:

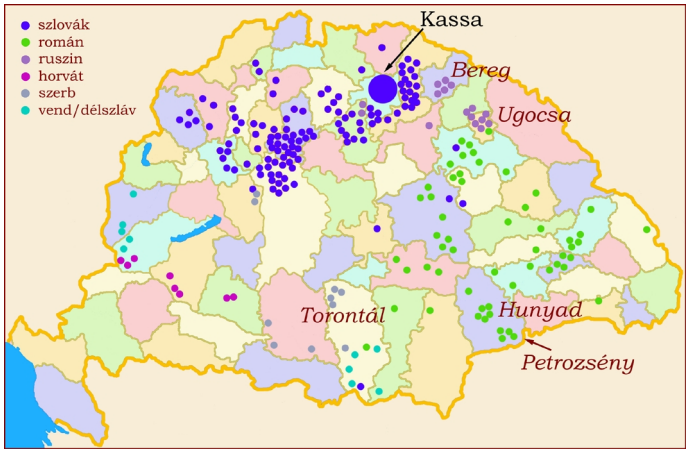
1. kiegészítés: Nem alkalmazható az a feltételezés, hogy valakinek az utódja a saját népét gyarapította volna, ha elődje nem magyarosodik el. Mert ha nem tette volna, akkor nem lett volna gyermeke, az utódja disszidált volna stb.

2. kiegészítés: Ha valaki mástól 100 eurót kap és abból 200 eurót csinál, vajon kit illet a 100 eurós többlet? A kölcsönadót? No és ha a a kölcsönvevő a 100 eurót elveszíti, akkor a veszteség is a kölcsönadóra hárul? Világos, hogy ez így képtelenség.

B.2 AZ ÉRINTETT NÉPEK

1910-ben Horvátország nélkül 12.542 település volt a Kárpát-medencében. 1881-1910 közt 320 (2,55 %) vált idegenből magyarrá. Ez nem sok, ha a zsidó bevándorlásra, a nemmagyarok kivándorlására és az igen kedvező magyar szaporodási rátára gondolunk. Ezek a faktorok erősen a másik irányba billentik a mérleg nyelvét. Ugyanakkor a

magyar etnikai tömb területe semmivel se nőtt a magyarosodás által.

72. ábra: 1880-1910 elmagyarosodott települések

Németek. A ***katolikus svábok*** erősen hajlottak a beolvadásra, míg az ***evangélikus szászok*** nem voltak rá kaphatók. 1910-ben cirka 650 ezerrel kevesebb németet mutattak ki az *igen gyenge természetes szaporodásuk* alapján is elvárhatónál, ami a szászoknál divatos egykézés következménye. Nem tudni, hogy hányan vándoroltak ki és azt sem, hogy a jiddis nyelv miatt a következő tétellel mekkora az átfedés. Mindent mérlegre téve összesen mintegy ***500 ezer fő*** asszimilálódását feltételezzük.

Zsidók. 1881-ben csak 365 ezer (58,4 %) izraelita vallotta magát magyarnak, 1910-ben már 750 ezer (80,5 %). A beolvadás nagyobb volt, mint a 385 ezer fős eltérés. Ugyanis sok zsidó nem mondta magát izraelita vallásúnak, pedig a zsidóságot aszerint mutatták ki. Ezért a zsidó asszimiláció mértéke szerényen becsülve is ***400 ezer fő***.

Egyebek. A szlovákokkal a következő pont foglalkozik. Az ortodox románok és szerbek, továbbá a ruszinok csak pár ezren asszimilálódtak a közigazgatási központokban, ahol egyes állásokban magyarul kellett tudniuk. A horvát pedig maga is beolvasztó és nem asszimilálódó nép volt. Ezért az egyéb népekből legfeljebb ***60-80 ezer fő*** magyarosodhatott el ismeretlen etnikai megoszlásban.

A németek, a zsidók és a szlovákok kivételével a többiek asszimilálódásának a mértékében a tudósok (nagyjából) egyetértenek. Végeredményben a teljes 1.100 ezer fős elmagyarosodás megoszlása a következő volt:

500 ezer német - 400 ezer zsidó - 120 ezer szlovák - 80 ezer egyéb

B.3 SZLOVÁK ASSZIMILÁLÓDÁS

B.3.1 A korrekt megközelítés

Az emberek szeretnek egyszerűen gondolkodni: sokkal jobban értik például az Euklideszi síkgeometriát, mint a Boyai-féle görbülttér elméletet. Ezért egyszerűen akarják kiszámítani az asszimiláció mértékét is így:

induló érték*szaporodás = várt érték - tényleges érték = asszimiláció.

Időszak	tömb	nyelvhatár	szórvány	összes
1881	1.391	114	298	1.803
1910 várt	1.886	157	404	2.452
1910 tény	1.589	99	280	1.968

18. táblázat: A szlovák népesség megoszlása etnikai régiók szerint ezer főben

Statikus számítás szerint a szlovákok etnikai vesztesége 2.452 - 1.968 = 484 ezer fő, ha 10.3 ‰-es átlagos természetes szaporodási rátával számolunk.

Az emberek feledékenyek és elfogultak. Elfeledkeznek arról, hogy csak 1898-1910 között és csupán az USA-ba 375 ezer szlovák vándorolt ki. Továbbá elfogultak, mert a szlovákok asszimilációját mindenestül a magyarok számlájára írják, mintha a szlovák nem válhatott volna például németté vagy horváttá (ti. vegyes házasságok is vannak a világon).

Az alábbiakban egy nem túl bonyolult ***dinamikus kalkulációt*** vezetünk fel, amelyben figyelembe vesszük a kivándoroltakat és az időszakokban a természetes szaporodás megfelelő rátáját alkalmazzuk.

A	B	C	D	E	F
időszak	**‰**	**várt**	**kivándorolt**	**szaporulat**	**korrigált**
1881-1895	10,3	2.103	35	6	2.062
1896-1900	13,8	2.208	200	14	1.994
1901-1910	12,7	2.262	140	19	2.113

19. táblázat: A szlovákok lélekszámának a dinamikus alakulása

Az időtáv három időszakra bontott (A), mert eltérő volt bennük a szaporodási ráta (B). A várt lélekszám (C) ebből és az előző időszak korrigált eredményéből (F) adódik. A várt adatból le kell vonni a kivándoroltakat (D) és azok elmaradt szaporulatát (E). Így megkapjuk a korrigált várható népességszámot (F). Az 1881-es induló érték 1.803 ezer fő. A számítás annak a 10,3 ezrelékkel való 15 éves dinamikus felszorzásával kezdődik így: 1803*101,03[15].

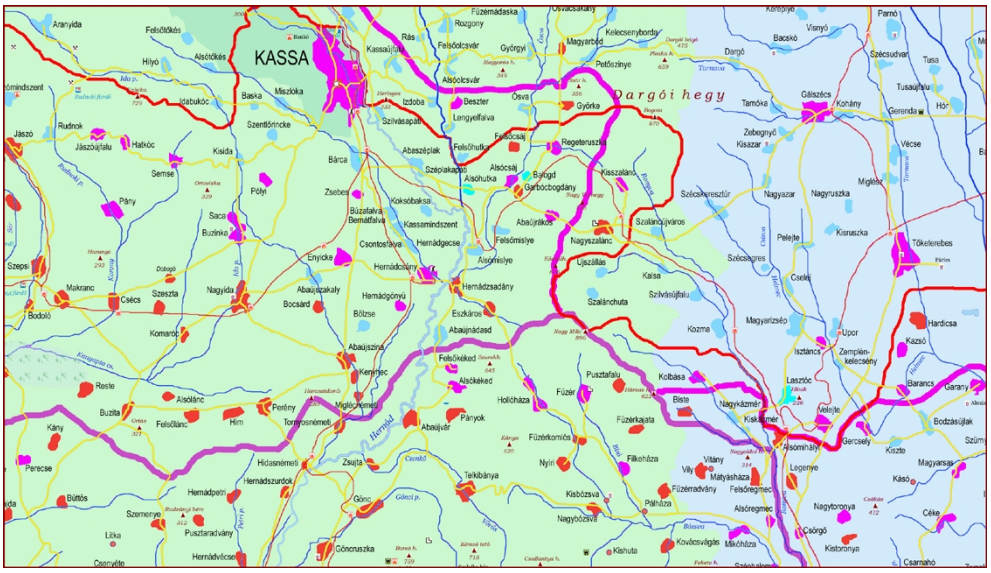
Ezek szerint messze nem igaz, hogy a magyarság több százezer főnyi szlovákot asszimilált.

A szlovákok tényleges etnikai vesztesége 2.113 - 1.968=145 ezer fő.

Az eredményt meg lehetne kérdőjelezni azzal, hogy a szlovákok 10-15 %-a hazatért és előfordulhat, hogy voltak közöttük ruszinok is. Erre a válasz az lenne, hogy igenám, de a kivándorlásuk már 1871-ben (!) megkezdődött és az iránya nem csak az USA volt, tehát a kivándorlók száma a kalkuláltnál valójában még magasabb volt.

Bár a kivándorlók ***azonnali*** elmaradt szaporulata (E rovat) is számít, a végeredményt a ***következő időszakokban*** elmaradt szaporulatok (C-F rovat) határozzák meg.

B.3.2 Az elmagyarosodás regionális vonatkozásai

73. ábra: Kassa és Tőketerebes vidékén bekövetkezett változások

1881-1910 között 120 ezer főnyi elmagyarosodott szlovákkal számolunk, mert a 145 ezer asszimiláltból legalább 25 ezer főnyi szlovák veszteség csak látszólagos. Ugyanis 1881-ben csak az Árva megyében élő ***20 ezer lengyelt*** szlovákként vették fel.

Szlovák szempontból három régiót különböztetünk meg:

Szlovák néptömb. Ez a felső Felvidéket jelenti, ahol elmagyarosodás szinte nem történt. Jóllehet 13 település, többnyire igazgatási központ magyar többségűre váltott, ez a magyarok odaköltözésének és nem a szlovákok elmagyarosodásának tudható be.

Szlovák szórvány. Ide a magyar néptömbön belüli és a Felvidéktől távoli településeket értjük, összesen 79-et. A szlovákok idegen környezetben, főleg Budapesten és a környékén történő elmagyarosodása nem meglepő jelenség. Ez felel 70 ezer főnyi szlovák asszimilációs veszteségért. Azonban ennek csak kisebb része a direkt elmagyarosodás, nagyobbik hányada a természetes szlovák népszaporulatot emésztette fel.

Magyar-szlovák nyelvhatár. A változás 59 települést érintett főleg Abaúj és Zemplén megye szomszédos vidékein. Itt 28 szlovák helység magyarosodott el (ibolya) és csak 3 lett szlovákká (türkiz). A szlovák asszimilációs veszteség 50 ezer fő. Az elmagyarosodott terület mintegy 300 km². Ekkora lett volna a magyar etnikai tömb gyarapodása, ha eltekintenénk a visszamagyarosodástól, azonban legalább 18 település esetében erről van szó.

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy bár kétségtelenül 1881 előtt is volt bizonyos fokú tót asszimilálódás, azt egyrészt lehetetlen számszerűsíteni, másrészt nem lenne korrekt számba venni, ha ugyanakkor nem számolnánk az eltótosodott magyarokkal is.

> A gyermekies feltételezések alapvető hibája az, hogy nem a valós népmozgalmakból, hanem abból indulnak ki, hogy ***szubjektív*** számítások szerint hány X vagy Y etnikumú lakosnak kellett volna valahol élnie. Ilyesmi nálunk szóba sem jöhet.

C. FÜGGELÉK: A MEGYERENDSZER

C.1 AZ IGAZGATÁSI STRUKTÚRA ALAPJAI

Szeretünk struktúrákban gondolkodni és azokhoz igazítani a mondanivalónkat. Ezért bár a megyerendszernek csak távoli köze van az etnikumokhoz, mégis ha rólunk beszélünk, akkor olykor megyékben is gondolkodunk. Például biztos, hogy Udvarhely magyar, Turóc szlovák, Fogaras román, Varasd horvát stb. stb. megye volt.

A függelékből kiderül, hogy a megyéknek ennél több közük is van a rajtuk élő népekhez, bár talán nem az ismert módon. Emiatt a viszony miatt „kockáztattuk meg" ezt a függeléket.

A továbbiak előtt némi fogalmi magyarázattal kell szolgálnunk.

Megye. Magyar szó, amely egy terület kijelölt határát, mezsgyéjét jelenti. Részeit egykor szó szerint körbejárták, innen ered a ***járás*** fogalmunk. Ezt az utóbbi időkben a ***kistérség*** és más csacska kifejezésekkel akarták pótolni, amitől a megye részei csak járások maradtak. Mi magyarok hajlamosak vagyunk az efféle eredménytelen, de költséges látszatváltoztatásokra.

Szék. A független ítélkezési joggal rendelkező területi egység neve, amelyet a székbíró ülőalkalmatosságáról neveztek el: tudniillik az ítélkezés során csak ő maradhatott ülve... ***Rangját*** tekintve többnyire megyei szintű, de voltak a járási szintnek megfelelő székek is. Általában, de nem szükségszerűen valamilyen ***idegen népnek*** szoktak saját ítélkezési jogot adni, de ezt megtették az átköltöztetett vendégek (hospes) esetében, vagy hagyományból is.

Kerület/körzet, régió. Régi és mai jelentésük azonos. Az első kettő sajátos státushoz kötött, a harmadik pedig a fentiek valamilyen együttesének a magasabb szintű igazgatásra szervezett egysége. 1910-ben a magyar megyéket 7 régióba osztották be úgymint: Duna jobb partja, Duna bal partja, Duna-Tisza köze, Tisza jobb partja, Tisza bal partja, Tisza-Maros szöge és Királyhágóntúl. Horvátország-Szlavónia nem tagozódott régiókra, azonban az eredetük szerint volt 4-4 horvát és szlavón megyéje.

A megyék fajtái. A megyéket eredetileg ***vármegyéknek*** hívták, aminek az okaira alább térünk ki. A 16. századig a megyékben a legfőbb bíró az uralkodó volt, ezért addig a vármegyék a ***királyi*** jelzőt viselték. Az 1514-ben kirobbant parasztfelkelés után alkotta meg Werbőczy a tripartitumnak nevezett hármaskönyvet, amely a nemesség jogait körvonalazta és attól fogva a megyei szintű jogok átadattak a ***nemesi*** vármegyéknek.

> Hazánk életében két hosszú távra kiható jogi intézkedés történt. Az első II. Endre aranybullája, amely a Magna Charta mintájára szabályozta a király és a nemesség jogait és egymáshoz való viszonyát (1222). A másik a mondott tripartitum, amelyet az akkori ***demokrácia*** alapjának tartottak. Egyeseknek talán feltűnt, hogy a lengyel királyságot ugyanebben a korban „köztársaságnak" mondták. Mi is valami hasonlót akartunk elérni a nemesi vármegyével, bizonyos szempontokból nem is sikertelenül.

C.2 A VÁRMEGYÉK SZÜLETÉSE

A vármegyék evidens módon azért születtek, mert a király nem lehetett ott mindenütt, ahol valamiért rendelkezni kellett: erre még „országjáró Mátyás” sem volt képes.

Nem meglepő módon a vármegyék eleinte ***várak körül születtek***, pontosabban adott helyeken várakat építettek a környező területek-népek igazgatására. A legelső vármegyékben az ősinek és honfoglalónak mondott nemzetségek kiemelkedő egyéniségei építettek várakat, mint például Aba, mások viszont már nem voltak annyira honfoglalók, mint mondjuk Hont.

Tévedés azt hinni, hogy az uralkodó a várral együtt a terület jogait és jövedelmeit is átadta a kérdéses nemzetségnek. A korabeli nyugati krónikások többször meg is jegyezték, hogy Pannóniában a király náluk elképzelhetetlen hatalommal rendelkezik az urak fölött. Ezt a helyzetet hívjuk ***abszolút királyságnak***. A vár mindenkori ura csak egy megbízott intéző volt, akit bármikor le lehetett váltani. Jóllehet a vár mezsgyéje jövedelmének az egyharmadát ő élvezhette, a kétharmadát a királynak kellett átadnia.

A vármegyék kétféle okból születtek.

Általánosan a fentiek miatt: a királynak szüksége volt egy új területi menedzserre. Viszont speciálisan a király az Egyház mentoraként annak is hatalmat és jövedelmet akart biztosítani. Ezért a megyék némelyike egy-egy néhai ***egyházmegyével*** esik egybe, más egyházmegyék viszont a királyi megyék határait keresztezték, sőt, Erdély például egyetlen egyházmegye volt.

> Mindez nemcsak a számunkra bonyolult: a nacionalista történészek még kevésbé vannak tisztában vele. Például a horvátok szerint a Muraköz mindig is horvát birtok volt, mert kiterjedt rá a gréci (zágrábi) egyházmegye. Azonban a királyi vármegye az egyházit „überelte”: a Muraköz pedig mindig a magyar Zala vármegye része volt.

74. ábra: Szent István által alapított megyék

Már közelítünk a lényeghez. A megyerendszert Szent István kezdte kiépíteni. 44-48 megyét alapított, amelyek még változtak. Ő határozta meg nemcsak a megyék ***földrajzi határait***, hanem ennek az egész rendszernek a ***vezetési és kommunikációs viszonyait*** is. Nem gondolunk arra, hogy ez mekkora munka lehetett.

Az ábrán jól látszik, hogy meddig terjedt a szervezés. Viszont nem látható, hogy a gyepűk (fehér területek) melletti megyék a ***természetes határig*** nyúltak, az igazgatásuk hatása addig ért, ennélfogva ott húzódott a ***politikai határ*** is.

> Ez pár helyen nem egyezett a történelmivel. Keleten a határ Békásnál „behorpadt" Moldvában hagyva pár száz km²-t a hódoltság végéig. Északnyugaton Szakolca vidékét csak a 13. században csatoltuk hazánkhoz. Az onnan északkeleti határ egész a 14. század közepéig változékony volt.

C.3 MEGYE ÉS ETNIKUM

Szent István és közvetlen utódai korában a vármegyének még nem volt semmi különleges viszonya a területén élő népekhez. Ezek között akadtak tisztán magyar és vegyes magyar-szláv lakosságúak, aminek nem volt jelentősége.

A dolog II. Géza korában, a 12. század közepén kezdett érdekessé válni. Északon támadt egy jogosulatlan trónkövetelő (Borisz), akiről csak annyit mondunk el, hogy szláv segítséggel akarta elfoglalni a trónt, ami sok csetepatéra vezetett. Keleten a népvándorlás utolsó hullámai mosták a Kárpátokat. Ezeknek a térségnek az üressége aggasztotta uralkodóinkat.

Ezért határozták el úgy a ***szászok*** betelepítését (10.2 pont), mint a ***székelyek*** keletebbre mozgatását (4.1.4 alpont). Ez megmagyarázza északon Sáros és Szepes, keleten a székely és szász székek keletkezését. Mindkét esetre jellemző, hogy egy sajátos etnikum megtelepítése jelentette a megyei és a nekik megfelelő széki szervezések kezdeteit.

Az északnyugati terület megszervezése még sokáig váratott magára. Garamszentbenedek apátságától (Bars és Hont északi határán) északra még 1075-ben sem volt lakott település. Utolsóként Árva megye (Orava hegyet jelent) létesült a ***14. században***! Vagyis országunk közigazgatási megszervezése nem éppen viharos gyorsasággal történt.

75. ábra: Erdély közigazgatása 1850-1857

Az erdélyi szász és székely székek jogállásától eltekintve a népi hovatartozásnak nem volt szerepe a közigazgatási egységek kialakításában. Az ezekkel való visszaélést csak az osztrákok kezdték el a szabadságharc idején. A jobb katonai kontroll érdekében Erdélyt hat kerületnek hívott parancsnokságra osztották fel. Bár ezt elvileg népek szerint tették, a három román, két magyar és egy szász kerület határai csak nagyjából estek egybe az etnikaiakkal.

Román: Gyulafehérvári (430 ezer lakos), Rettegi (240 ezer), román ezredek (50 ezer). ***Szász***: Nagyszebeni (480 ezer). ***Magyar***: Udvarhelyi (370 ezer) és Kolozsvári (420 ezer), bár az utóbbit csak felerészben lakták magyarok.

Az utódállamoknak az igazgatási határokkal való soviniszta trükközésére nem térünk ki. Hasonlóra a Kárpát-medence magyar korszakában nem volt példa, ámbátor népeink éppen a normális elrendezés ellen tiltakoztak, mert azt tartották magukra nézve kedvezőtlennek. 1876 előtt Magyarországon voltak megyék, kerületek, székek, körzetek, vidékek, speciális jogállású városok és még ki tudja miféle igazgatási csodabogarak (püspöki városok, érseki városok, kikötővárosok mind-mind speciális jogállással).

76. ábra: Erdély nyugati részének a közigazgatása 1876 előtt

A kép magáért beszél, pedig nem is látszanak rajta az igazán botrányos közigazgatási megoldások, amelyek a bekövesedett birtokviszonyokból fakadtak. A hosszan elnyúlt megyék (Doboka, Torda) a központból nem voltak igazgathatók. Fehér vármegyét két – Alsó- és Felső- – részre osztották úgy, hogy az utóbbi szétszórt dirib-darabkákból állt, amelyek beékelődtek a szász és székely székekbe. A képen nem látható, hogy Szatmárnak és Krasznának voltak falvai Közép-Szolnok kellős közepén – és fordítva. És ha mindez nem lenne elég, Szatmár és Közép-Szolnok határán egy tucatnyi kettős település volt: az egyik részük itt, a más részük a túlnani megyében (pl. Királydaróc, Géres, Gyöngy). Ezt a képtelen helyzetet nem szabadott tovább fenntartani egy korszerű szervezésű államban.

1876-ban a székeket és sajátos jogállású körzeteket megszüntették, új megyéket kreáltak belőlük, a szabad királyi városok közül pedig csak Fiumét hagyták meg a státusában. Bár nem minden rendelkezést hajtottak végre azonnal – elvégre magyarok vagyunk – végül a két országból álló Magyar Birodalom 71 vármegyére (63 magyar és 8 horvát) tagozódott, amikhez járult Fiume szabad királyi városa.

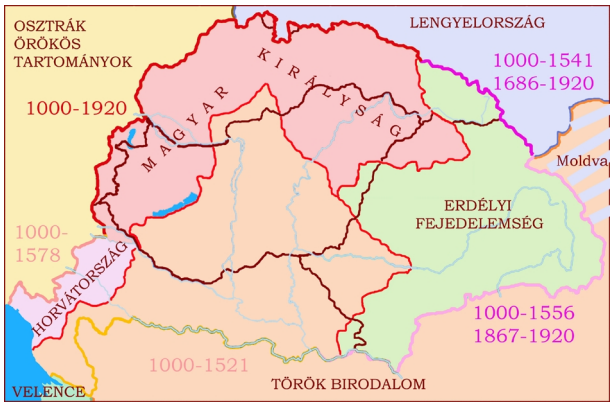
77. ábra: A Magyar Birodalom megyéi 1910-ben

C.4 AZ „EZERÉVES” HATÁROKRÓL

Sokan állítják, hogy néplélek márpedig nincsen, bár ezt cáfolni látszik például a „sírva vígad a magyar” szólás. Azonban komolyabb dolgokban is megnyilatkozik a magyar szellem, nevezetesen az önáltatásokban és túlzásokban. Ezek együttes példája a „három részre szakadt ország” és az „ezeréves határok” fordulat, amelyek láthatóan egymásnak is ellentmondanak.

A pont végén majd eláruljuk, hogy miért került ez a csizma az asztalra, vagyis mi köze van ennek a résztémának az etnikumokkal kapcsolatos mondanivalóhoz.

Három részre szakadt. Ez a fordulat három szempontból is hamis. Először az ország nem szakadt, hanem mi magunk szakítottuk szét a tehetetlenségünkkel és a viszályainkkal. Másodszor a részek száma nem három, hanem négy. A hódoltságig Horvátország és Szlavónia hazánk két külön tartománya volt. Mivel az osztrákok a kettőt 1578-ban együtt szakították le rólunk, a darabok száma négy. Végül a kifejezés azt a hamis képzetet kelti, mintha egy ép egésznek az időleges elemeiről lenne szó. Jobban tükrözné a valóságot, ha ezt mondanánk: Országunkat közös erővel négy tartományra darabolták a magyarok, az erdélyiek, a törökök és az osztrákok úgy, hogy a négy egység mindenben független volt egymástól.

78. ábra: A Kárpát-medence négy országa a határok érvényességével

Ezeréves határok. Sokan nem akarnak tudomást venni arról a szomorú tényről, hogy Erdély a saját akaratából elszakadt tőlünk, ezért 1556-tól fogva a Kiegyezésig 311 éven át

keleti és déli határai nem voltak egyben Magyarország határai is.

Még világosabban: a magyar határok nem értek a keleti és déli Kárpátokig. A kitétel miatt csacsiság megsértődni, mert ami tény, az tény. Zárjuk le a témát azzal, hogy Magyarországnak csak nyugaton és északon voltak 900 éves határai, bár sok helyütt a végső vonal arrafelé is csak a 11.-13. században alakult ki.

Most már elmondhatjuk, hogy miért kellett mindezekről megemlékeznünk. Azért, mert ha a megyehatárok nem is, az országhatárok nagyon komolyan befolyásolták a nemzetté fejlődött népek elterjedését és etnikai potenciálját.

Egyáltalán nem véletlen, hogy 1848 során csak a szlovákokkal és a ruszinokkal éltünk békében azért, mert ott a határok változatlanok voltak. A ***szerbek*** 1521 óta ide-oda járkáltak át a megszűnt déli határokon és jóval közelebb éltek Belgrádhoz, mint Budához. A ***románok*** kihasználták az 1556-ban légiessé vált keleti és déli határok lehetőségeit. A ***horvátok*** 1578-as elszakadása pedig azt eredményezte, hogy végül a népük saját országba került.

Szumma szummárum világos, hogy a Mohácsig mindössze ***500 évet megért határok megszűnése*** döntően befolyásolta az idegen népek Kárpát-medencében való elterjedését. Nem a természetes szaporodásuk, hanem a szomszédságból történt bevándorlásuk okozta az etnikai súlyok végleges és végletes eltolódásait.

AZ ETNIKAI KUTATÁS NEHÉZSÉGEI

1. AZ ISMERET IRÁNTI KÖVETELMÉNYEK

A népekkel és az általuk belakott területekkel kapcsolatos vizsgálódások régi könyvekre, helytörténeti művekre, népességfelmérésekre stb. épülnek. Ma már ezeknek egy tetemes részét a digitalizációnak köszönhetően számítógépen tárolják és így elméletileg könnyebben kezelhetők. A nagy kérdés az, hogy ez vajon igaz-e a gyakorlatban is? Úgy tűnik, hogy sok esetben igen, de még többször nem.

Az Interneten való böngészés közben gyakran tapasztaljuk, hogy valamilyen számunkra fontos információt csak nehezen találunk meg, majd amikor végre rábukkanunk kiderül, hogy nem is azt kerestük vagy nem felel meg a valóságnak. Ezért nem kell különösen részletezni, hogy a tartalmak iránt vannak – lennének – technikai és tartalmi követelmények.

Technikaiak. Ide tartozik az ismeretek ***elérhetősége***, aminél nem kevésbé lényeges az elérés ***gyorsasága***. Ezek olyan adattárolási és adatkezelési dolgok, amelyek nemcsak az etnikai kutatásban, hanem minden ismeretkezelésben fontosak. A technikai bajok közül csak némelyikre térünk ki, mert közismertnek feltételezzük és ezért nem részletezzük őket.

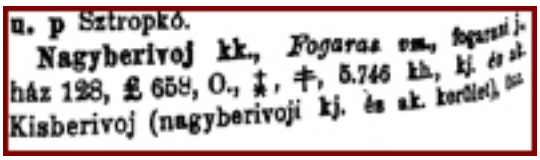
Tartalmiak. Ez már keményebb dió. Öt kritériumot kell szem előtt tartani:

- valósághűség
- érthetőség
- egyértelműség
- egyszerűség
- teljesség

Ezek magyarázatra szorulnak. Mivel pedig pontosan ezeknek a be nem tartása nehezíti az etnikai kutatásokat, alább majd külön-külön pontot szentelünk nekik.

2. TECHNIKAI PROBLÉMÁK

Ezek két kategóriába esnek: egyik részük a tárolási, másik részük a kezelési módból fakad.

u. p Sztropkó.
Nagyberivoj kk., Fogaras vm., fogarasi j.
ház 128, ♣ 658, O., ✝, ✙, 5.746 kh., kj. és ak.
Kisberivoj (nagyberivoji kj. és ak. kerület)

79. ábra: Olvashatatlan részlet az 1913-as településtárból

Tárolási mód. A „digitalizáció” keretében rengeteg anyagot beszkennelnek, ami közben sajnos nem a minőség, hanem a gyorsaság (vagyis a haszon) a legfontosabb szempont.

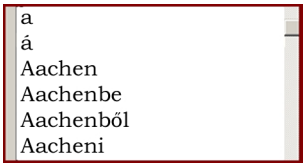
Kezelési mód. Vannak olyan ismerettárak, amelyeket a nagyközönség adatbázisoknak hisz, mert a vonatkozó valami nevében ez szerepel. Valójában az Interneten és a CD/DVD hordozókon közzétett adathalmazok nem adatbázisok, hanem sokkal egyszerűbb adattárolási és -kezelési kategóriákba esnek.

Az ***adatbankok*** lényege az, hogy egy ***kötetlen*** szövegtörzsre szavak szerinti indexeket húznak és ha nem a teljes szöveget olvasgatjuk, hanem egy konkrét dolgot keresünk, akkor közülük kell választani. Nagy anyagoknál a keresőszavak betűrend szerint csoportosítottak.

80. ábra: Keresés (betűrendes) címszavak szerint az 1873-as településtárban

A problémák a következők: Ki tudja előre, hogy a négy azonos nevű Aba közül melyik tartozik rá? Nincs belső sorrendjük, legalábbis nem látható. Mit tehetünk, ha szöveg közbeni Aba-ra – tehát nem mint főcímre – van szükség? Semmit. Végül a keresés gomb a megfelelő tételre való ugrást szolgálja és pontos nevet igényel, különben találathiányt jelez.

81. ábra: Keresés a Borovszky: „Vármegyék...” CD-n

Van, amikor a szöveg közti szavakat is indexelik. Rá lehet keresni az **„a”** betű minden előfordulására, amire senkinek sincs szüksége. Viszont nem lehet megkapni az **„Aachen”** név összes találatát, csak külön-külön a ragozottakat. Tehát ha valaki az *Aachen*-re bök rá, az nem fog rátalálni az *Aachenbe, Aachenből, Aacheni* szövegrészekre és fordítva.

ÜRÖGH (MAGYAR)	A. És F. MAKOISE
ÜRÖG (NÉMET)	SZ. MÁRTON v. MIKETINECZ
CSÜMÉNY (1)	ÖMBÖLY és Alsó EMBEL

Ez részlet Fényes Elek 1836-os anyagából a közkedvelt Excel formában. Az ilyen táblázat ***mátrixosan strukturált***, amelynek a cellái mindenféle tartalmat elviselnek. Csakis a felhasználón múlik, hogy alkalmaz-e valamilyen konvenciókat; többnyire nem teszi. Ahány sor, annyiféle firka. Ugyanazt a nevet eltérő módon írják; az egyiket rövidítve, a másikat nem;

a kis- és nagybetűk összekutyultak stb. És vajon hány találatot fog kiadni a tábla, ha az „Alsó” valamikre keresünk? Kettő helyett egyet: az A. (=Alsó) MAKOISE-t bizonyosan nem.

Másik probléma, hogy mindenki szereti lerövidíteni a babrálás idejét, ezért gyakran él az ellenőrizetlen másolással. A következő „adatbázis”-részlet ennek a szenvedő alanya:

Grad: Rijeka		
szerb	horvát	szlovén
1385	37324	3073
cseh	szlovák	orosz
12	11	37324

82. ábra: Horvátország járásai és városai 1940 (KSH)

A szerző rákeresett a horvátországi járásokra és városokra, amihez a „***srež***” (= járás) keresőfogalomra volt szüksége. Persze azonnal megjelent 2 millió találat a „vörö***sréz***”-re, de ez feledhető. Neves intézményünk közlésében minden városnak és járásnak pont ugyanannyi orosz lakója volt, mint horvát (és mellesleg pont annyi cseh, mint vlah, de ez itt nem látszik). A rovatokat másolták, de nem ellenőrizték. Egy adatbázisban a népek szerinti rovatoknak ki kellett volna adniuk az összesent: itt nem tették, de erről senki se tudott.

További általános probléma, hogy névrészekre nem lehet keresni. Vajon hányan képesek elsőre helyesen beütni a következő helynevet: „Bornemisszavadászkastélytelep.” Milyen jó lenne, ha megengedett lenne a „Bornemi” keresősor! Kedvenc falunk Alsóbarbatyeniszkrony, amely Alsó-Barbatyen-Iszkrony, Alsóbarbarbatyen-Iszkrony (és még tucatnyi) néven futott a különböző korokban. Vajon melyik alapján találjuk meg az úgymond adatbázisban? És mi lenne, ha csak annyit ütnénk be, hogy „szkrony” vagy „barbat”?

A népességfelmérésekben és helységnévtárakban más-más – értsd: rosszabbnál rosszabb – konvenciókat alkalmaznak a településnevek helyesírására. Vajon mennyiben befolyásolja az etnikai kutatások sikerét, ha előre tudnunk kell, hogy melyik szabványhoz ragaszkodjunk? Hiszen ha a mait alkalmazzuk, akkor a régies nevű tételeket nem találjuk meg és fordítva.

3. TARTALMI BAJOK

3.1 VALÓSÁGHŰSÉG

Elhallgatás és félrevezetés. Ha a Wikipedia-ban Zombor városára keresünk, akkor a szerb változatnál (az angol és a magyar teljes) nem említik, hogy a város egykor ***magyar*** volt és a Coborszentmihály nevet viselte. A város történetét a szerb megszállástól ismertetik és így járnak el minden egyes Trianonkor Szerbiához csatolt magyar településsel.

Szintén a Wikipedia-ban a Szerémség cím alatt azt találjuk, hogy már a 13. századtól fogva a ***magyar*** királyság része. Ez félrevezetés, mert azt sejteti, hogy a magyar uralom akkor kezdődött. Igazából a magyarok már röviddel a honfoglalás után megszállták és két évtizedes (12. sz. vége) kihagyással 1526-ig folyamatosan birtokolták.

Téves tartalom. Volt egy felmérés 1715-ben, amit kiadtak DVD-n. A tételek között az alábbi is szerepel, amelynek a tipikus hibái sokszor ismétlődtek az anyagban:

Jasztrabie, Jasztrabnye, Ölved, Sáros, Trenčianske Jastrabie, SK

Az 1715-ös Jasztrabie és az 1806-os Jasztrabnye Lipszky-féle nevet az 1913-as Ölved, a Sáros megyenév, a mai szlovák név és az országkód követi (SK=Szlovákia). Megjegyzések:

1. Sárosban nem volt Ölved nevű falu. A szláv nyelvekben a „jasztrab" ragadozó madarat jelent, ami lehet ölyv, kánya, karvaly, még sas is (pl. Magyar Jesztreb = Magyarsas). A kérdéses falu valódi neve Felsőkánya volt és nem Ölved.
2. Annak Lipszky nem a Jasztrabnye, hanem a Jastřabje és Jestřabj nevet adta.
3. Végül: Hogyan került egy sárosi falu Trencsénbe? Nem lett volna helyesebb a Šarišské Jastrabie szlovák nevet megadni a Trenčianske Jastrabie helyett?

Világos, hogy a hasonló név alapján két települést teljesen összekutyultak. Egyébként erre bőven van példa a beszkennelt és utólag amatőrök által kiegészített anyagokban éppenúgy, mint a KSH néhány szakszerűnek vélt kiadványaiban. Például az iménti hibát egy-az-egyben megtaláljuk a szlovákiai települések adatait rögzítő 1991-es KSH kiadványban.

Az Internet telis-tele van hamis etnikai és területi ismeretekkel. Főleg a Wikipédia, ahol a szerzők lelkesedése sokkal nagyobb, mint a pontossága és a felelősségérzete.

A túlfűtöttség is komoly bajokat okozhat, főleg az amatőr falukutatók körében. Egy Zala megyei falu Interneten közreadott történeténél igényesen, ízlésesen és tartalmasan leírták – egy másik zalai falu múltját. A tévedést az okozta, hogy egy bizonyos korban a két falu neve alig különbözött, a lényegüket meghatározó háttérismereteikre pedig nem figyeltek. Vigyázat: az evidensnek tűnő nevek nagyon sokszor csalnak!

Korhűség. Ez egy igen trükkös probléma. Egy forrás közölte, hogy a „Şimand" nevű falu már 1471-ben is létezett. Ez félig igaz. Ugyanis létezett, de nem ezen a néven, amely azt a hamis érzetet kelti a járatlan olvasóban, hogy a falu román volt.

De hiszen pontosan az efféle megtévesztések az ***etnikai ismereteket meghamisító közlések*** céljai! A kutató viszont tudja, hogy az „Ş" és a hasonló összetett betűket tartalmazó írásmód csak a 18. századi román nyelvújítás terméke, tehát ilyen módon leírt név korábban nem létezhetett. (Ezt csak a „Computerworld" informatikai lap szerkesztője nem értette, amikor visszautasította a szerző idevágó cikkét.)

Forráshűség. Egy erdélyi névtárban sok-sok olyan referencia található, amelyek nem állják meg a helyüket. Hivatkoznak arra, hogy XY település szerepel az 1913-as helységnévtárban vagy Lipszkynél, de ott nem találhatók. Az alapforrás hibája aztán ragályként terjedve végigfertőzi a közvetítő forrásra hivatkozó állításokat. A tévedés így válik (látszat)valósággá.

3.2 ÉRTHETŐSÉG

A mintapéldák, amiken a hibákat magyarázzuk az erdélyi települések adatbankjából való.

> Bistra (Maramureş); Petrovabisztra, Visóbisztra; Áčńňđčé (ukr-rus); 1780-1781, 1789, 1796-1799, 1808 Bisztra vicus (MM.); 1839 Felső-Bisztra (Fényes 1839); 1863 Bisztra, 1873, 1877 Bisztra Ç Petrova, 1882 Petrova + Bisztra (Hnt. 1863, 1873, 1877)...

Latin betűk. Nem mindenkinek kell rögtön tudnia, hogy mit takar a „Áčńňđčé" jelsor. A latin kódban így írják, hogy Bisztra. Mivel nem mindenki ismeri a szerb és ukrán betűket, az érthetőség egyik fő kelléke a közérthető írásmód. További probléma, hogy sem a kezdő név (Bistra), sem a továbbiak (Petrovabisztra, Visóbisztra) ennek nem pontosan felelnek meg.

Pontatlan jelölések. Ámbár az adatbankhoz tartozik egy jelmagyarázat, a tételeknél nem következetesen használják annak elemeit és akadnak megmagyarázatlan konvenciók is. Ezek nyilván rontják az érthetőséget és sejtésekre késztetik az olvasót.

Érthetetlen adatsorok. A szerzőnek nem sikerült megfejtenie a 1780-1781, 1789, 1796-1799, 1808 adatsort. Adott három településnév (Bistra, Petrovabisztra, Visóbisztra), viszont öt évszám, illetve periódus. Melyik melyikhez tartozik?

3.3 EGYÉRTELMŰSÉG

Az adatbankban 27-féle egyértelműségi hibát fedeztünk fel. Ezek két kategóriába esnek: vannak a nevekkel és vannak a szerkezettel kapcsolatosak. A kutató nevekkel dolgozik. Ezért munkáját mindenféle „...nimák" nehezítik: homonimák, de még inkább szinonimák.

Homonimák. A Wikipedia egyik közlésében az olvasható, hogy Bakócz Tamás bíboros a ***Verőce*** vármegyei Erdődön született. A dolog félig igaz, merthogy valóban Erdődön látta meg a napvilágot, csak éppen ***Szatmár*** vármegyében. A közlők jó helynévből indultak ki, de a háttérismeretek hiányában a homonim nevet rossz környezethez kötötték.

Szinonimák. Csakúgy hemzsegnek az ismerettárakban. Ez teljesen érthető, hiszen valaki Bélusnak nevezi azt, akit más Öcsikének hív. Baj csak akkor van, ha nincs mód a kettőnek az ***egyértelmű*** egymáshoz kapcsolására. Ugyanis vannak szinonimák, amelyek egyszersmind homonimák is, mint például a Gabi becenév.

> A szerző a Szenterzsébet településnévnek 47 (!) szinonimájával találkozott. Ezt ne tessék túlzásnak venni! Mert mit szólnak például a Sz. Eörzébeth, a Sancta Elisabeth, a S. Elyzabeth stb. változatokhoz?
>
> Mellesleg ezek után ki meri azt állítani, hogy az Interneten ***maradéktalanul*** ki tudja keresni a Kárpát-medencei valamennyi szent Erzsébet vonatkozású helyet?

Most vessünk fel egy olyan példát, amely több követelményt is megsért:

> Alsósimánd, 1808 opp. Simánd (Lipszky); 1471 Symand (Csánki I; 1910 Alsósimánd + Felsősimánd (Népsz. 1910); 1960 Şimandul de Jos + Şimandul de Sus = Şimond
> Felsősimánd, 1808 opp. Simánd (Lipszky); 1863 Csernovits-S.; 1910 Alsósimánd + Felsősimánd (Népsz. 1910); 1950 Şimandul de Sus + Şimandul de Jos = Şimand

Szerkezeti egyértelműség. Az adatbankban az ismeretek fajtáit zárójelek, kapcsolati jelek (+, Ç, #), központozások adják. Adnák, mert nem következetesen alkalmazzák őket. Van két közlésrész – *1471 Symand (Csánki I*; és *1863 Csernovits-S.* – az egyikben be nem zárt, zárójellel, amely a forrást keretezné, a másikban a forrást elhagyták.

A szerző megpróbálta programmal megállapítani ennek az adatbanknak a tartalmát a feltételezett szerkezet szerint, de kísérlete kudarcba fulladt a hanyag konvenciók miatt.

Az állatorvosi mintapéldában akad még ***elírás*** (a két Simánd egyesülése 1950 v. 1960?), ***redundáns*** ismeret (1808 opp. Simánd (Lipszky)), ***egyértelműségi*** gond (a két Simánd külön-külön nem lehetett azonos néven oppidum, azaz mezőváros), ***hiányosság*** (mikor vált ketté Simánd, ha 1808-ban még egy település volt) és ***szakmai tévedés*** is (1910-ben a két Simánd nem egyesült, tehát ez az ismeret nem valósághű).

Az egyértelműség aspektusai közül a legfontosabb a ***hivatkozás egyértelműsége***, amit külön, az **Azonosítás** cím alatt veszünk górcső alá (3.6 pont).

3.4 EGYSZERESSÉG

A településekre és térségekre vonatkozó internetes tartalmak locsi-fecsiek: igen sokszor rendszerbe nem szedett gondolatok kusza halmazai. A szöveges adatbankok feltöltői is rendre elkövetik azt a hibát, hogy egy helyen akarnak mindent elmondani. A jelenséget egy példával szemléltetjük:

> Valaki családi históriát ír. XY-nál nemcsak a saját személyes jellemzőit adja meg, hanem a fel- és lemenőihez való viszonyait is, továbbá azoknak a személyes adatait is. XY dédapja DA, akinek 24 dédunokája van. Ezek szerint DA adatait 24-szer fogják rögzíteni? Dehogy! Hiszen a nagyszülőknél, szülőknél és unokáknál is megteszik! Majd az egészre ráfogják, hogy adatbázis…

Ilyesmit tapasztalunk kicsiben a Simánd példában és mint láttuk annak az esélye, hogy ugyanazt az ismeretet pont ugyanúgy adjuk meg, a „példányokkal" exponenciális arányban csökken. Nem a tárigény, nem az elérés gyorsasága – bár ezek se elhanyagolható szempontok – hanem az egyértelműség és azon belül az ellentmondás-mentesség miatt kell az ismeretek egyszerességére törekedni. Egy további borzalom:

> Az „1956-1952 RMŞ r. Odorhei" ismeretről az feltételeznénk, hogy elírás. Node nem egy, hanem hat tételben is pont így szerepel. Más: az „1956-1968 RMŞ r. Reghin; 1952-1960 RAM r. Topliţa" bejegyzésben a két periódus átfed.

3.5 TELJESSÉG

Miközben az egyik oldalon az ismeretek redundánsak és ellentmondásosak, a másik oldalon a hiányosság mindenféle típusát képesek fel mutatni. Ezt még egy viszonylag egyszerű példán is látni lehet. Az Alsóválya tételnél ez található:

> **Alsóválya** Vale [Valea de Jos, Valea de Sus] # Topliţa (Harghita; Alsóválya, Felsőválya; 1910, 1913, 1944 Alsóválya, Felsőválya Ç Maroshévíz (Népsz. 1910; Hnt. 1913, 1944); 1956 Vajla, Vale (IAL); 1960 Vale (Î.a.)

1. A hiány lényege éppen az, hogy nem látható, csak ki lehet következtetni. Ebben az adattárban nincs se Vale, se Felsőválya tétel: azok adatait is Alsóvályánál adták meg. Vagyis az adatbankból hiányzik két ***egyedinformáció***. Ez egyben azt is jelenti, hogy az adatbank tételei rosszul azonosítottak.
2. Ha Topliţánál megadták a megyét (Harghita), akkor Maroshévíznél miért nem tették, hiszen az még Maros-Torda vármegyében volt? Hiányzik a ***kapcsolatinformáció.*** Mellesleg a szemlélőnek honnan kellene tudnia, hogy a két név szinonima?
3. A közlésből nem tudható meg, hogy a két Válya mikortól fogva Maroshévíz része. Az 1910, 1913, 1944 ismeretek nincsenek minősítve. Mihez tartoznak? Nincs megadva az idevágó ***tulajdonságinformáció***.

3.6 AZONOSÍTÁS

Az egyértelműség akkor sérül a legsúlyosabban, amikor az ismeretek nem azonosíthatók. Láttuk Erdőd példáját, ami jól mutatja, hogy a rossz azonosításból téves információ születik.

> Lehet, hogy az olvasó már kicsit türelmetlen és azt fontolgatja, hogy mi köze van mindennek az etnikai kutatásokhoz. Nos, ha egy települést rosszul határolunk be, akkor a róla nyert etnikai ismereteink is hamisak lesznek. A ***tévesen*** azonosított Erdőd Verőce megyében horvát-szerb környezetű, míg a ***helyesen*** azonosított román térségben fekszik, és ez nem közömbös a kutató számára. Róla volt szó a 10.3 pont megjegyzésében.

A problémák gyökere az, hogy az adatbankokban és az adattáblázatokban a neveket használják azonosításra, márpedig azok sohasem egyértelműek (lásd 79. ábra **Aba**). A fenti **Alsóválya** példa többek közt azért is hibás, mert az ismeretek nem is róla, hanem **Vale**-ról szólnak, tehát az azonosítás téves.

A névvel történő azonosítás a homonimák és szinonimák világában nem éppen a legjobb megoldás. Az előbbire **Erdőd** volt a példa. Az utóbbira pedig a fenti, amelynek kapcsán az a kérdés merül fel, hogy melyik néven találhatók **Maroshévíz** alias **Topliţa** adatai?

Eddig úgy tűnik, hogy csak az vezet célra, ha az azonosításra szolgáló nevet ***minősítjük***, például a megyével. Ehhez persze a megyéket is egyértelműen kellene azonosítani, ami nem történt meg a fenti példában a román és magyar nevek, illetve az évszámok kavalkádja miatt.

A név mint azonosító szubjektív természetű problémákat is felvet. A számtalan lehetőség közül csak hármat említünk.

Elhallás. Egyesek mádéfalvi veszedelemről mesélnek, ami Madéfalván történt. Mások öszödi beszédet emlegetnek, amely Őszödön hangzott el. A csúrogi vérengzés színhelye pedig Csurog volt. Persze ki törődik egy betűcske elírásával? Hát az adatbank és az adattáblázat, az adatbázisról nem is beszélve: a Csúrog keresőszó egyikben sem fogja kiadni Csurog adatait.

> Idővel a mindennapos nevek hivatalosakká válhatnak. A népetimológia nagyon sok Kárpát-medencei településnévért felelős. Így lett a román Vilcsalogból magyar Vércsorog falunév, az érthetetlen Szenttrinitásból pedig Szentrontás...

Tudálékosság. Hamis nevekre, téves azonosításra, végül megtévesztő ismeretekre vezet. Ezt egy példával igazoljuk. Manapság ***Révkomáromnak*** becézik a Trianonnal ketté osztott Komárom északi, jóval nagyobb szlovákiai részét. Információ a mérlegeléshez:

> Csánki Dezső, a Hunyadiak korának legkiválóbb történelmi-földrajz tudósa Komárom várának a tartozékait így sorolja fel: 1422-ben ***Komáron*** és Neszmély városok; Almás, Füzegtő, Szőny, ***Rév-Komáron***... 1460-ban: ***Komáron***, Szőny, Neszmély, ***Rév-Komáron***.
>
> Tehát volt Komárom **vára** (nem a Csillagsánc!) a Dunán túl, Komárom **városa** a Duna két partján döntő részével a Dunán túl és volt egy Rév-Komárom **falu**. Erre Csánki ezt írja: „Rév-Komáron. Poss. Reukomaron. (1387) Rewkomaron. (1422). ***A Komárommal szemközti parton, (az újabban keletkezett) Uj-Szőny és a mai csillag-sáncz táján feküdt.*** (Gyulai Rudolf, i. h. 1889. jelentés. 12–13. l.)" **Vagyis a mai magyar Komárom**.

Kérdés: Miért és kik adják egy városnak egy másiknak a nevét?

Jó szándék. A pokolra vezető út feketemacska-köve. Egy internetes oldalon olvasható V... zalai község története. Azt is tartalmazza, hogy ott szedték be a 13. században a zalavári bencés apátság adóit. Apró probléma, hogy akkor adó még nem is létezett: Károly Róbert vezette be, továbbá az apátságoknak sohasem adóztak. Nyilván a tizedről van szó, ami viszont helyet foglaló és szállítást igénylő termék. Miért gyűjtötték volna az apátságtól igen távoli helyen, ráadásul pont egy zsákfaluban? A tájékoztatás további bajait nem részletezzük. Ugyanis evidens, hogy egy másik V... falu gyűjtötte a tizedet Zalatárnok mellett...

3.7 VALÓDI ADATBÁZIS

Az adatbázis nem egy indexelt ***szövegállomány*** (adatbank) és nem is egy kétdimenziós ***táblázat*** (Excel), amihez esetleg részletező táblázatokat kapcsolnak.

Az adatbázis az ismereteknek a fogalmak szerint strukturált együttese.

A fogalmak szerkezeti szerepet látnak el és a szerep természete szerint három kategóriába soroljuk őket úgymint:

- Az elsődlegesen leírandó jelenségek az ***egyedek***. Esetünkben a települések.
- Az ezeket leíró jellemzők a ***tulajdonságok***. Például településnév, keletkezés éve stb.
- Az egyedek közötti viszonyok a ***kapcsolatok***. Például Vale két településből – Alsó- és Felsőválya – állt. A kapcsolatnak is lehet tulajdonsága, például az összevonás éve.

Mindez egyszerű és logikus, amint a megismételt Simánd példán mutatunk.

Alsósimánd, 1808 opp. Simánd (Lipszky); 1471 Symand (Csánki I; 1910 Alsósimánd + Felsősimánd (Népsz. 1910); 1960 Şimandul de Jos + Şimandul de Sus = Şimond
Felsősimánd, 1808 opp. Simánd (Lipszky); 1863 Csernovits-S.; 1910 Alsósimánd + Felsősimánd (Népsz. 1910); 1950 Şimandul de Sus + Şimandul de Jos = Şimand

Ugyanez adatbázisban:

Egyed:	Simánd	Tulajdonságai:	1808 opp. Simánd (Lipszky)
	Alsósimánd		1471 Symand (Csánki)
	Felsősimánd		1863 Csernovits-S. (?)
Kapcsolat:	1910 Alsósimánd + Felsősimánd (Népsz. 1910) – ez hamis info		
	1950 Şimandul de Sus + Şimandul de Jos = Şimand		

Ebben a struktúrában minden ismeret egyszeres és egyértelmű. Ugyanakkor az ismeret nem teljes, mert hiányzik belőle az az info, hogy Simánd mikor vált ketté. Ha nem tette volna, nem lehetne összevonni. A hiányzó sorok:

Kapcsolat:	1850 Simánd - Alsósimánd
	1850 Simánd - Felsősimánd (a kötőjel a kiválást jelenti)

Az adatbázis megvalósítására a sok technikai részlet miatt nem térünk ki. Itt csak a valódi adatbázisok három további fontos képességét magyarázzuk el.

Számítások. Az adatbankokon egyáltalán nem, a táblázatokon csak igen korlátosan lehet számításokat alkalmazni. Az adatbázisban a számítási műveletek minősége, mennyisége és összetettsége semmilyen módon nem korlátozott. Például kiszámítható, hogy egy megyében hány magyar és hány román lakott.

Hasonlítások. Az adatbázisban mindenféle hasonlítási műveletek lehetségesek. Például meg lehet számolni, hogy egy megyében hány településen lakott *több* magyar, mint román. Meg lehet állapítani, hogy melyik megyének volt *legnagyobb* a területe stb. A számítások és hasonlítások tetszőlegesen kombinálhatók.

Szuper-struktúra. Az etnográfus, a történész, a népekben és térségekben érdekelt profi vagy amatőr kutatók ma egyszerű szövegállományokból, indexelt adatbankokból és különféle módon megalkotott táblázatokból kereshetik elő a számukra fontos ismereteket. A források tételeinek és azok adatainak a köre nem egységes, a struktúrájuk teljesen eltérő, továbbá az itt meg ott használt nevek és hivatkozások – azonosítók – nem egyeztethetők össze egymással.

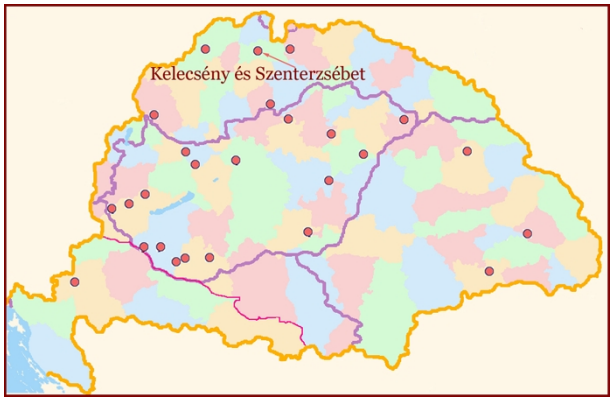
Az adatbázisra viszont olyan struktúra építhető, amely ezeket a dolgokat harmonizálja. Saját **KÁRPÁT** rendszerünk jelenleg 20 felmérésnek és településtárnak az ismereteit tárolja és kezeli egyetlen összetett struktúrájú adatbázisban 1495-től és 1715-től kezdve 1785-ön, 1810-en, ..., 1910-en át 1920,... 2010 adattárainak a tartalmáig. Jelenleg 300.000 településekre vonatkozó adatsor szerepel benne egyenként 11 etnikai adattal.

3.7 ESETTANULMÁNY

A hangnemet a téma természete miatt személyesre fordítom.

Egy barátom könyvet írt szent Erzsébetről. Mellékelni akarta, hogy a Kárpát-medencében hol voltak a szenthez köthető települések, ahol temploma, kápolnája vagy kegyhelye volt. Egy autentikus német forrásból úgy tudta, hogy 26 ilyen helység létezett. (Az egykor Wartburg várában élt Szent Erzsébetet nyugaton talán még nagyobb tisztelet övezi, mint nálunk.)

Igen kemény, több hónapos kutatás után a forrásokban rá is talált 25-re, azonban a 26-dik csak nem akart előbukkanni. Akkor keresett fel a problémájával. A KÁRPÁT rendszer az alábbi képet adta ki a vonatkozó települések mellékelt, itt nem látható listájával. A név nem szerepelt a képen: a magyarázat kedvéért utólag írtam rá.

83. ábra: Szent Erzsébetre emlékeztető helyek

A hiányzó tételre így fény derült. Azért volt nehéz megtalálni, mert a Liptó vármegyei Kelecsénynek volt a része, amire csak 1836-ban hivatkoztak explicit módon (Fényes Elek). A kis kápolnás helység 1881-re már ismét szem elől veszett.

FORRÁSOK ÉS SEGÉDLET

A mű alapvető forrásai:

Halassy Béla: Miért éppen ez a Trianon? MEK. Bp. 2020.
Magyarország története. 1-8. kötet. Akadémiai Kiadó, Bp. 1974-85.

Az ott megadott források közül különösen idevágnak:

Borovszky S. szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Bp. 2002. Arcanum.
Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Bp. 1893-1913.
Györffy György: A magyarság keleti elemei. Gondolat, Bp. 1990.
Györffy György: Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. Akadémiai Kiadó Bp. 1987.
Lipszky János: A Magyar Királyság és társországai térképe és névtára (1804-1810). Arcanum, Bp. 2005.

Népszámlálások, népességfelmérések

Az 1715. évi országos összeírás. Arcanum Bp. 2004.
KSH levéltár: Az első magyarországi népszámlálás (1784-1787). Bp., 1960.
Lipszky János: A Magyar Királyság és társországai térképe és névtára (1804-1810). Arcanum, Bp. 2005. DVD.
Országos Magyar Statisztikai Hivatal: Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában. 1720-1721. Bp. 1896. Magyar Statisztikai Közlemények.
A magyar korona országaiban az 1881. év elején végrehajtott népsz. Bp. 1882.
A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Bp. 1912.
A Szlovák Közt. településeinek nemzetiségi, vallási adatai 1991. Bp, 996.

Kevésbé fontos, de felhasznált művek:

Cholnoky Jenő: Magyarország földrajza. Franklin-Társulat.
Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.
Fényes Elek: Magyarország statisztikája. Pest, 1841-1843.
Fényes Elek: A Magyar Birodalom nemzetiségei és ezek száma vármegyék és járások szerint. Pest 1867.
Für Lajos: Magyar sors a Kárpát-medencében. Kairosz, Bp. 2001.
Györffy György: István király és műve. Gondolat kiadó, Bp. 1977.
Jászi Oszkár: A nemzeti államok kialakulása és a nemzetiségi kérdés. Gondolat, Bp. 1986.
Kristó Gyula: Levedi törzsszövetségtől Szent István államáig. Magvető, Bp. 1980.
Kulcsár Péter: A Jagelló-kor. Magyar História, Gondolat, 1981.
Kristó Gyula: Az aranybullák évszázada. Magy. História, Gondolat 1981.
Kniezsa István: Magyarország népei a XI-ik században. Sz. István emlékkönyv Bp. 1938.
Kovács Alajos dr.: A nyelvtudás mint a nemzetiségi statisztika ellenőrzője. Magyar Statisztikai Szemle 1928. 1. és 2. sz.
László Gyula: Árpád népe. Helikon, 1986.
Pauler Gyula: A magyar nemzet története. Atheneum, 1899.
Pesty Frigyes: A szörényi bánság és Szörény vármegye története. I. Bp. 1877.

Pesty Frigyes: Magyarország helynevei történeti, földrajzi és nyelvészeti tekintetben. I. Bp. 1888.
Pesty Frigyes: Krassó vármegye története. II-IV. Bp. 1882-1884.
Pesty Frigyes: Az eltűnt régi vármegyék. Bp. 1880. Akadémia kiadó.
T. Sápos Aranka: A Tőketerebesi járás etnikai összetétele a dualizmus korában. Fórum Tudományi Szemle IV. évfolyam, 2002/1. szám
Spira György: A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországán. Kossuth, 1980.
Strabón: Geógraphika. Gondolat, Bp. 1977.
Teke Zsuzsa: Hunyadi János és kora. Magyar História, Gondolat, 1980.
Vonház István: A Szatmár megyei német telepítés. Pécs, 1931.

Forráskritika. Illik pár szót ejteni arról, hogy miért nem használunk egyes forrásokat, amelyeket mások komolyan vesznek.

A mintapélda ***Anonymus*** (Gesta Hungarorum. Ford. Pais Dezső. Magyar Helikon, Bp. 1975.) A történészek tudathasadásosan kezelik ezt a forrást. Kijelentik, hogy a Névtelen nem historikus volt, hanem csak mesélő, majd mégis őt idézik. Szóval mazsoláznak a művében: azt veszik át tőle, ami őket igazolja. Szerintünk ez nem erkölcsös felfogás. Talán a következő példa igazolja aggályainkat:

> „Hungvárusoknak pedig Hungvárról nevezték el őket, mert a szlovének meghódítása ***után*** a hét fejedelmi személy Pannónia földjére lépve ott jó soká időzött…"

Ungvárt először a pápai tizedlajstrom említi (1332–7) és arrafelé korábban egyetlen vár sem létezett. A szlovének legyőzése kitaláció, csakúgy mint a másutt megismételt történetben hivatkozott Laborc vezér. Kérdés: hol hódították meg eleink az anonim szlávokat (szlovének), ***mielőtt*** a Kárpát-medencébe (Pannónia) értek? Ennyi sületlenség egy helyen kicsitt sok.

Most ejtsünk pár szót az etnikai elemzéshez szükséges ***népességfelmérésekről***. 1881-ig nem áll rendelkezésre teljeskörű, szempontjaiban egységes, korrekt alapú felmérés, bár még az is megbízhatatlan a maga „nem tud beszélni" rovatával, a tótként felvett lengyeleivel stb.

A legelső összeírások csak az adózó (1715, 1720), illetve a katonai szolgálatra képes (1785) polgári népességre terjedtek ki. ***Területileg sem teljesek***. Kimaradtak belőlük megyék, a Határőrvidék és a Bánát adatait pedig becslésekkel állapították meg.

> „Magyarország és Erdély területén 11,143 község áll fenn ez idő-ben, a melyekben összesen 2.582,598 lélek él ; holott ma … 12,667 községben 15,133,494 lelket találunk."

Sajnos ezt az 1720-ra felvett össznépességet egyesek, például Acsády komolyan vették, pedig sok neves tudósunk, például Fényes, cáfolta a helyességét.

Ő egy másik tipikus hibát követett el, amely az 1857-es felmérésre is jellemző. Divat volt és sajnos ma is az a ***vallást etnikai meghatározó tényezőként*** kezelni. Mivel viszont katolikus vagy evangélikus bárki lehetett, csak hasra ütéssel állapítható meg, hogy közülük mennyi volt mondjuk szlovák és mennyi magyar. Ezen kívül bizonyos vidékeken voltak református románok (Hunyad), sőt szerbek (Szerém), ismét másutt görög unionált magyarok (Hajdú). Azt pedig felesleges ecsetelni, hogy a vallási elnyomások korában, amilyen az erdélyi „vallásszabadság" kezdeti időszaka is volt, sokan nem a valódi felekezetüket vallották be.

Ezzel a forráskritikát abbahagyjuk, bár bőven lenne még mondanivalónk.

A különleges népek és térségek helye a könyvben (pont, alpont):

Abodritok, timocsánok	8.1	Mócok	7.2.2
Báródság	7.3.1	Ormánság	2.4
Bogdánok	7.3	Ponzichterek	10.1
Csajkás kerület	8.3	Sárköz	2.4
Csángók	4.1.5	Sárosi pentapolisz	10.2.2
Fehér horvátok	5.2	Sasvár szék	3.2.2
Felvidéki bányavárosok	10.2.2	Siákok	7.3
Gorálok (gorici, hucul)	4.2	Tiszai koronavárosok	6.2
Hajdúk	8.2	Uszkokok	9.4.2
Heidebauerek	10.1	Vajka szék	3.2.2
Hiencek	10.1	Vizsolyi ispánság	10.2.2
Kikindai katonai körzet	8.3		

TARTALOM

ELŐSZÓ....2
1. TÉR ÉS IDŐ....4
1.1 A TÉMA DIMENZIÓI....4
1.2 NÉPEK AZ AVAROK ELŐTTI IDŐKBŐL....5
2. AVAROK....7
2.1 A SZLÁVOK MENTORAI....7
2.2 ONOGUR BEKÖLTÖZÉS....7
2.3 AZ AVAROK BUKÁSA....8
2.4 AVAR UTÓZÖNGÉK....9
3. MAGYAROK....11
3.1 ETNIKAI KÉP 895 VÉGÉN....11
3.2 A MEGTELEPEDÉS MÓDJA....12
3.3 TÉVHITEK....14
3.4 SORSCSAPÁSOK....16
3.5 ÉS AMI MAGYAR MARADT....21
4. ROKONAINK....30
4.1 SZÉKELYEK....30
4.2 BESENYŐK ÉS ÚZOK....35
4.3 KUNOK ÉS JÁSZOK....36
5. SZLOVÁKOK....39
5.1 SZLOVÁKKÁ LETT TÓTOK....39
5.2 ESEMÉNYEK A HÓDOLTSÁG VÉGÉIG....39
5.3 FELVIDÉKI ETNIKAI JELENSÉGEK....41
5.4 VÁRT NÖVEKEDÉS – VÁRATLAN FOGYÁS....42
5.5 ETNIKAI ESETTANULMÁNY....44
6. RUSZINOK....46
6.1 EGY KIS OROSZ – KISOROSZ – LECKE....46
6.2 A RUSZINOK ELTERJEDÉSE....46
6.3 SZÁNDÉKOS PONTATLANSÁGOK?....48
7. ROMÁNOK....50
7.1 ERDÉLY FOGALMA....50
7.2 ROMÁN ELŐTÖRTÉNET....51
7.3 AZ OLÁHSÁG ELTERJEDÉSE 1720-IG....52
7.4 MEZŐSÉG....55
7.5 OLÁH TÚLTENGÉS A HÓDOLTSÁG UTÁN....56
7.6 ROMÁN ASSZIMILÁLÓDÁS....57
8. SZERBEK....58
8.1 BETOLAKODÓ JÖVEVÉNYEK....58
8.2 RÁCOK TENGERE....59
8.3 ÁLLAM AZ ÁLLAMBAN....61
8.4 A SZERBEK LÉLEKSZÁMA....63
9. HORVÁTOK....65
9.1 HORVÁT ELŐTÖRTÉNET....65
9.2 MAGYAR FOGLALÁS ÉS HATALMI ELRENDEZÉS....66

9.3 HORVÁT TERJESZKEDÉS....66
9.4 A HÓDOLTSÁG HATÁSA A DRÁVA-SZÁVA KÖZÉRE....68
9.5 HORVÁT NEMZETI FEJLŐDÉS 1910-IG....70
10. NÉMETEK....73
10.1 SOKSZÍNŰSÉG....73
10.2 NÉMET BEKÖLTÖZÉS MOHÁCS ELŐTT....74
10.3 NÉMET ÁRADAT A HÓDOLTSÁG UTÁN....77
10.4 NÉMETEK „HOZZÁÁLLÁSA”....79
11. TOVÁBBI ÁLLAMALKOTÓ NÉPEK....81
11.1 VENDEK....81
11.2 OLASZOK....82
11.3 LENGYELEK....83
12. EGYÉB NÉPEK....84
12.1 KÉT SAJÁTOS ETNIKUM....84
12.2 KIS NÉPEK....86
13. EST MODUS IN REBUS....91
A. FÜGGELÉK: A MAGYARSÁG EREDETE....94
A.1 ELŐZETES MEGJEGYZÉSEK....94
A.2 SZKÍTA TÁJAKON....95
A.3 A MAGYARSÁG ETNIKAI ÖSSZETÉTELE....98
A.4 KIK VOLTAK A KABAROK?....100
B. FÜGGELÉK: MAGYAROSODÁS....102
B.1 LÁTSZAT ÉS VALÓSÁG....102
B.2 AZ ÉRINTETT NÉPEK....103
B.3 SZLOVÁK ASSZIMILÁLÓDÁS....104
C. FÜGGELÉK: A MEGYERENDSZER....107
C.1 AZ IGAZGATÁSI STRUKTÚRA ALAPJAI....107
C.2 A VÁRMEGYÉK SZÜLETÉSE....108
C.3 MEGYE ÉS ETNIKUM....109
C.4 AZ „EZERÉVES” HATÁROKRÓL....111
1. AZ ISMERET IRÁNTI KÖVETELMÉNYEK....114
2. TECHNIKAI PROBLÉMÁK....114
3. TARTALMI BAJOK....116
3.1 VALÓSÁGHŰSÉG....116
3.2 ÉRTHETŐSÉG....118
3.3 EGYÉRTELMŰSÉG....118
3.4 EGYSZERESSÉG....119
3.5 TELJESSÉG....120
3.6 AZONOSÍTÁS....120
3.7 VALÓDI ADATBÁZIS....121
3.7 ESETTANULMÁNY....123
FORRÁSOK ÉS SEGÉDLET....124